

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Filip Ryant

Interpretace vývoje využití půdy v souvislosti s vývojem vybraných demografických charakteristik v jihočeském pohraničí

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Robin Rašín

Praha 2007

Na tomto místě bych rád poděkoval svému školiteli Mgr. Robinu Rašínovi za trpělivost a ochotu, se kterou se mi během přípravy této práce věnoval, a za jeho cenné rady a připomínky, bez kterých by tato práce jen stěží vznikla.

Tato práce vznikla v návaznosti na grantový projekt GA UK:

Vliv politických hranic na vývoj změn ve využití krajiny česko-rakouského pohraničí od poloviny 19. století, č. 26407/2007, hl. řešitel: R. Rašín

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím citovaných pramenů a literatury a svoluji tímto k jejímu zapůjčování.

V Praze, 16. srpna 2007

Filip Ryant

Obsah

1. ÚVOD	4
1.1. ÚVOD A STRUKTURA PRÁCE.....	4
1.2. CÍLE A HYPOTÉZY.....	5
1.3. ZDROJE DAT A LITERATURA.....	5
1.3.1. Zdroje dat a mapový podklad.....	6
1.3.2. Přehled literatury.....	7
1.4. HODNOTÍCÍ UKAZATELE.....	10
1.5. DLOUHODOBÝ VÝVOJ VYUŽITÍ PLOCH V ČESKU.....	11
2. CHARAKTERISTIKA MODELOVÉHO ÚZEMÍ	13
2.1. VYMEZENÍ ZÁJMOVÉ OBLASTI.....	13
2.2. FYZICKO-GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA JIHOČESKÉHO POHRANIČÍ.....	15
3. VÝVOJ VYBRANÝCH DEMOGRAFICKÝCH CHARAKTERISTIK	17
3.1. VÝVOJ POČTU OBYVATEL.....	17
3.2. NÁRODNOSTNÍ SLOŽENÍ OBYVATEL.....	18
3.3. VÝVOJ POČTU OBYVATEL A NÁRODNOSTNÍ SLOŽENÍ NA ÚROVNI SOUDNÍCH OKRESŮ.....	19
4. DLOUHODOBÝ VÝVOJ VYUŽITÍ PŮDY	25
4.1. VÝVOJ VYUŽITÍ PLOCH MODELOVÉHO ÚZEMÍ.....	25
4.2. ÚZEMNÍ DIFERENCIACE VE VYUŽITÍ PŮDY JIHOČESKÉHO POHRANIČÍ.....	27
4.3. VÝVOJ VYUŽITÍ PŮDY VE VYBRANÝCH SOUDNÍCH OKRESECH.....	43
5. DISKUSE VÝSLEDKŮ	49
5.1. INTERPRETACE VÝSLEDKŮ V ŠIRŠÍCH SOUVISLOSTECH.....	49
5.2. METODICKÁ POZNÁMKA K SESTAVOVÁNÍ SOUDNÍCH OKRESŮ.....	50
5.3. POVÁLEČNÉ VYSÍDLENÍ A VYUŽITÍ PŮDY.....	51
6. ZÁVĚR	52
7. PRAMENY A LITERATURA	53
8. SEZNAM ZKRATEK	57
9. SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ V TEXTU	58
10. SEZNAM PŘÍLOH	60

1. Úvod

1.1. Úvod a struktura práce

Využití půdy, pro které se i v české literatuře vžil anglický termín land use, je vděčným tématem velkého množství geografických prací. Důvodem, proč se představitelé rozdílných geografických zaměření a přístupů scházejí nad otázkou využití ploch, je samotný objekt jejího zkoumání. Tím je půda. Půda je přírodním dědictvím, které lidstvo provází při každém jeho kroku a je tedy tématem neustále aktuálním. Jak uvádí literatura (např. Jeleček, Burda, Chromý 1999), půda se jako přírodní zdroj, představující potravinovou základnu pro rostoucí a výživově náročnější populaci, dostává do středu zájmů nejen ekonomů a přírodovědců.

Sledování vývoje využití půdy, do něhož se zapojila také tato bakalářská práce, je činností, představující počátek posloupnosti, na jejímž konci stojí predikce budoucích trendů, založená na znalosti předchozího vývoje a na porozumění hybným silám, které jej ovlivnily (Kabrda 2003).

Také proto jsou dnes moderními analýzy vývoje využití ploch pro vybraná modelová území Česka.

Modelové území, zvolené v této bakalářské práci, je jihočeské pohraničí. Tato oblast je přitažlivá rekreačně (např. Národní park Šumava, přehradní nádrž Lipno) i kulturněhistoricky (např. města Český Krumlov, Třeboň, Jindřichův Hradec). Území je však specifické nejen přírodními a kulturními památkami, ale také právě příhraniční polohou. Jako takové je obecně územím, které zprostředkovává vztahy se sousedními zahraničními regiony, v rámci země však může být vnímáno periferně (Jeřábek 2004).

Důležitou událostí v dějinách země bylo poválečné odsunutí českých Němců. V některých oblastech Česka bylo intenzivnější, v některých méně intenzivnější (Tétauer 2004). Také tato událost se dotkla území, zkoumaného v této bakalářské práci.

Tyto zmíněné charakteristiky (a nejen tyto) mají bezpochyby vliv na vývoj využití ploch v modelovém území. Odhad míry, jakou jednotlivé faktory na využití ploch v zájmovém území působí, je záležitostí velice složitou. Jaký vliv měl souhrn těchto faktorů (hybných sil) na tendence a trendy ve vývoji struktury půdního fondu již však odhalit lze. Kromě výzkumu těchto trendů se práce úžeji zaměřuje na vývoj vybraných demografických charakteristik a konkrétněji pak na období, ovlivněné odchodem německého obyvatelstva a nedostatečným dosídlením oblasti.

Struktura bakalářské práce byla volena tak, aby v jejím průběhu bylo možno naplnit vytyčené cíle a aby mohly být v závěru práce zhodnoceny zvolené hypotézy. Na samém počátku budou cíle blíže specifikované a budou formulovány základní hypotézy. Následuje elementární přehled literatury, která se týká problematiky předložené v této práci, a přehled zdrojů dat, které k analýze zkoumaných charakteristik dopomohly. Po představení ukazatelů, s jejichž pomocí bylo možné vývoj obyvatelstva i využití půdy hodnotit a komparovat, následuje popis nejdůležitějších změn v půdním fondu Česka, na základě použité literatury.

Po nezbytné základní charakteristice území prezentuje bakalářská práce výsledky analýzy demografických dat a dat o využití půdy. V závěrečné diskusi nastiňuje některé problémy, které mohly dosažené výsledky ovlivnit a slovně zhodnotí možnost souvislosti obou pohledů na modelovou oblast jihočeského pohraničí.

1.2. Cíle a hypotézy

Tato bakalářská práce si vytyčuje zejména následující cíle:

- Analyzovat vývoj demografické struktury obyvatelstva v rámci modelové oblasti.
- Analyzovat vliv hlavních hybných sil na strukturu a vývoj využití půdy modelové oblasti během sledovaného období.
- Komparovat vývoj struktury ve využití půdy v územích, kde došlo k významnému úbytku obyvatelstva vlivem odsunu/vyhnání českých Němců, s územím, které nebylo tímto specifickým vlivem ve vývoji zasaženo.
- Analýza vývoje ve struktuře změn využití půd bude zpracována pro roky 1845, 1948, 1990, 2000 a následně komparována na třech řádovostních úrovních (Česko, jihočeské pohraničí, soudní okresy).

Před započítáním práce byly stanoveny následující hypotézy:

- Lze předpokládat, že pokles obyvatelstva v krajině vedl ke zvýšení podílu extenzivně obdělávaných ploch (louky, pastviny, lesy).
- Vzhledem k převažujícímu vrchovinnému charakteru území a odlišnému poválečnému vývoji modelového území (odsun českých Němců a nedostatečné dosídlení pohraničí) lze v návaznosti na předchozí hypotézu předpokládat rozdíly ve vývoji využití ploch Česka a modelového území, patrně zejména v podílu extenzivně a intenzivně obdělávaných ploch.

1.3. Zdroje dat a literatura

Jak již název práce napovídá, tato bakalářská práce se pohybuje na pomezí několika vědních oborů. Výzkum se odvíjí na poli jak historickogeografickém viz „historický land use“¹, kterému se věnuje celá řada vědců nejen v Evropě ale i v jiných koutech světa² (Jeleček 1999), tak na poli demografickém. Tomu odpovídá i druh použitých dat a literatury.

---

¹ K označení „historický land use“ se kloní Jeleček (2007), uvádí však také alternativní název „dynamický land use“, který volí ve své publikaci např. Bičík a Jančák (2005). Tento směr představuje mapové nebo tabelární hodnocení využití půdy ve dvou či více časových horizontech (Bičík, Jančák 2005).

² Reakcí na zájem o tuto historickogeografickou disciplínu, bylo rozšíření Mezinárodní geografické unie (IGU) o novou studijní skupinu. V roce 1996 vznikla komise Land Use/Cover Changes, vedená Yukio Himiyamou z Japonska (skupinu vedl až do roku 2004). Do jejich činnosti se zapojil právě tým z katedry sociální geografie

Úkolem této kapitoly není vyjmenovat veškeré publikace a články, které dopomohly ke vzniku práce, nýbrž podat nejprve přehled o datových zdrojích, které byly využity, dále upozornit na literaturu, která byla z pohledu autora nejpřínosnější a nejzásadnější a s její pomocí poté načrtnout elementární přehled dlouhodobého vývoje využití ploch Česka.

1.3.1. Zdroje dat a mapový podklad

Zdroje dat pro tuto práci byly dvojího charakteru. Podobně jako se literatura dělila na demografické publikace a publikace o land use, nejinak tomu bylo i u zdrojů dat. Při analýze vývoje využití půdy jsou použita pouze data tabelární (pro účely této práce postačující), totiž databáze LUCC Czechia.

Stejně jako řada předchozích kvalifikačních prací, týkajících se dlouhodobého vývoje využití ploch na území Česka, navazuje i tato bakalářská práce na projekt grantové agentury ČR: „Land Use / Cover Changes: Vývoj, souvislosti, perspektivy“. Tento projekt zpracoval řešitelský tým z katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK, pod vedením doc. RNDr. Ivana Bičíka, CSc. v letech 1998-2000.

Tento kolektiv vytvořil rozsáhlou a unikátní databázi, která obsahuje údaje o výměrách jednotlivých půdních kategorií v tzv. základních územních jednotkách (viz Bičík a kol. 2001) za roky 1845, 1948, 1990 a 2000. Zvolené roky jsou významnými mezníky v české historii a rozdělují období na etapy s rozdílnými politickými a socioekonomickými poměry³.

Základní územní jednotky (dále ZÚJ, dnes se již však častěji střetneme s termínem „srovnatelná územní jednotka“) byly vytvořeny z existujících katastrálních území (dále KÚ). V případě, že změna rozlohy KÚ během celého období nepřesáhla 1 %, odpovídá toto území ZÚJ. Pokud byly u sousedních KÚ změny v rozloze vyšší, ZÚJ vznikly jejich sloučením (Bičík, Jančák 2005).

Na území Česka bylo tímto způsobem vytvořeno přibližně 9300 dokonale skladebných ZÚJ (Bičík a kol. 2001).

Uvnitř ZÚJ je sledována výměra osmi zjednodušených půdních kategorií. Jsou to: orná půda (dále OP), trvalé kultury (dále TK), které zahrnují zahrady, sady a vinice, dále louky (dále Lo) a pastviny (dále Pa) (dohromady dávají tzv. trvalé travní porosty (dále TTP)), dalšími kategoriemi jsou lesní plochy (dále LP), vodní plochy (dále VP), zastavěné plochy (dále ZP) a ostatní plochy (dále OsP).

V databázi jsou pro zjednodušení ještě sloučeny OP, TK a TTP do kategorie zemědělský půdní fond (dále ZPF) a do obecné kategorie jiné plochy (dále JP) jsou zahrnuty VP, ZP a OsP.

Jak bylo naznačeno, druhou část dat tvoří data demografická, ovšem pouze v jejich nejjednodušší podobě. Demografické ukazatele, použité v této práci, jsou buď údaje absolutní (počet obyvatel),

---

a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK a přispěl vytvořením databáze, ze které tato práce čerpá zásadní data.

³ Umožňují sledovat vývoj Land Use v podmínkách „tradičního“ kapitalismu (1845-1948), byrokratického socialismu (1948-1989) a moderního kapitalismu (od 1990) (Jeleček 2002).

případně je využito nejjednodušších analytických dat⁴ (např. ukazatel podílu německého obyvatelstva na celkovém počtu obyvatel).

K jejich získání bylo použito více zdrojů (což opět vyzdvihuje jednotnost a unikátnost LUCC databáze). Složení soudních okresů podle obcí za vytyčené (zvolené) časové období bylo možné díky existenci retrospektivních lexikonů obcí. Dlouhou dobu existoval pouze Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (1978), který byl během získávání dat bohatě využit. Tato publikace je rozdělena do dvou částí. První díl lexikonu poskytuje údaje za všechna moderní sčítání obyvatelstva podle jednotlivých obcí, případně jejich osad, které v okamžiku sčítání lidu 1970 existovaly (o problémech při získávání a zpracovávání dat více v kapitole 5). Druhým dílem retrospektivního lexikonu je abecední seznam všech obcí a osad, které během sledovaných sčítání existovaly, obsahuje jejich české i německé názvy a zařazuje je do hierarchicky vyšších územních celků. Cenným pro vznik této práce bylo nedávné vydání Historického lexikonu obcí České republiky 1869-2005 (2006). Lexikon doplňuje svého předchůdce o data za sčítání lidu domů a bytů 1980, 1991 a 2001, čehož bylo využito v této bakalářské práci.

Ke zjištění národnosti posloužil Statistický lexikon obcí v republice Československé – díl I. Země Česká (1934). Tato statistická publikace obsahuje mimo údajů o počtu obyvatel, údajů o počtu domů v obci, také rozdělení obyvatelstva podle národnosti. V našem případě nás zajímaly následující kategorie: česká, německá, jiná a cizozemci.

Některé informace, týkající se obyvatelstva, vycházejí z elektronických dat, které na svých internetových stránkách publikuje Český Statistický Úřad (www.czso.cz). Tato data jsou ovšem téměř výhradně aktuální a jejich podrobnost klesá přímo úměrně se zvyšující se délkou časového období, které sledujeme. Proto tvořila pouze doplnění výše uvedených zdrojů dat a vytvářela spíše představu o situaci v jednotkách vyššího řádu, než jsou obce.

Na závěr této podkapitoly je třeba se zmínit o mapovém podkladu, který byl při přípravě této práce využit a s jehož pomocí byly rovněž vymezeny části modelového území, jichž se bude týkat hlubší výzkum. Jedná se o vektorovou vrstvu, kterou vytvořil v roce 2006 Z. Kučera v prostředí GIS. Tato vrstva rozčleňuje území republiky do třech oblastí, které jsou tvořeny územními obvody obcí, v nichž se podle údajů ze sčítání v roce 1930 hlásilo více, než 50% obyvatel k české, německé a nebo polské národnosti (Kučera, ústní sdělení). Pro linii, která rozčleňuje jednotlivé oblasti, se vžil název česko-německá (event. česko-polská) jazyková hranice a bude zde ještě několikrát zmíněna (viz. kapitola 3).

1.3.2. Přehled literatury

Jak bylo v úvodu kapitoly naznačeno, multidisciplinarita této práce se odrazila i ve zdrojích podkladové literatury, která byla inspirací při zpracování této práce a která poskytla autorovi hlubší vhled do zkoumané problematiky.

⁴ Lze hovořit také o číslech poměrných (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová 1986).

Část literatury tvořily publikace, články a práce, které se rovněž zabývají sledováním využití půdy a zejména pak jeho dlouhodobým vývojem, analýzou tohoto vývoje, hlavními hybnými silami apod. Druhou část použité literatury tvořily publikace, které se zaměřují na obyvatelstvo sledované oblasti, případně vývoj obyvatelstva obecně.

Z hlediska „historického land use“ bylo snad nejhodnotnějším dílo L. Jelečka (Jeleček 1985), který se sice zabývá relativně krátkým časovým obdobím, avšak toto období nebylo dříve ani později takto podrobně zmapováno. Kromě popisu samotného vývoje využití půdy Čech s vyzdvižením nejvýznamnějších regionálních diferencí se dílo zabývá také vysvětlením kapitalistické pozemkové renty, zemědělské revoluce či agrární krize – pojmů, které zde byly podrobně popsány.

Vývoj využití půdního fondu v českých zemích byl ovšem náplní i dalších Jelečkových článků (např. Jeleček 1995, 2002, Jeleček, Burda, Chromý 1999 aj.).

Nelze opomenout také dílo I. Bičíka, který se věnuje problematice historického land use a dlouhodobým změnám ve využití půdy Česka (Bičík 1992, 1996, Bičík, Kupková 2002) či transformaci českého zemědělství po roce 1990 (Bičík, Jančák 2005). Je tak doplněna série starších článků a publikací o vývoj využití půdy a jeho specifika v transformačním období, přesto, že svazek je primárně zaměřen na zemědělství.

Výhradně zemědělstvím a zemědělským půdním fondem se zabývá také Novotná (2000). Autorka se zaměřuje na zemědělské využití jihočeské krajiny, respektive modelové oblasti jihozápadních Čech (okresy Klatovy, Prachatice a Český Krumlov). Sleduje mj. regionální rozdíly ve využití půdy pro zemědělství a hodnotí cenu půdy v jednotlivých oblastech studovaného území.

Změny ve využívání české kulturní krajiny a rovněž jejich ekologické důsledky, dopady na ekologickou stabilitu a biodiverzitu krajiny hodnotí ve svém díle Lipský (1994, 2000).

Problematika pohraničních oblastí a jejich odlišného vývoje ve struktuře půdního fondu, ve které se často promítaly politické změny v zemi, je náplní článků Štěpánka (1992, 2002). Specifičnost pohraničních území a sledování polarit pohraničí-vnitrozemí je vděčným tématem řady článků, za které jmenujme například historickogeografický pohled Chromého (2004). Tentýž autor se věnuje konkrétnímu příkladu sledování vývoje v příhraničních oblastech a hodnotí kromě možnosti formování regionální identity, na základě specifických charakteristik území, také vývoj struktury půdního fondu v oblasti Rajchářovska a „České Kanady“ (Chromý 2003).

Oblast Rajchářovska si „vypůjčila“ pro svou studii rovněž Winklerová (2003). Společně s ním hodnotí dvě další tzv. periferní oblasti Česka (Jáchymovsko, Moravské Kopenice) a modelovou oblast Kobylí v úrodné, zemědělsky využívané oblasti. Ve vybraných modelových územích se autorka poté pokusila o komparaci vývoje využití půdy.

Dlouhodobý vývoj využití ploch v Česku je vděčným tématem také řady vysokoškolských kvalifikačních prací. Jejich vznik často úzce souvisí s projektem „Land Use / Cover Changes: Vývoj, souvislosti, perspektivy“, který umožnil studentům zpracovávat studie rozlohou srovnatelných oblastí v časovém horizontu zhruba posledních 150ti let. Na Přírodovědecké fakultě UK díky tomu vznikla řada diplomových prací, které jsou zaměřeny na sledování vývoje využití půd převážně na mikroregionální úrovni (modelová území tvořena pouze několika ZÚJ).

Možnost vymezovat a sledovat vývoj využití půd nejrůznějších modelových území, které plní různé specifické funkce⁵, označuje za přínosné Jeleček a kol.(1999). Příkladem studie specifické modelové oblasti je diplomová práce interpretující vývoj využití půdy na Jáchymovsku (Niklová 2001).

Hedbábná (2005) se zabývala ve své diplomové práci vývojem využití půdy na území bývalého okresu Karlovy Vary. Důležitým přínosem práce je doplnění LUCC databáze o rok 1896, k jehož zpracování autorce posloužila revize katastrů z tohoto roku.

Hodnocení vývoje vybraných ZÚJ na Sedlčansku provádí ve své diplomové práci Štych (2001).

Rašín (2005) představuje ve své práci oblast Šluknovska a zaměřuje se na komparaci jednoho z tamních katastrálních území a jiných modelových území v rámci Česka. Bohatou studnicí myšlenek a inspirace je magisterská práce Kabrdy (2003), který provedl hodnocení využití ploch v kraji Vysočina a zdokumentoval závislost hlavních hybných sil na rozložení land use v kraji.

Vývoj využití ploch je vděčným předmětem kvalifikačních prací právě díky dostupnosti dat a relativně velkému množství dosud „neprobádaných“ oblastí Česka.

Pro demografickou část práce byla nejhodnotnějšími statistická data, jejichž přehled předložila podkapitola 1.3.1. Přesto nelze opomenout například dílo Kárníkové (1965), která se věnovala dlouhodobému vývoji počtu obyvatel v českých zemích od poloviny 18. století až do první světové války. Publikace je hodnotná rovněž tím, že se nezabývala pouhou prací s číselnými demografickými daty, ale zasadila populační vývoj a jeho prostorové rozmístění do širší souvislosti se socioekonomickým vývojem společnosti.

Podrobnou rekonstrukcí stavu jihočeského obyvatelstva, zemědělství, průmyslu i dopravy provedl Zwettler (1984). Z určitého pohledu je nevýhodou publikace krátké časové rozpětí, kterým se zabývá (1900 – 1914).

Jedním z klíčových momentů časového úseku, kterým se v této práci zabýváme, byly první roky po druhé světové válce, které znamenaly radikální změnu v životě téměř tří milionů českých Němců obývajících české pohraničí. Staněk (1991) označuje toto období za jedno z nejpatrnějších „bílých míst“ naší historie. Podle něj bylo toto téma dlouhou dobu zejména v české literatuře tabuizováno. Svou publikací vytvořil ucelený přehled nejdůležitějších událostí, které předcházely i provázely proces odsunu, a zdůraznil snahu o objektivní pohled na tento citlivý okamžik české minulosti.

Staňkova publikace není jediná, která se problematice masového vysídlování věnuje. Například Wágnerová (2000) odsun vyhodnotila na základě rozhovorů s jeho přímými účastníky.

Tématu se dnes věnují i diplomové práce. Příkladem budiž studie Tétauera (2004), který hodnotil demografické chování českého a německého obyvatelstva na našem území a pokusil se dokonce o projekci populačního vývoje za předpokladu neproběhnutí odsunu.

---

⁵ Např. biosférické rezervace, chráněné krajinné oblasti, národní parky, chráněné oblasti přirozené akumulace vod, pohraničí - vnitrozemí, aglomerace a jejich jednotlivé zóny apod.

1.4. Hodnotící ukazatele

V této části práce je nezbytné zmínit hodnotící ukazatele, s jejichž pomocí byla provedena analýza vývoje využití ploch v oblasti jihočeského pohraničí a rovněž analýza vývoje počtu obyvatel v územních jednotkách modelové oblasti.

Index změny (IZ) vyjadřuje pohyb všech kategorií půdního fondu uvnitř sledované územní jednotky. Je roven sumě absolutních hodnot rozdílů jednotlivých půdních kategorií mezi dvěma sledovanými roky, dělené dvojnásobkem rozlohy zkoumané územní jednotky (Bičík 1995).

$$IZ = \frac{\sum_{i=1}^n |P_{1i} - P_{2i}|}{2R}$$

n ..... Počet sledovaných kategorií půdního fondu
P_{1i} ... Rozloha jednotlivých kategorií ve starším roce
P_{2i} ... Rozloha jednotlivých kategorií v mladším roce
R ..... Celková rozloha zkoumané jednotky

Index vývoje plochy kategorie (IV) vyjadřuje přírůstek nebo úbytek sledovaných kategorií půdního fondu mezi dvěma sledovanými roky. Je roven podílu rozlohy sledované půdní kategorie v konečném roce a rozlohy sledované půdní kategorie v počátečním roce, vynásobeným stem (Bičík 1995). Index vývoje vypovídá buď o nárůstu rozlohy půdní kategorie (IV > 100) nebo o poklesu rozlohy půdní kategorie (IV < 100), případně o nezměněné rozloze půdní kategorie (IV = 100).

$$IV = \frac{R_2}{R_1} * 100$$

R₁ ..... Rozloha půdní kategorie v počátečním roce
R₂ ..... Rozloha půdní kategorie v konečném roce

Na stejném principu jako index vývoje plochy kategorie funguje index vývoje počtu obyvatel, vyjadřující přírůstek nebo úbytek počtu obyvatel mezi sledovanými roky. V tomto případě se *R₁* rovná počtu obyvatel v počátečním roce a *R₂* se rovná počtu obyvatel v konečném roce sledování.

Podíl jednotlivých půdních kategorií na celkové rozloze (*P_k*) vypovídá o procentuálním zastoupení sledované půdní kategorie na celkové rozloze územní jednotky, v níž podíl hodnotíme (Kupková 2001).

$$Pk = \frac{Rk}{Rc} * 100$$

Rk ..... Rozloha sledované kategorie v daném roce
Rc ..... Rozloha sledované územní jednotky v daném roce

V bakalářské práci byly využito také elementárního ukazatele – podílu počtu obyvatel německé (české) národnosti k celkovému počtu obyvatel (vyjádřený v procentech).

1.5. Dlouhodobý vývoj využití ploch v Česku

Současný stav půdního fondu Česka je výsledkem dlouhodobého působení celé řady různých faktorů. K jeho hodnocení nelze využít pouze prostorového pojetí, ale je nutné zavést také koncept času (Bičík 1996). Již dávno totiž nelze vývoj land use považovat pouze za odraz fyzicko-geografických podmínek. Do změn ve využití půdy se během celého sledovaného období výrazněji promítaly jednotlivé fáze hospodářsko-sociálního a politického vývoje společnosti (Jeleček 1995). Během 150ti let byl vystřídán tradiční kapitalismus nejprve komunismem a ten poté opět kapitalismem, ovšem v modernější podobě. To je však přílišné zestručnění dlouhodobého socioekonomického vývoje české společnosti. Rozdělení časového rozmezí 1845–1990 do více etap a hlavní změny ve využití půdy popisuje Jeleček (1995):

1845–1882: jako období extenzivního vývoje zemědělství⁶, vyvrcholení zemědělské revoluce⁷, výrazných změn ve využití půdy⁸, působení diferenciální renty I⁹.

1882–1897: jako období vleklé agrární krize¹⁰, postupné intenzifikace zemědělské výroby, nástupu působení diferenciální renty II¹¹, malých změn ve struktuře ploch¹².

1897–1921: jako období zemědělské konjunktury¹³, první světové války, výraznějších změn ve využití ploch.

---

⁶ Tento vývoj se ale postupně zpomaloval. Mezi roky 1846 a 1896 vzrostla výměra zemědělské půdy Čech zhruba o 1%. Do začátku 70. let však byly dokončeny všechny podstatné změny ve struktuře půdního fondu i extenzivní vývoj zemědělství jako celku (Jeleček 1985).

⁷ Zemědělská revoluce v českých zemích vyvrcholila v 70. letech. V tomto smyslu se zemědělskou revolucí rozumí zásadní výrobně technické změny v zemědělské výrobě. Zemědělská revoluce spočívala v přechodu od trojpolních soustav úhorového hospodaření ke střídavým soustavám, v celkovém zvyšování živočišné výroby a účinnějším zúrodnění a obdělávání orné půdy. Zaváděna byla umělá hnojiva, zdokonalené zemědělské stroje a aplikace poznatků vědy v zemědělství (Jeleček 1985).

⁸ Jednalo se zejména o změny ve vnitřní struktuře zemědělského půdního fondu. Narostl podíl orné půdy a zahrad na úkor luk a pastvin.

⁹ Diferenciální renta je druh kapitalistické pozemkové renty. Diferenciální renta I je mimořádný zisk, dosahovaný v hospodářstvích s výhodnějšími výrobními podmínkami, především s úrodnější půdou nebo výhodnější polohou vzhledem k trhu (Jeleček 1985).

¹⁰ Agrární krize byla důsledkem zformování světového trhu zemědělských výrobků. V USA docházelo k rozšiřování zemědělské půdy do nových oblastí a vývoz levných zemědělských produktů mohl díky zdokonalující se dopravní infrastruktuře více ovlivňovat evropský trh. Podobně jej ovlivnilo také např. levné obilí z Ruska (Jeleček 1985).

¹¹ Diferenciální renta II je mimořádný zisk, plynoucí z postupného dalšího vynakládání kapitálu na téže půdě. Diferenciální renta II dopomohla k formování zemědělsko-průmyslového komplexu (Jeleček 1985).

¹² Jen mírně se zvětšoval úbytek zemědělské půdy. Pozitivním jevem byl mírný nárůst lesních ploch.

¹³ Opětovné podpoření obilnářství, které utrpělo během předcházející agrární krize, a především podpora živočišné výroby a snaha o zachování orientace českého zemědělství na potravinářský průmysl (Kárníková 1965).

1921–1948: jako období pozemkových reforem, hospodářské krize třicátých let, růstu podílu orné půdy, období druhé světové války.

1948–1970: jako období extenzivního vývoje ekonomiky, výrazných změn ve využití půdy¹⁴ tj. zalesňování pohraničních oblastí, velkých úbytků zemědělské půdy a orné půdy na úkor zastavěných ploch a ostatních ploch.

1970–1990: jako období hospodářské stagnace, neúspěšných snah o intenzifikaci národního hospodářství, opatření k zamezení úbytku zemědělské půdy ve prospěch jiných ploch a obecně menších změn ve struktuře půdního fondu.

Jelečkově časové rozdělení z roku 1995 by bylo vhodné doplnit ještě o poslední období od roku 1990. To je obdobím společenské a ekonomické transformace, která se výrazně dotkla také struktury půdního fondu Česka. Celková rozloha zemědělské půdy se v tomto období příliš neměnila a spíše stagnovala. Výraznějších změn si však lze všimnout ve vnitřní struktuře zemědělského půdního fondu. Pro období transformace je charakteristický pokles podílu orné půdy na rozloze ve prospěch trvalých travních porostů. Louky a pastviny v něm zaznamenaly první nárůst rozlohy¹⁵ od počátku sledovaného období (1845). Intenzita tohoto trendu není ovšem zcela jednotná pro celé území Česka. V podhorských a horských oblastech byla popsána změna využití krajiny mnohem výraznější. Z ekologického hlediska je přínos tohoto přechodu ve vnitřní struktuře využití půdy nezpochybnitelný (Bičík, Jančák 2005).

Komparace vývoje struktury půdního fondu Česka, který byl nyní ve zjednodušené podobě popsán, a vývoje struktury využití půdy modelového území bude nastíněna v podkapitole 4.3 a v diskusi (5.1).

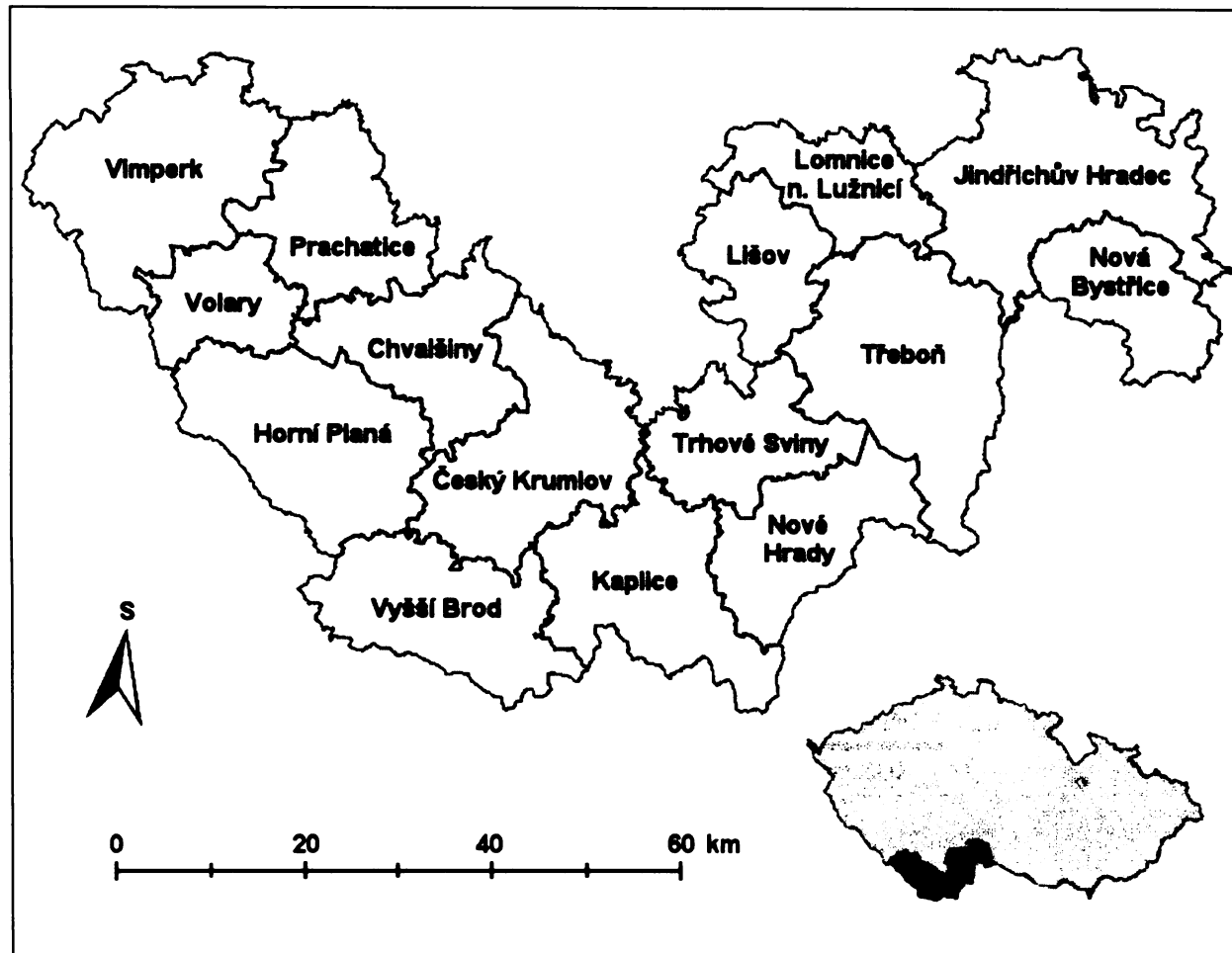
¹⁴ Ty však nebyly důsledkem ekonomických změn v zemědělství, nýbrž důsledkem investiční výstavby v zemědělství a průmyslu, dopravě, bytové sféře či rozmachu povrchové těžby nerostných surovin (Jeleček 1995). Příčinou byly také důsledky politické – odsun sudetských Němců z českého pohraničí (Štěpánek 1992).

¹⁵ Pomineme-li krátké období první světové války, během kterého k nárůstu trvalých travních porostů rovněž došlo (Bičík, Jančák 2005).

2. Charakteristika modelového území

2.1. Vymezení zájmové oblasti

Obrázek č. 1: Poloha modelového území v rámci Česka

Zdroj: Autor

Modelová oblast jihočeského pohraničí, kterou se v této práci zabýváme, je souvislým územím, složeným z patnácti bývalých soudních okresů¹⁶. Tyto administrativně-správní jednotky byly po skoro stoleté období naší historie stabilními složkami administrativního systému (Dostál, Kára 1992). Jejich počet byl vyšší než např. počet „nových“ okresů, zavedených po územněsprávní reformě v roce 1960 (Jeleček 2000). Z výše uvedeného plyne, že soudní okresy byly rozlohou menšími jednotkami než správní celky, které byly zavedeny po nich. Tím jsou také jakékoliv změny uvnitř těchto jednotek patrnější (změny ve vývoji land use, změny ve vývoji vybraných demografických charakteristik). Ke zvolení soudních okresů jako hlavních zkoumaných jednotek nás vedl ještě jeden důvod, který podléhal jednomu ze zadaných cílů práce. Tím byla nemožnost přesněji určit počet obyvatel za případné jednotky nižšího řádu (základní územní jednotky, katastry), pro které se statistická data

¹⁶ Pro účely této práce byly soudní okresy vytvořeny sloučením současných katastrálních území do vyšších celků za pomoci Statistického lexikonu obcí v zemi České (1934) a Retrospektivního lexikonu obcí Československé socialistické republiky, díl 2. (1978).

o počtu obyvatel a jejich národnostním složení neposkytují. Tato demografická data byla k dispozici pouze za obce a některé části obcí. K přepočítávání údajů za základní územní jednotky (dále ZÚJ) či katastry by mohl vést jen velmi komplikovaný výzkum, který by se neobešel bez řady kompromisů a je již mimo rámec této práce. Ke kompromisům došlo také při sestavování soudních okresů (blíže o nich pojednává kapitola 5), jejich výčet je však přijatelnější.

Z výše zmíněných důvodů byly pro účely této práce zvoleny soudní okresy.

Soudní okresy, které byly v této práci podrobeny výzkumu, jsou: Český Krumlov, Horní Planá, Chvalšiny, Jindřichův Hradec, Kaplice, Lišov, Lomnice nad Lužnicí, Nová Bystřice, Nové Hrady, Prachatice, Trhové Sviny, Třeboň, Vimperk, Volary a Vyšší Brod. Devět z těchto okresů lemuje státní hranici České Republiky a z velké části také současnou hranici Jihočeského kraje. V modelovém území chybí oblasti Dačicka a Slavonicka, které sice v současné době spadají do Jihočeského kraje, ale vždy tomu tak nebylo¹⁷.

Tabulka č. 1 představuje přehled všech soudních okresů modelové oblasti a doplňuje je o rozlohu území a počet ZÚJ, které soudní okres tvoří. Největší ze soudních okresů je Jindřichův Hradec, který se zároveň skládá z největšího počtu ZÚJ. Okresem s nejmenší rozlohou jsou Volary v západní části pohraničí. Zvláštními případy jsou soudní okresy Horní Planá a Chvalšiny, jejichž území bylo značně postiženo zanikáním obcí a celý soudní okres je tvořen pouze třemi (resp. čtyřmi ZÚJ).

Polohu modelového území v rámci Česka demonstruje obrázek č. 1.

Tabulka č. 1: Soudní okresy jihočeského pohraničí podle rozlohy a počtu základních územních jednotek

	Rozloha (km ²)	Počet ZÚJ
Český Krumlov	383,54	27
Horní Planá	366,91	3
Chvalšiny	287,93	4
Jindřichův Hradec	506,87	62
Kaplice	328,45	31
Lišov	178,48	14
Lomnice nad Lužnicí	199,99	19
Nová Bystřice	206,96	33
Nové Hrady	272,10	21
Prachatice	273,71	51
Trhové Sviny	251,26	17
Třeboň	443,33	22
Vimperk	431,21	56
Volary	168,41	12
Vyšší Brod	353,99	12

Zdroj: LUCC Czechia

¹⁷ Do roku 1960 tyto oblasti nebyly součástí Jihočeského kraje.

2.2. Fyzicko-geografická charakteristika jihočeského pohraničí

Přesto, že vztah přírody, jejích vlivů a využití půdy není stěžejní součástí této práce, nelze fyzicko-geografickou charakteristiku zcela opomenout. Členitost reliéfu, nadmořská výška, klima a přírodní podmínky obecně hrají vždy ve využití půdy a jeho vývoji podstatnou roli. S postupným vývojem společnosti se tato role ještě zdůrazňovala, a tudíž ji nelze od tohoto tématu oddělit. Proto je i součástí této práce alespoň velmi stručný popis fyzicko-geografických charakteristik modelového území.

Modelová oblast jihočeského pohraničí se geomorfologicky řadí k provincii Česká vysočina, z níž vystupují dvě další soustavy – šumavská a česko-moravská, jejichž součástí je jihočeské pohraničí. Lze říci, že tyto dva celky celou oblast rozdělují na západní část, která náleží do soustavy šumavské a východní část, která patří právě k soustavě česko-moravské. Celá západní oblast kompletně spadá k podsoustavě Šumavská hornatina, která rozděluje území na celky: Šumava, Šumavské podhůří, Novohradské hory a Novohradské podhůří (Demek a kol. 1987).

Česko-moravská soustava zasahuje do území dvěma podsoustavami. Jsou to jednak Jihočeské pánve, které jsou tvořené Českobudějovickou a Třeboňskou pánví. Druhou podsoustavou, která do území proniká pouze svým jihovýchodním okrajem, je Českomoravská vrchovina s celky Křemešnická vrchovina a okrajově také Javořická vrchovina (Demek a kol. 1987).

Ze všech jmenovaných celků zaujímá největší část území Šumava. Je to vrásno-zlomové pohoří, rozkládající se po obou stranách státní hranice České republiky s Německem a Rakouskem (Albrecht 2003).

Některé z nejvyšších šumavských vrcholů se nacházejí přímo ve zvoleném modelovém území, včetně nejvyššího vrcholu české strany Šumavy – Plechý (1378 m.n.m.).

Severním směrem na Šumavu navazuje rozsáhlé a členité Šumavské podhůří. Východním směrem pokračuje plochá kerná hornatina – Novohradské hory. Na sever od Novohradských hor se rozkládá málo členité Novohradské podhůří, které má již spíše vrchovinný charakter (Demek a kol. 1987).

Směrem dále na východ a severovýchod nadmořská výška klesá a členitost reliéfu se snižuje až k Jihočeským pánvím. Jsou to dvě ploché sníženiny sedimentárního charakteru, které jsou zvlněné pouze na svých okrajích a dosahují šířky 4-13 km resp. 16-24 km (Chlupáč a kol. 2002). Na Jihočeské pánve na východě navazuje z největší části území Křemešnické vrchoviny.

Obecně lze tedy území charakterizovat jako oblast s převažujícími členitými a plochými vrchovinami, které na západě přecházejí v území s charakterem hornatiny, na východě naopak v převažující pahorkatiny. Tato oblast je pouze ve své jižní až jihovýchodní části rozdělena dvěma protáhlými pánvemi.

Po pedologické stránce je modelové území poměrně rozmanité. V jeho severní a severozápadní části převažují kyselé hnědé půdy. Stejný druh půd se vyskytuje také na východním okraji sledované oblasti. Směrem na jih a se stoupající nadmořskou výškou přibývá podzolů, které jsou charakteristické pro nejvyšší pásma Šumavy (Němeček, Tomášek 1983). Půdní pokryv, tvořený

z podzolů a hnědých půd, je narušen v oblasti jihočeských pánví. Pro tuto oblast jsou typické pseudogleje, které se uplatňují na křídových a terciérních sedimentech (Tomášek 2000).

Podnebí Jihočeského kraje a samozřejmě jihočeského pohraničí je ovlivněno polohou v mírném klimatickém pásu střední Evropy. Sledovaná oblast je však z klimatického hlediska značně nehomogenní. Podle Quittovy klimatologické rajonizace (Quitt 1971) leží území na rozhraní chladné oblasti a mírně teplé oblasti. Západní část modelové oblasti je tou nejchladnější. Vliv samozřejmě hraje vyšší nadmořská výška šumavského pohoří. Na západním okraji pod nejvyššími šumavskými vrcholy je dosahováno nejnižší roční průměrné teploty v celé oblasti (např. Jezerní slat' 2,0 °C). S klesající nadmořskou výškou roste i teplota a pod 700 m.n.m. přechází chladná klimatická oblast v oblast mírně teplou. Jedním z nejteplejších míst nejen v modelovém území, ale také v celém Jihočeském kraji, je oblast jihočeských pánví s průměrnou roční teplotou vzduchu 7,5 – 8 °C.

Obdobně se oblasti rýsují také při hodnocení srážkových poměrů. Podél severovýchodního úpatí Šumavy se táhne pás nízkých srážek. Naopak nejvyšší srážkové úhrny jsou na hraničním hřebenu Šumavy (okolo 1500 mm).

Se současnou podobou krajiny sledovaného území bezpochyby souvisí také ochrana přírody. V Jihočeském kraji se snaha o udržení původního krajinného a přírodního rázu projevuje poměrně dlouho. Někteří velkostatkáři chránili na svých panstvích lesy už od 16. století. První oficiálně chráněné území se objevuje ale až v roce 1838, kdy byla vyhlášena ochrana nad zbytky Žofínského pralesa v Novohradských horách. Žofínský prales brzy následovala Hojná Voda a o dvacet let později prales na Boubíně. Během dalších let se počet rezervací a chráněných oblastí zvyšoval a je zřejmé, že ani současný stav ještě není konečný (Albrecht 2003).

Dnes se v oblasti jihočeského pohraničí nachází na západě až jihozápadě NP Šumava. Ten je obklopen CHKO Šumava. Do sledovaného území zasahuje rovněž CHKO Blanský les. V oblasti pánví se nachází CHKO Třeboňsko a zatím se odkládá vyhlášení chráněné krajinné oblasti Novohradské hory.

Šumava a Třeboňsko nejsou chráněny jen v rámci republiky, ale byly zahrnuty do seznamu biosférických rezervací pod patronátem UNESCO. Oblasti jsou součástí programu Člověk a biosféra, který organizace vyhlásila v roce 1970. Cílem programu Člověk a biosféra je „rozvinout v rámci přírodních a socioekonomických věd základnu pro racionální využívání přírodních zdrojů biosféry a pro zlepšení vztahů mezi člověkem a přírodním prostředím; předpovídat důsledky dnešních aktivit na zítřejší svět a tím posilovat lidskou schopnost účinně hospodařit s přírodními zdroji biosféry“ (<http://mab.kav.cas.cz/mab.html>).

Kromě těchto velkoplošných rezervací se v popisovaném území nachází šestnáct maloplošných národních přírodních památek a rezervací a desítky dalších maloplošných chráněných území bez přívlastku národní (Albrecht 2003).

3. Vývoj vybraných demografických charakteristik

Následující pasáž je věnována podrobnějšímu pohledu na vývoj počtu obyvatel jihočeského pohraničí a jeho národnostní struktury k 1.12.1930. Vzhledem k omezenému rozsahu práce je cílem této kapitoly volba soudních okresů, ve kterých bude analyzována problematika vývoje využití půdy s ohledem na specifickou demografickou vývoj českého pohraničí ve 20. století. Vybrané soudní okresy by měly splňovat alespoň jedno ze dvou pomocných kritérií: 1) Trend vývoje počtu obyvatel soudního okresu neodpovídá trendu vývoje tohoto ukazatele, který je charakteristický pro modelovou oblast jihočeského pohraničí. 2) V národnostní struktuře soudního okresu převažovala německá či česká složka obyvatelstva a okres se tedy nacházel před a nebo za česko-německou jazykovou hranicí (mapové znázornění česko-německé jazykové hranice představuje obrázek č. 4). Při volbě soudních okresů bylo samozřejmě nutné zohlednit i další kritéria a ve speciálním případě dokonce porušit tato nezávazná pravidla. Výše uvedená pravidla byla volena záměrně, aby bylo možné odpovědět na počáteční hypotézy. O podrobnějších důvodech výběru soudních okresů bylo řečeno více v podkapitole 2.1.

3.1. Vývoj počtu obyvatel

Na základě dat z retrospektivních lexikonů (Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (Praha, 1978), Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 (Praha, 2006)) byl zjištěn vývoj počtu obyvatel modelové oblasti od prvního moderního sčítání obyvatelstva v roce 1869 až po poslední census, provedený v roce 2001. Jeho grafickou interpretaci předkládá obrázek č. 2.

V období 1869 – 1930 docházelo jenom k minimálním změnám v celkovém počtu obyvatel. Tento trend neodpovídal trendu celorepublikovému. V Česku probíhal v tomto časovém úseku vytrvalý populační růst, který provázal tehdejší demografickou revoluci a který byl zpomalen v období mezi lety 1910 a 1921¹⁸.

Výrazný pokles počtu obyvatel mezi sčítáním v roce 1930 a 1950, který byl způsoben zejména odsunem sudetských Němců, byl ve sledovaném území mnohem dramatičtější, než v celém Česku. Počet obyvatel země poklesl mezi těmito sčítáními zhruba o 17% (vlastní výpočet na základě údajů z czso.cz (<http://czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/4023-06>)). Oproti tomu pokles počtu obyvatel ve sledovaném území činil téměř 40%.

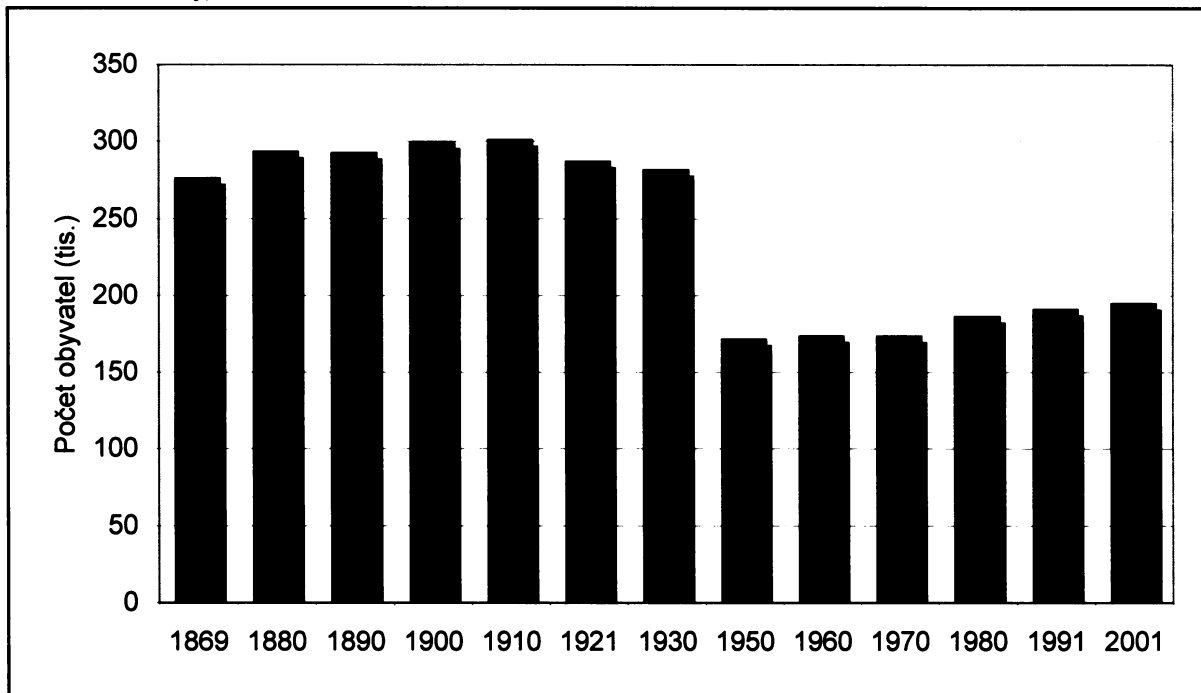
Modelová oblast náležela ke specifickému úseku československého pohraničí, ve kterém panoval zvláštní vojenský režim díky přítomnosti hranice mezi tzv. západní a východní Evropou, celé toto území nebylo plánovaně dosídlováno a patřilo spíše k periferním a málo atraktivním oblastem.

---

¹⁸ Způsobeno poklesem porodnosti, potravinovou nouzí, vysokou kojeneckou a dětskou úmrtností během první světové války (<http://prolife.cz/rodina/?id=1086>).

Proto ani v období 1950 – 2001 nekopíruje křivka populačního vývoje v pohraničí křivku republikovou. S trochou nadsázky je lze označit jako inverzní. V jihočeském pohraničí následovala po druhé světové válce stagnace a minimální populační změny až do sčítání v roce 1970. Teprve poté

Obrázek č. 2: Graf vývoje počtu obyvatel modelové oblasti jihočeského pohraničí v letech 1869-2001 (absolutní hodnoty)

Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (Praha, 1978), Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 (Praha, 2006)

došlo k mírnému populačnímu růstu. Na úrovni republiky docházelo do roku 1980 k populačnímu přírůstku, který byl v dalších letech nahrazen stagnací. Populační růst byl důsledkem vysokého nárůstu porodnosti z počátku 70. let, který proběhl v tomto období celorepublikově.

Populační růst v modelovém území, patrný z posledních tří sčítání, však nebyl rovnoměrně rozložený po celé oblasti, nýbrž byl způsoben zvyšováním počtu obyvatel ve větších sídlech - např. Jindřichův Hradec, Prachovice, Vimperk, Český Krumlov (vlastní výpočty).

3.2. Národnostní složení obyvatel

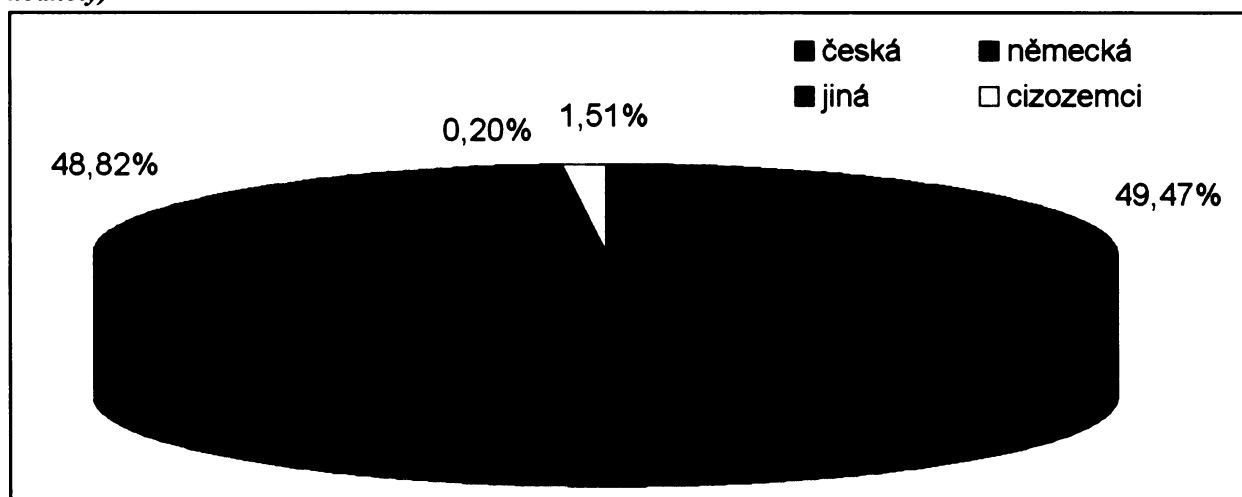
Pro účely této práce byla zvolena jako výchozí národnostní struktura k 1.12.1930, kdy proběhlo druhé prvorepublikové sčítání obyvatelstva. Sčítání lidu v roce 1930 bylo posledním soupisem obyvatelstva před druhou světovou válkou a popisuje stav obyvatelstva a jeho národnostní složení v modelovém území před jeho vysídlováním. Druhým důvodem výběru právě tohoto sčítání, je způsob zjišťování národnosti. Ten byl při meziválečných sčítáních zvolen poměrně výhodně. Při sčítání 1921 a 1930 byl totiž vybrán jako hlavní znak pro její zjištění mateřský jazyk. Mateřský jazyk napovídá o skutečné národnosti mnohem lépe, než například obcovací řeč, pomocí které byla národnost zjišťována dříve.

Při tomto způsobu zjišťování národnosti bylo v celé republice vždy několik set tisíc Čechů, kteří byli uvedeni jako obyvatelstvo německé národnosti. Šamanová (2005) mluví o tzv. odnárodňování neboli poněmčování Čechů.

V roce 1950 byla naopak zjišťována „příslušnost k národu, k jehož kulturním a pracovním společenstvím je sčítaný vnitřně spjat“ (Šamanová 2005). Díky této definici se mohla řada Němců ze strachu přihlásit k české národnosti.

Národnostní struktura modelové oblasti v roce 1930, kterou přibližuje obrázek č. 3, vypovídá o vyrovnanosti německé a české složky obyvatelstva. V porovnání s národnostní strukturou tehdejšího Československa byl zde vyšší podíl obyvatel německé národnosti. Zatímco na úrovni republiky tvořili Němci přibližně třetinu všech obyvatel, v modelovém území tvořili přibližně polovinu.

Obrázek č. 3: Graf národnostní struktury modelové oblasti jihočeského pohraničí k 1.12.1930 (relativní hodnoty)

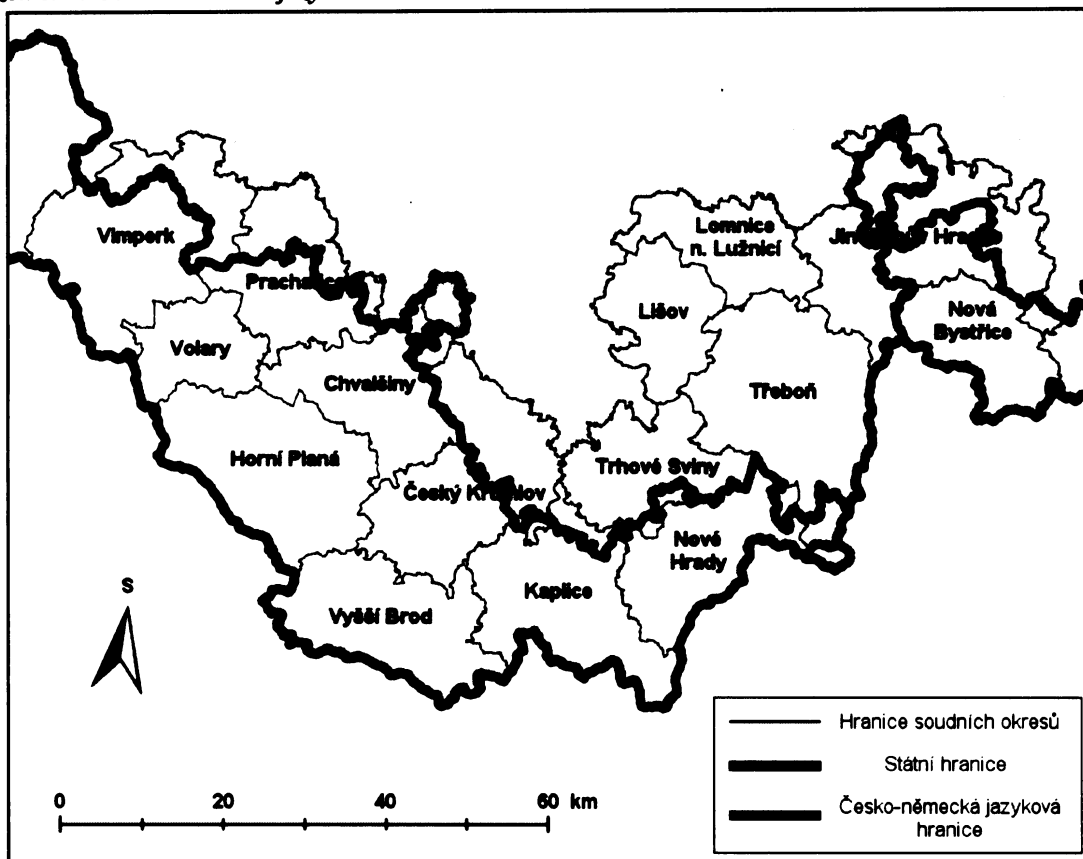
Zdroj: Statistický lexikon obcí v Republice československé, díl 1 - Země Česká. (Praha, 1934)

Větší podíl obyvatel německé národnosti je samozřejmě opět výsledkem příhraniční polohy sledovaného regionu, v němž několik soudních okresů bylo téměř výhradně německých (viz.níže). Vyšší podíl německých obyvatel v předválečném období předurčil následný demografický vývoj v období poválečném, do kterého signifikantně promluvil odsun českých Němců..

3.3. Vývoj počtu obyvatel a národnostní složení na úrovni soudních okresů

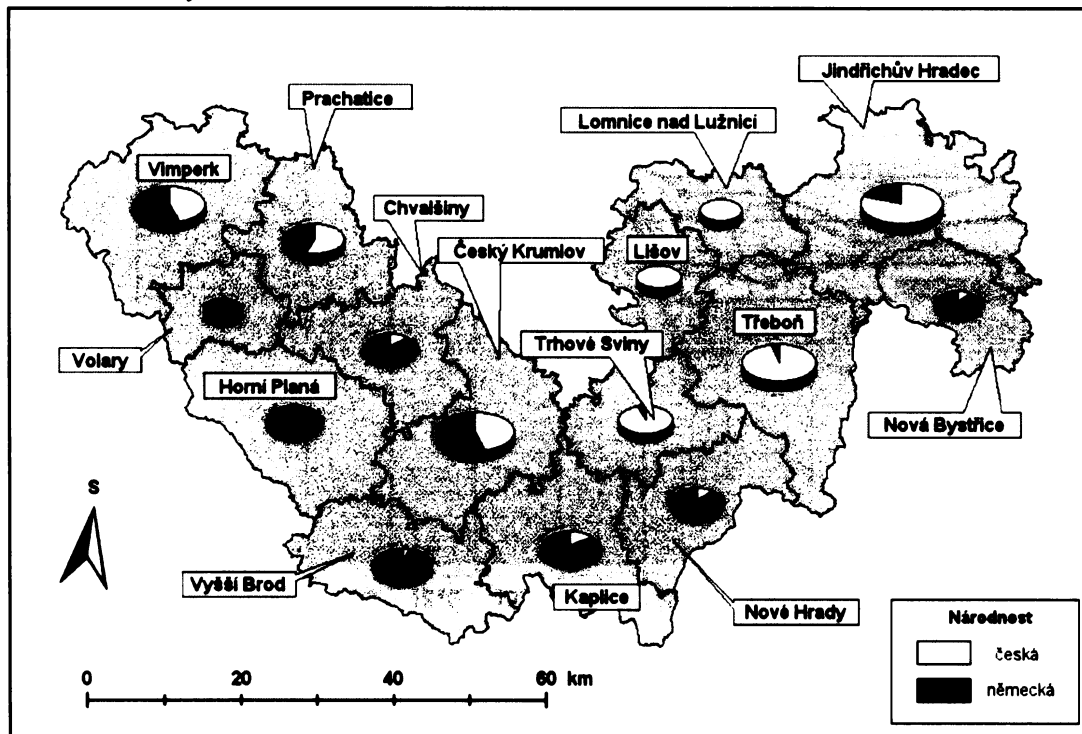
Jak bylo již řečeno, k následnému výběru soudních okresů, které byly zvoleny k detailnější analýze vývoje Land Use, se stala klíčovou národnostní struktura a vývoj počtu obyvatel v jednotlivých soudních okresech. Vývoj počtu obyvatel v rámci jednotlivých soudních okresů byl do značné míry

Obrázek č. 4: Česko-německá jazyková hranice k 1.12.1930

Zdroj: Česko-německá jazyková hranice - mapový podklad Z. Kučery

Obrázek č. 5: Podíl obyvatel české a německé národnosti k 1.12.1930

Zdroj: Statistický lexikon obcí v Republice československé, díl 1 - Země Česká. (Praha, 1934)

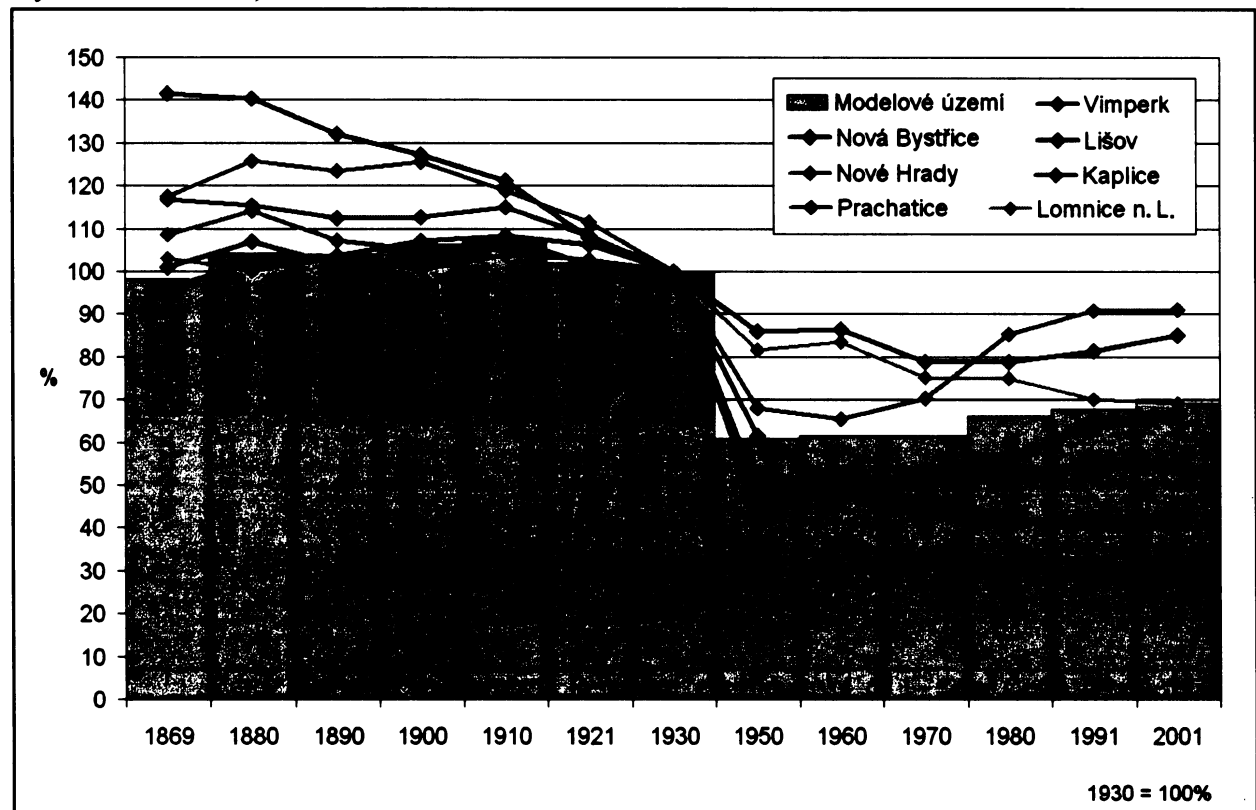
podobný vývoji v rámci celého modelového území. Grafické znázornění představují grafy, uvedené v příloze (Příloha XIII – Příloha XVII) a rovněž obrázek č. 6.

V období do roku 1930 nedocházelo v žádném z okresů k významnému poklesu počtu obyvatel. U většiny z nich zůstával počet obyvatel na přibližně stejné úrovni nebo mírně rostl. Výjimku tvořil soudní okres Nová Bystřice, ve kterém docházelo k poklesu počtu obyvatel již před druhou světovou válkou, zároveň zde neproběhla dostatečná kompenzace poválečného vysídlení. Region byl tak depopulačním během celého 140tiletého období. Pouze v posledních tří sčítání je patrná stagnace ve vývoji počtu obyvatel. Tím se stal mezi patnácti sledovanými soudními okresy specifický.

Poválečný vývoj u ostatních soudních okresů vypovídá spíše o stagnaci než o výraznějším nárůstu počtu obyvatel, který by kompenzoval celkový poválečný pokles obyvatelstva. Výjimku tvoří bývalé soudní okresy, na jejichž území se nacházejí největší sídla modelové oblasti, tj. Prachatice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, a to zejména díky nárůstu počtu obyvatel v jejich centrech. Zvláštním případem populačního růstu v regionu, kde chybí populačně výraznější sídlo, je pouze Kaplice. I zde však platí, že roste výhradně samotná Kaplice oproti ostatním obcím bývalého soudního okresu.

V důsledku výše uvedeného populačního přírůstku mírně vzrostl počet obyvatel celého modelového území v mezidobí 1970 až 2001 (viz. obrázky č. 2 a 6).

Obrázek č. 6: Graf vývoje počtu obyvatel ve vybraných soudních okresech jihočeského pohraničí (Počet obyvatel 1930 = 100%)

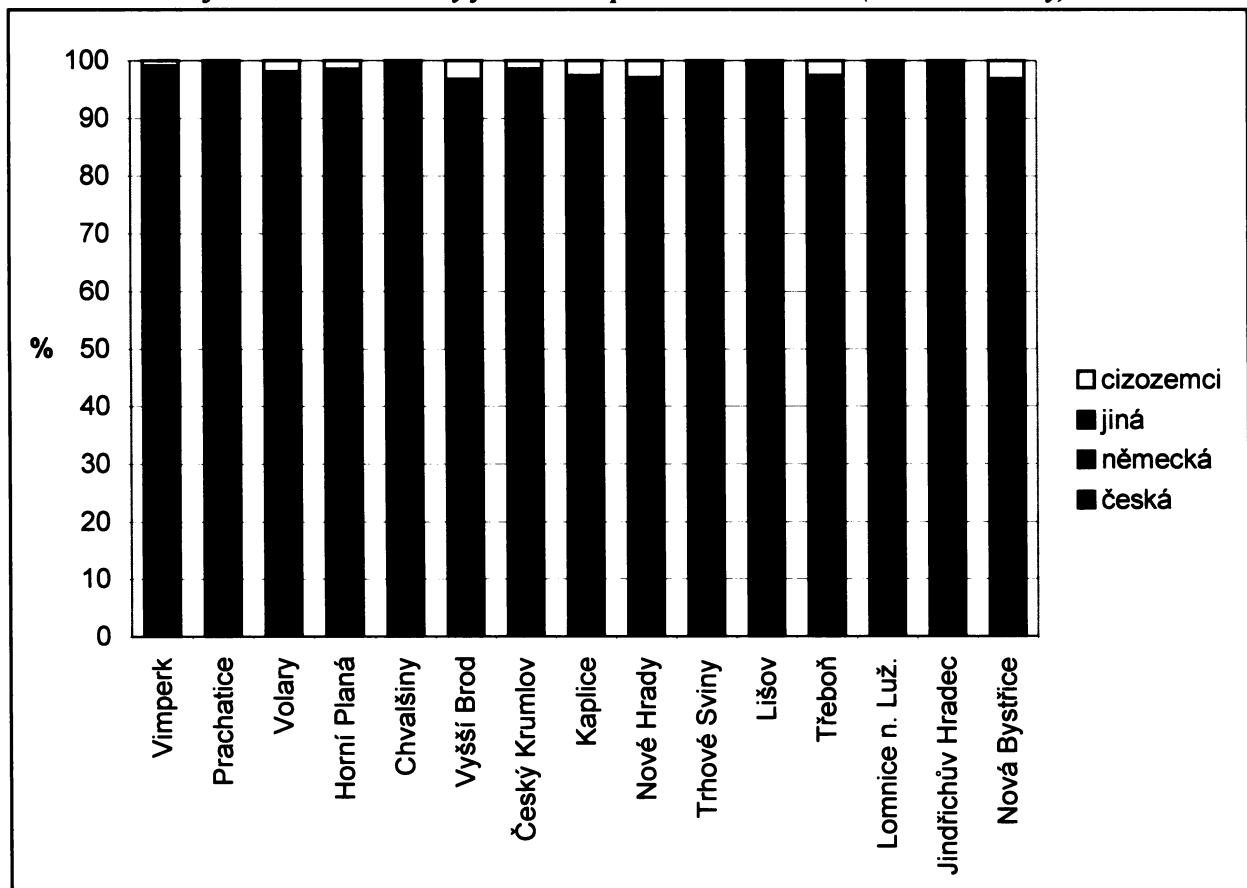

Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (Praha, 1978), Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 (Praha, 2006)

Obrázek č. 6, který porovnává počet obyvatel, zjištěný při jednotlivých sčítáních, s klíčovým sčítáním v roce 1930, vystihuje již popsané trendy ve vývoji tohoto ukazatele v rámci vybraných soudních okresů. Graf již napovídá, které okresy byly vybrány pro další fázi výzkumu. Avšak před samotnou analýzou bylo nutné ještě přihlídnout k národnostní struktuře – obr. č. 7, zobrazující národnostní složení soudních okresů v roce 1930 (případně též obrázek č. 5).

Při analýze obr. č. 6 je nutné si ještě jednou připomenout vývoj počtu obyvatel a jeho souvislost s národnostní strukturou v roce 1930 a nejvýraznějším zlomem na křivkách vývoje počtu obyvatel. Soudní okresy, které byly téměř výhradně německé, zaznamenaly nejintenzivnější úbytek celkového počtu obyvatel při porovnání sčítání 1930 a 1950. Počet obyvatel v soudním okrese Chvalšiny poklesl o více než dvě třetiny oproti roku 1930. O více jak 40 % klesl počet obyvatel i v okresech Volary a Horní Planá, kde byl nejvyšší podíl Němců, žijících v modelové oblasti. O více než polovinu se snížil počet obyvatel také v soudních okresech Vyšší Brod, Kaplice, Nové Hrady a Vimperk.

Obrázek č. 7: Graf národnostní struktury jihočeského pohraničí v roce 1930 (relativní hodnoty)

Zdroj: Statistický lexikon obcí v Republice československé, díl 1 - Země Česká. (Praha, 1934)

Naopak v okresech s velmi nízkým podílem Němců, které ležely vně území ohraničeného česko-německou jazykovou hranicí, došlo k nejméně výrazným úbytkům v počtu obyvatel. Ten v okresech Lišov a Lomnice nad Lužnicí nepoklesl ani o 20 %. Poválečné vysídlování se relativně nevýrazně projevilo v soudních okresech Jindřichův Hradec, Trhové Sviny a Třeboň. Číselné shrnutí výše popsaného předkládá tabulka č. 2.

Z celkového počtu patnácti soudních okresů bylo zvoleno šest, jichž se bude týkat podrobnější analýza vývoje využití půdy. Čtyři z nich splňují pomocná kritéria, uvedená na počátku této kapitoly. Jako soudní okresy s výrazným podílem české složky obyvatelstva k roku 1930 byly vybrány Lišov a Lomnice nad Lužnicí. Podíl německého obyvatelstva u nich nepřevyšoval ani jedno procento. Jako soudní okresy s výrazným podílem německé složky obyvatelstva byly vybrány Nové Hrady a Kaplice. Oba okresy zaznamenaly více než padesátiprocentní úbytek obyvatelstva mezi sčítáním 1930 a 1950.

Tabulka č. 2: Počet obyvatel modelové oblasti v roce 1930 a 1950

soudní okres	Počet obyvatel v roce		
	1930	1950	tj. % z 1930
Vimperk	27 492	13 542	49,26
Prachatice	19 744	13 410	67,92
Volary	8 063	3 030	37,58
Horní Planá	14 216	4 290	30,18
Chvalšiny	14 336	4 212	29,38
Vyšší Brod	18 189	7 438	40,89
Český Krumlov	33 320	23 125	69,40
Kaplice	16 984	7 416	43,66
Nové Hrady	13 809	6 603	47,82
Trhové Sviny	16 201	12 171	75,12
Lišov	10 888	9 367	86,03
Třeboň	30 222	22 135	73,24
Lomnice nad Lužnicí	9 593	7 831	81,63
Jindřichův Hradec	35 054	27 868	79,50
Nová Bystřice	11 110	6 840	61,57
celkem	281 151	169 278	60,21

Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (Praha, 1978)

Na první pohled by se mohlo zdát výhodné zvolit okresy, kde byl podíl Němců na celkovém počtu ještě vyšší. Avšak soudní okres Volary byl, co do celkového počtu obyvatelstva, velmi malý a jeho podíl na celém modelovém území nepřilíší významný. Byl tvořen pouze pěti obcemi a celkový počet obyvatel v roce 1930 jen mírně přesahoval osmitisícovou hranici. Některé z těchto obcí po druhé světové válce zanikly a data z retrospektivních lexikonů neodpovídala přesně údajům ze statistického lexikonu obcí k poslednímu předválečnému sčítání.

Situace v bývalých soudních okresech Horní Planá a Chvalšiny byla zkomplikována vznikem rozsáhlého vojenského výcvikového prostoru Boletice v roce 1947 (www.vojujezd-boletice.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=715&id=1025&p1=54). Tento vojenský prostor byl vymezen na území obou jmenovaných soudních okresů a způsobil zánik 54 obcí, osad a samot (www.zanikleobce.cz/index.php?menu=11&duv=vvp_boletice). Retrospektivní lexikony, z nichž byla čerpána data o obyvatelstvu, uvádějí kumulovaná data za celou problémovou oblast pod jednou obcí. Díky tomu nebylo možné spolehlivě rozdělit data mezi soudní okresy Horní Planá a Chvalšiny.

Kromě datových nesrovnalostí bylo nutné zohlednit i fyzicko-geografické podmínky daných regionů. S ohledem na významnou roli fyzicko-geografických podmínek pro vývoj využití půdy spolu s přihlédnutím ke specifickému vývoji nemohl být zvolen ani bývalý soudní okres Vyšší Brod, který ležel v horském pásmu Šumavy a ve kterém vznikla přehradní nádrž Lipno v 50. letech 20. století (www.lipno.sumavanet.cz/lipno/historie.asp). Je zřejmé, že fyzicko-geografické podmínky soudních okresů Lomnice nad Lužnicí a Lišova se nedají úplně srovnávat s podmínkami okresů Nové Hradce a Kaplice. Pokud však hodláme zohlednit zejména národnostní strukturu, byla výše zmíněná volba nezbytnou.

Soudním okresem, hodným zmínky, je území na východním okraji modelové oblasti – Nová Bystřice. Také toto území se vyznačovalo vysokým podílem německého obyvatelstva. Jeho podíl na celkovém počtu zde v roce 1930 dosahoval téměř 85 %. Pokles počtu obyvatel mezi lety 1930 a 1950 přesahoval 40 %. Tento region byl ovšem specifický již zmiňovaným netradičním vývojem počtu obyvatel v porovnání s ostatními soudními okresy v jihočeském pohraničí. Od zavedení moderního sčítání lidu zde nikdy nedošlo k přírůstku počtu obyvatel. Specifický vývoj Nové Bystřice graficky zachycuje obrázek č. 6.

Čtveřici regionů, zvolených k analýze vývoje využití půdy, doplní dva soudní okresy, které nesplňují předem zadaná pomocná kritéria. Tento „nedostatek“ je však kompenzován snahou o zahrnutí všech typů soudních okresů do finální komparace.

Soudní okresy Vimperk a Prachatice měly v roce 1930 přibližně stejný počet obyvatel německé a české národnosti. Tvar křivky vývoje počtu obyvatel se přibližně podobá tvaru křivky tohoto vývoje za celé modelové území a dá se říci, že jsou tedy jakýmsi průměrem modelové oblasti. V této kapitole již několikrát jmenovaná česko-německá jazyková hranice prochází zhruba středem těchto soudních okresů.

4. Dlouhodobý vývoj využití půdy

4.1. Vývoj využití ploch modelového území

Cílem následující kapitoly je seznámit čtenáře s obecným vývojem využití ploch v modelové oblasti jihočeského pohraničí na základě údajů z databáze LUCC Czechia. Vývojové tendence z velké části odpovídaly trendům, popsaných jinými autory, kteří se zabývají vývojem využití ploch v Česku (viz. podkapitola 1.5).

Obrázek č. 8 zachycuje změny ve vývoji půdního fondu podle osmi kategorií databáze LUCC Czechia (podkladová tabulka pro tento obrázek se nachází v příloze II), obrázek č. 9 představuje tyto změny ve třech zjednodušených kategoriích.

Ve více než stoletém období mezi lety 1845 a 1948 nedošlo k výrazným změnám ve využití půdy. Nejznatelnější změnou byl pokles podílu pastvin, který se podepsal i na celkovém poklesu zemědělského půdního fondu (orná půda, trvalé kultury, louky a pastviny). Úbytek pastvin byl kompenzován nárůstem podílu lesů. U ostatních kategorií nedošlo k výrazným změnám.

Druhé období od roku 1948 do roku 1990, které bylo sice výrazně kratší než období první, se však podepsalo do změn využití půdního fondu mnohem výrazněji. Jednou z nejdůležitějších změn byl nárůst podílu ploch, označovaných jako ostatní (více, než 7 %). Nárůst tohoto podílu se podepsal na zvýšení podílu souhrnné kategorie „Jiné plochy“ (vodní plochy, zastavěné plochy, ostatní plochy). V něm se odrazil také nárůst podílu ploch vodních (téměř 2 %). Také podíl lesů výrazně narostl (téměř 8 %). Tyto změny měly zákonitě za následek výrazný pokles zemědělského půdního fondu (téměř 17 %) v němž postihl přibližně stejný úbytek (okolo 7 %) kategorie orná půda a louky.

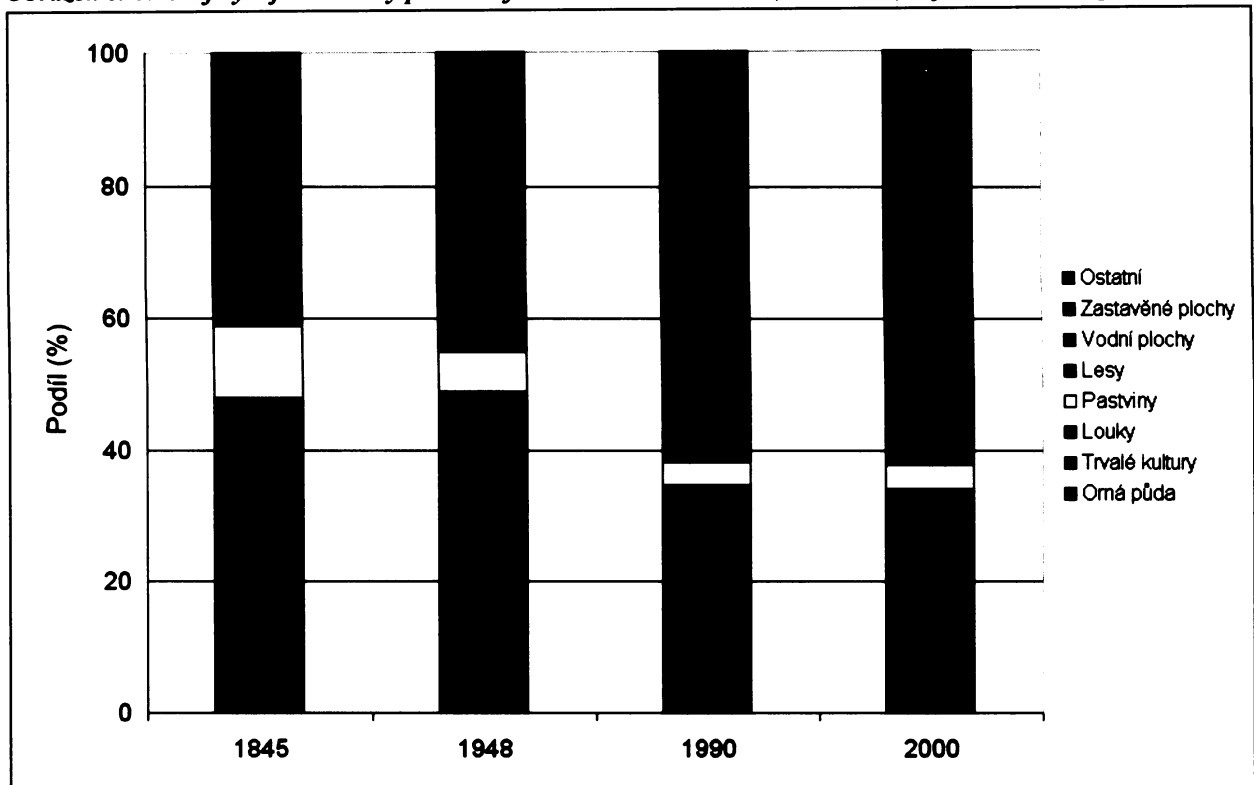
Poslední období od roku 1990 do roku 2000 bylo charakteristické ustálením podílu souhrnných kategorií na celkové rozloze, avšak přesto, že bylo pouze desetileté, podepsalo se poměrně výraznými změnami ve vnitřní struktuře zemědělského půdního fondu. Jednou z nich byl pokračující pokles podílu orné půdy. Druhou podstatnou změnou byla přeměna této půdy na luční porosty. Podíl pastvin zůstával přibližně konstantní.

Tabulka č. 3: Index vývoje využití ploch a kvantifikovaný přírůstek/úbytek v modelové oblasti jihočeského pohraničí mezi lety 1845, 1948, 1990 a 2000 (jednotlivé kategorie)

	1845 - 1948		1948 - 1990		1990 - 2000	
	Δ (Ha)	IV (%)	Δ (Ha)	IV (%)	Δ (Ha)	IV (%)
Orná půda	3217,9	102,3	-32439,9	77,1	-21353,9	80,5
Trvalé kultury	1227,9	242,3	1749,8	183,7	51,7	101,3
Louky	-119,5	99,9	-35306,6	57,3	18815,2	139,6
Pastviny	-22732,6	56,3	-11998,1	59,0	855,5	105,0
Lesy	16269,7	109,7	35809,9	119,5	365,5	100,2
Vodní plochy	-1357	91,1	8751,9	162,7	73	100,3
Zastavěné plochy	687,9	137,5	410,1	116,3	110,1	103,8
Ostatní plochy	2743,2	140,0	33054,9	444,6	1108,1	102,6

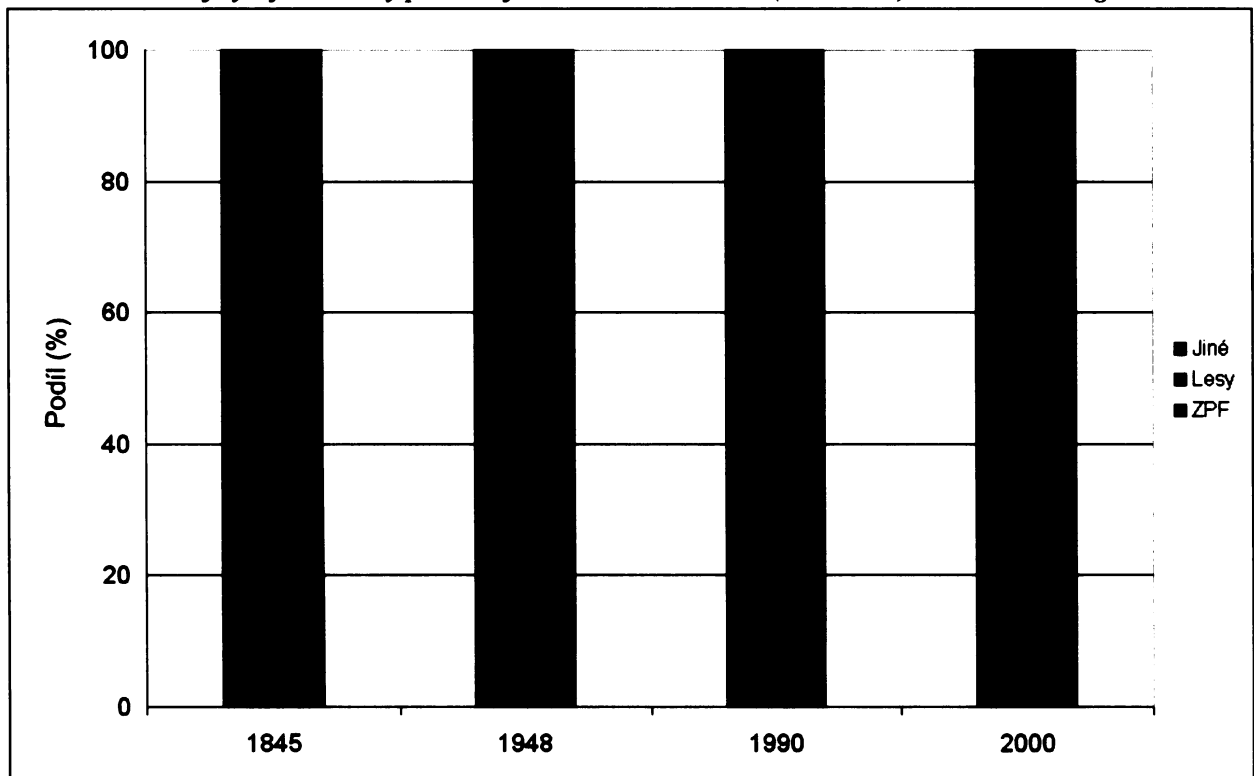
Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Obrázek č. 8: Graf vývoje struktury půdního fondu modelové oblasti (1845-2000) – jednotlivé kategorie

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Obrázek č. 9: Graf vývoje struktury půdního fondu modelové oblasti (1845-2000) – souhrnné kategorie

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Rozdílnou interpretaci výše popsaného předkládá tabulka č. 3, jejímž obsahem je index vývoje ploch mezi čtyřmi zvolenými časovými mezníky. Kromě něj zachycuje rovněž kvantifikovaný přírůstek (úbytek) jednotlivých kategorií půdního fondu. Ještě lépe jsou tak patrné některé, již zmíněné tendence. Zejména je to intenzita změn v období mezi lety 1948 a 1990, kdy vzrostla například rozloha ostatních ploch na více než 400 % předchozího stavu (o možných příčinách více v podkapitole 4.2). Patrný je také například výrazný nárůst rozlohy trvalých kultur (zejména v prvních dvou obdobích), který nemohl být zřetelný na obrázku č. 8, zejména díky obecně nízkému podílu kategorie na celkové rozloze modelového území.

Tabulka č. 4 doplňuje vývojový přehled o souhrn jednotlivých kategorií a reflektuje změny využívání ploch, jak byly v této podkapitole popsány.

Tabulka č. 4: Index vývoje využití ploch a kvantifikovaný přírůstek/úbytek v modelové oblasti jihočeského pohraničí mezi lety 1845, 1948, 1990 a 2000 (souhrnné kategorie)

	1845 - 1948		1948 - 1990		1990 - 2000	
	Δ (Ha)	IV (%)	Δ (Ha)	IV (%)	Δ (Ha)	IV (%)
ZPF	-18406,3	93,3	-77994,8	69,5	-1631,5	99,1
Lesy	16269,7	109,7	35809,9	119,5	365,5	100,2
Jiné	2074,1	108,6	42216,9	261,9	1291,2	101,9

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

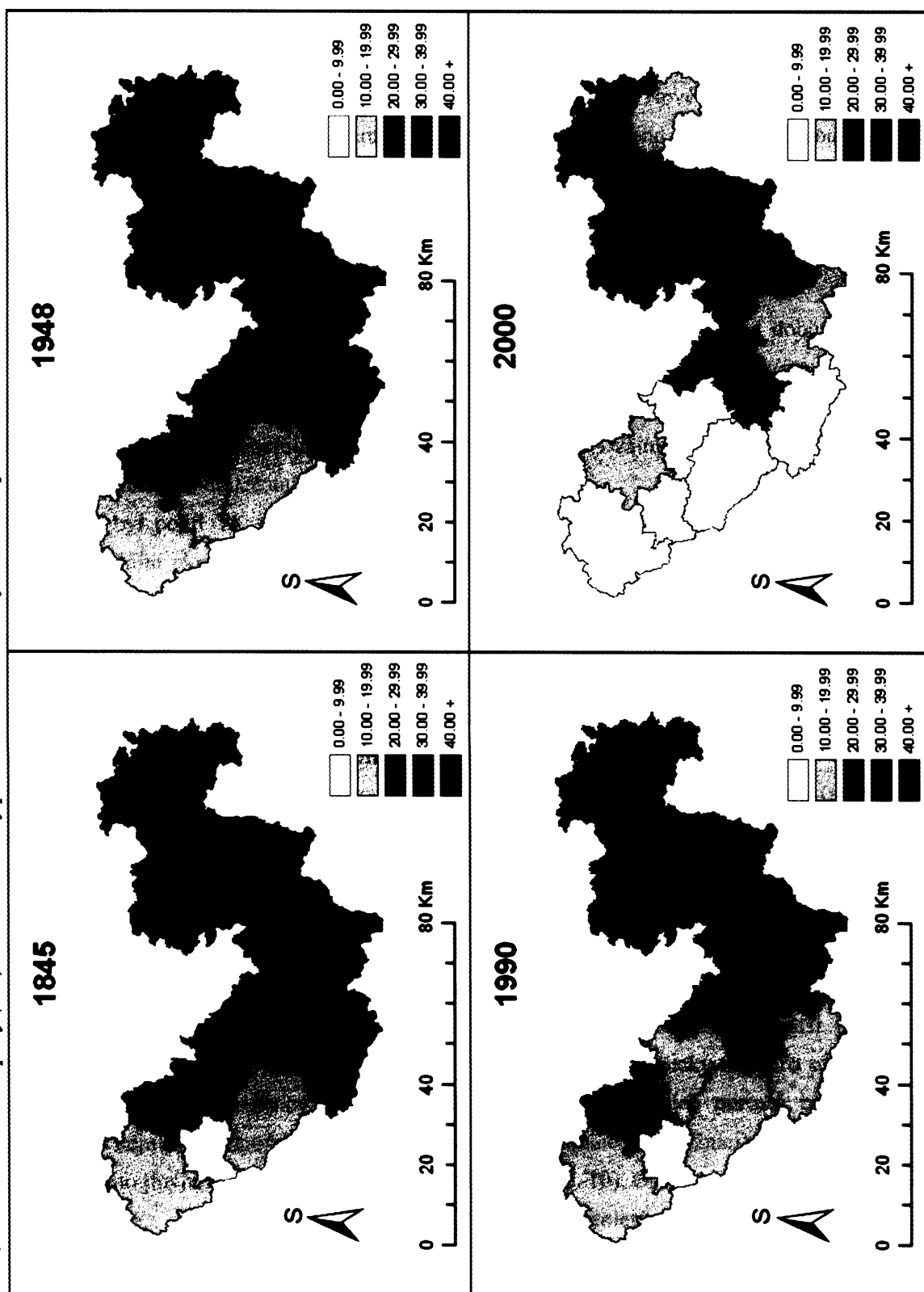
4.2. Územní diference ve využití půdy jihočeského pohraničí

V předchozích kapitolách a podkapitolách bylo naznačeno, že homogenita území, ať už z hlediska fyzicko-geografického či z hlediska populačního vývoje, je poměrně nízká. Lze proto předpokládat rozdíly rovněž ve využití půdy na úrovni soudních okresů, o nichž pojednává tato kapitola. Dlouhodobý vývoj bude v tomto případě rozebrán podle jednotlivých půdních kategorií.

Vývoj podílu orné půdy (dále OP) na celkové rozloze soudních okresů mapově symbolizuje obrázek č. 10 (data, na základě kterých obrázek vznikl předkládá příloha č. III). V období mezi roky 1845 a 1948 OP zřetelně neubývalo. Patrný je naopak její nárůst a to zejména v těch částech modelového území, které byly ovlivněny příznivějšími fyzicko-geografickými podmínkami (soudní okresy Jindřichův Hradec, Lomnice nad Lužnicí, Lišov, Český Krumlov). Naopak v soudních okresech, jejichž území se nacházelo v oblasti šumavského pohoří s vyšší nadmořskou výškou a nadprůměrnou lesnatostí, byl podíl OP nízký i v období, do něhož promluvil extenzivní vývoj zemědělství v druhé polovině 19. století.

V druhém období do roku 1990 podíl OP poklesl ve všech soudních okresech bez výjimky. Nejnižšího poklesu dosáhl soudní okres Trhové Sviny. Tato oblast se nachází v části modelového území, které má nejvyšší produkční schopnost zemědělské půdy (v rámci modelového území, nikoliv

Obrázek č. 10: Podíl orné půdy (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

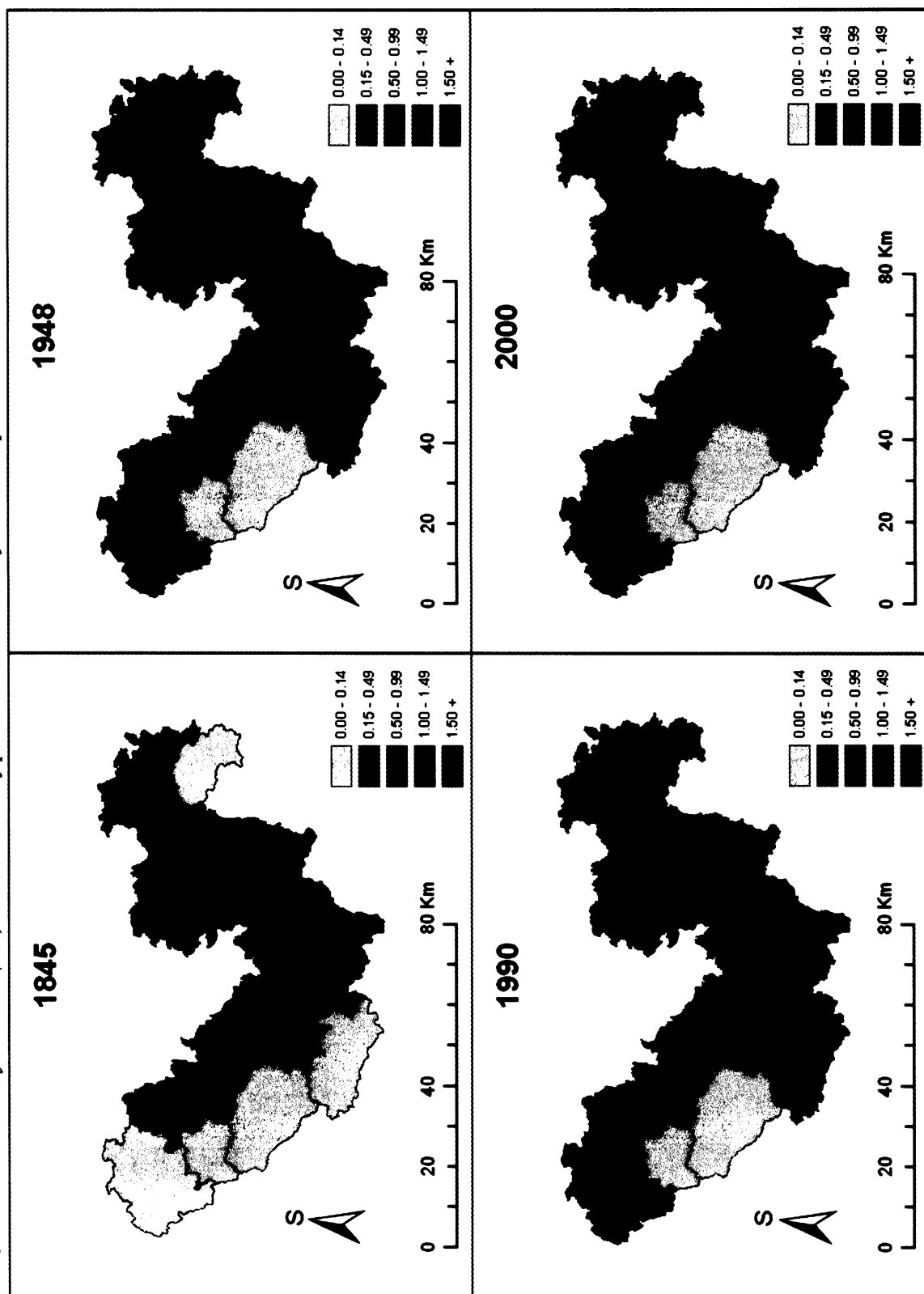
Česka) (Jančák, Götz 1997). V roce 2000 se ovšem i tento okres dostal pod 40 % OP v rámci regionu. V posledním období pokračoval dlouhodobý pokles také v dalších soudních okresech modelové oblasti. Dotkl se znovu oblastí, které jsou z fyzicko-geografického hlediska pro zemědělskou výrobu nevhodné (Vimperk, Horní Planá, Volary, Vyšší Brod, Chvalšiny, Kaplice). V roce 2000 se nejvyšší koncentrace OP v zájmovém území projevila kromě Trhových Svinů ještě na Jindřichohradecku, Lomnicku a Lišovsku. Pozoruhodnou oblastí se znovu stala oblast Nové Bystřice, na jejímž území docházelo k trvalému úbytku OP během celého období. Stejný trend „postihl“ Novou Bystřici již v případě počtu obyvatel. Pochopitelně nelze dávat do korelace pouze tyto dvě charakteristiky, zároveň však nelze vyloučit, že pokles pracovních sil měl na zemědělské hospodaření v regionu podstatný vliv.

Trvalé kultury (dále TK) v oblasti jihočeského pohraničí pokrývají v současné době pouze zhruba 0,8 % území, což oblast činí přibližně rovnu průměru České republiky (http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/2128-04-v_roce_2003), a v krajině nemají rozhodující význam. Kategorie TK, kterou tvoří vinice, chmelnice, zahrady a ovocné sady, je v zájmovém území zastoupena pouze sady a zahradami. Chmelnice ani vinice se v oblasti nevyskytují.

V roce 1845 byl podíl TK na celkové rozloze ještě výrazně nižší než v dnešní době a nepřesáhl v žádném soudním okrese 0,5 %, jak vypovídá obrázek č. 11 (data pro obrázek viz. příloha č. IV). V roce 1948 se již začaly krystalizovat oblasti, které jsou charakteristické vyšším podílem i dnes. V roce 1990 pak byla vytvořena podoba území, která se během posledního období příliš nezměnila. Zalesněné pohraniční oblasti jsou charakteristické nejnižším podílem TK, naopak s klesající nadmořskou výškou a příhodnějšími fyzicko-geografickými podmínkami jejich podíl stoupá. Tři soudní okresy se dostaly nad 1,5 % podílu TK. Jsou jimi Prachatice, Český Krumlov a Trhové Sviny. Trend zvyšování podílu TK je přisuzován do určité míry rostoucí spotřebě ovoce (související se změnou životního stylu), nárůstu výstavby rodinných domků a rovněž postupnému zakládání nových zahrádkářských kolonií (http://www.prachaticko.obce.cz/region/1_3.htm).

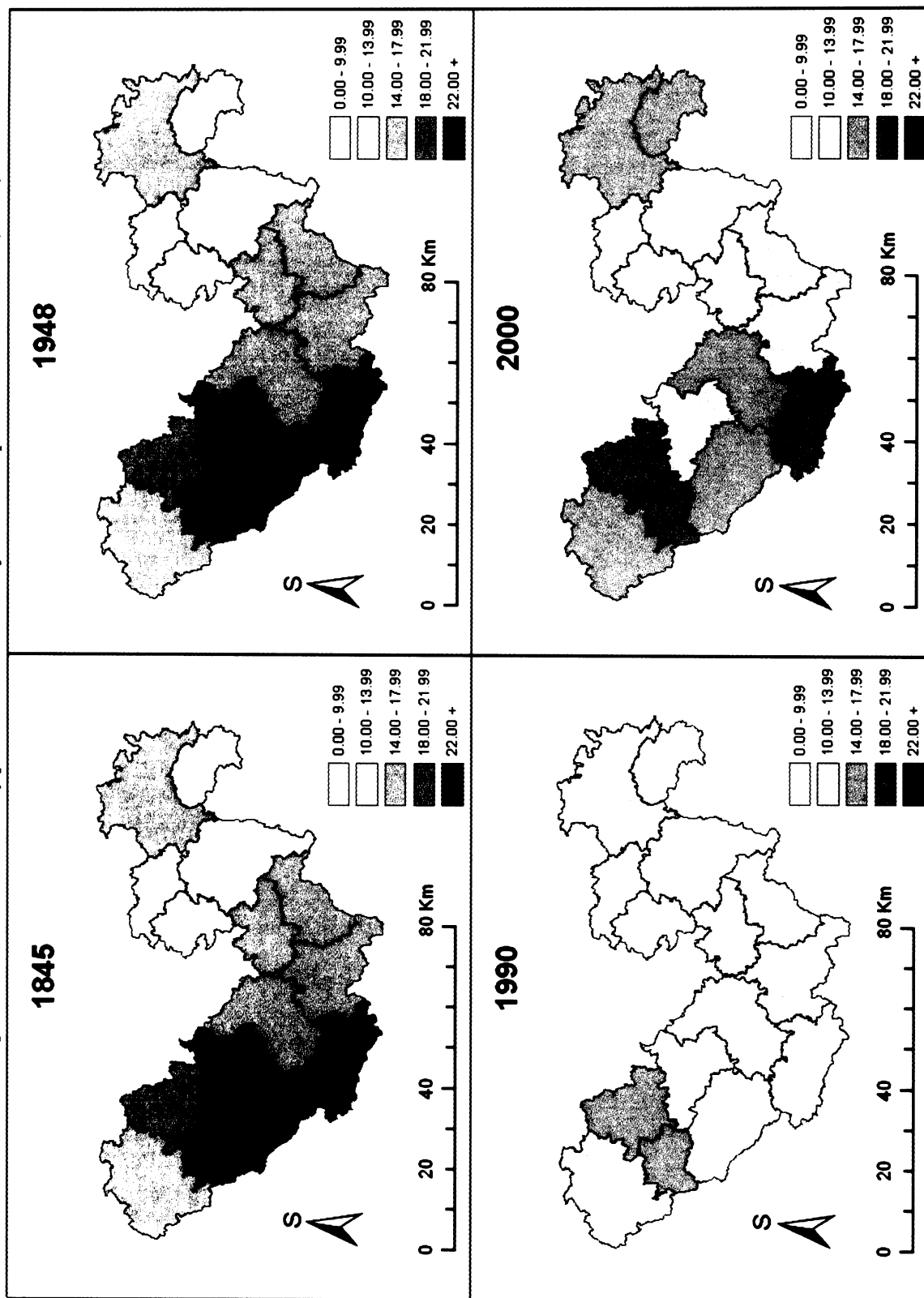
Vývoj lučních porostů je obsahem obrázku č. 12 (data pro obrázek viz. příloha č. V). Jejich stav v 19. století odpovídal popsáním trendům o rostoucích podílech luk na zemědělské půdě v horských zemědělských oblastech. Soudní okres Volary měl v roce 1860 dokonce největší podíl luk na zemědělské půdě v Čechách (Jeleček 1985). Vysoký podíl luk byl typický také pro sousední soudní okresy (Horní Planá, Chvalšiny, Vyšší Brod). Nejnižší podíl lučních porostů byl v 19. století v oblastech s nejnižší nadmořskou výškou (např. Lišov, Lomnice nad Lužnicí), kde bylo zemědělské půdy využíváno jiným způsobem (srovnej např. s obrázkem č. 10). Období 1845-1948 bylo z hlediska podílu luk velice stabilní. Co však platilo v předchozím stoletém období, se výrazně změnilo v následujícím čtyřicetiletém období. Ve všech soudních okresech luk značně ubylo. Lučních ploch ubývalo díky zalesňování ale také na úkor ostatních ploch. V roce 1990 se louky dostaly na své historické minimum. Většinu soudních okresů postihl úbytek okolo 30-35 % luk, některé postihl úbytek extrémní (Chvalšiny, Horní Planá cca 70 %).

Obrázek č. 11: Podíl trvalých kultur (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000

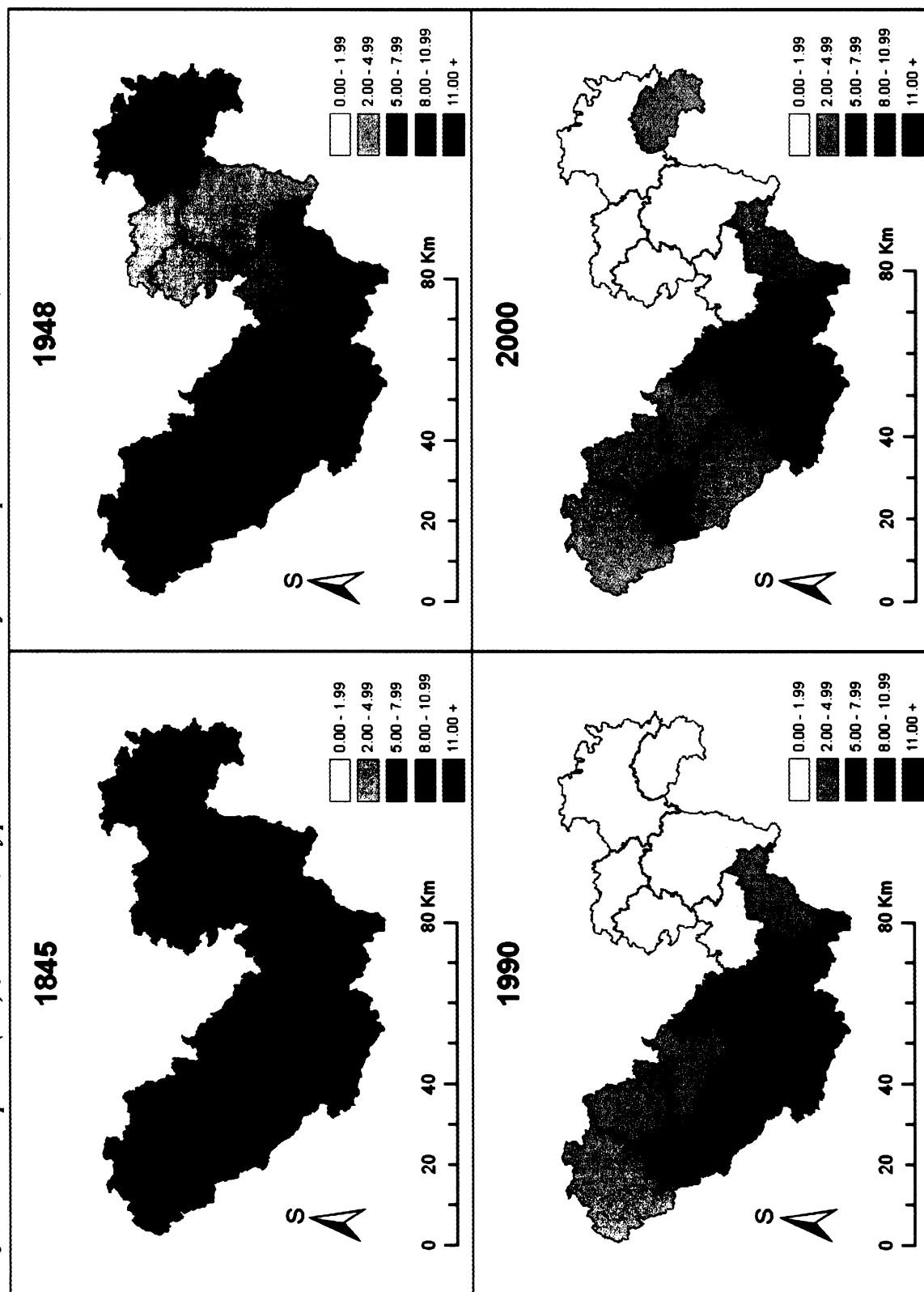
Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Obrázek č. 12: Podíl lučních ploch (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

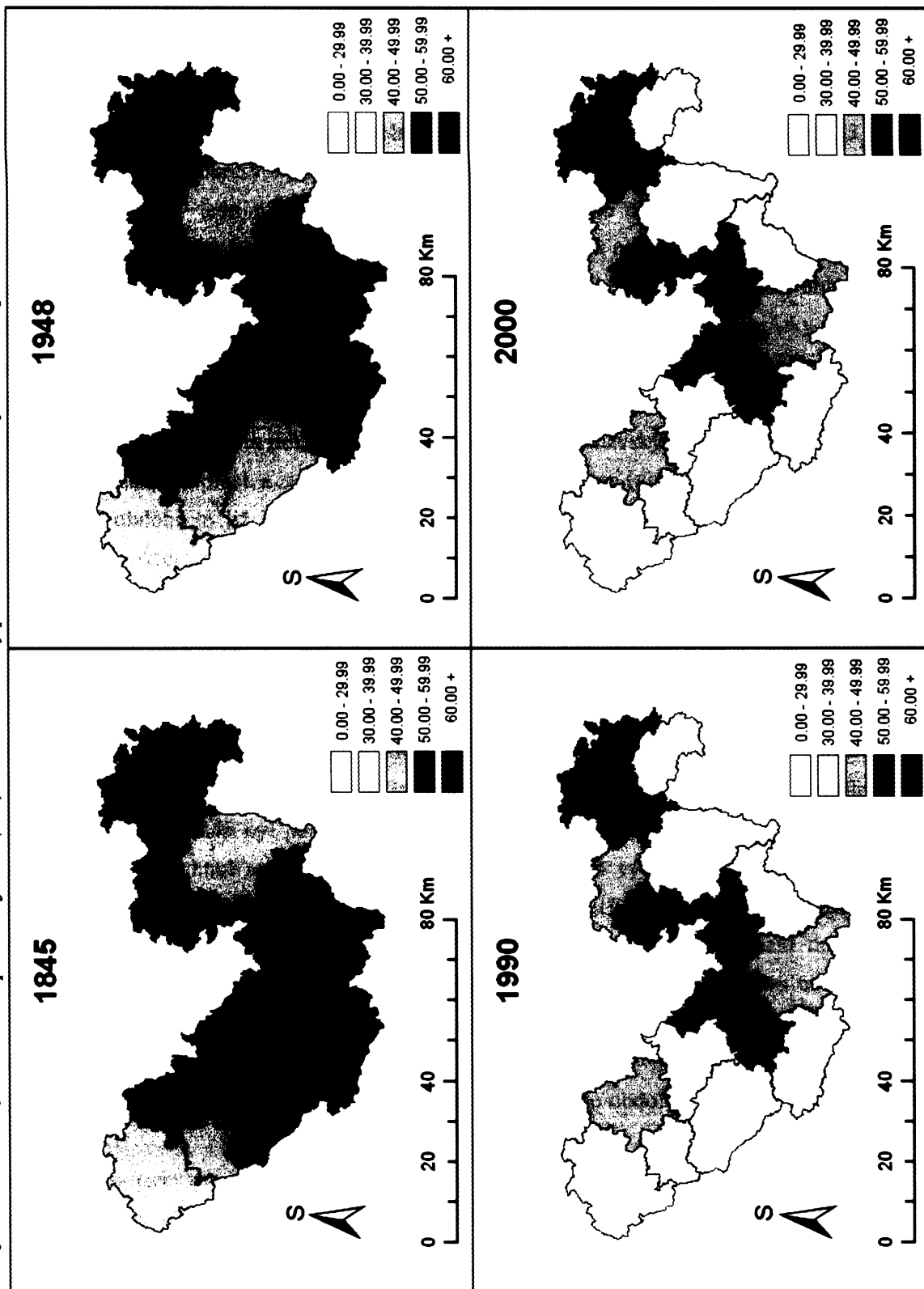
Obrázek č. 13: Podíl pastvin (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Obrázek č. 14: Podíl zemědělského půdního fondu (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

V posledním desetiletí došlo k zatravňování a u kategorie lučních ploch tak proběhl první výrazný nárůst rozlohy od poloviny 19. století. Stalo se tak na úkor orné půdy, jejíž podíl se v Česku neustále snižoval zejména v oblastech, které jsou svými parametry pro rostlinnou zemědělskou výrobu nepříliš vhodné. Další podstatnou rolí, působící ve prospěch tohoto trendu je vliv dotačních politik ministerstva zemědělství a ministerstva životního prostředí (Kabrda 2003).

Pastviny byly v 19. století typické pro oblasti Šumavy, což potvrzuje také obrázek č. 13 (data viz. příloha č. VI). Soudní okresy Vimperk a Volary uvádí Jeleček (1985) jako příklady soudních okresů, které se vyznačovaly jedním z nejvyšších podílů této kategorie na zemědělské půdě v roce 1860. V Česku ovšem právě v druhé polovině 19. století docházelo k největším úbytkům pastvin a jejich přeměně v ornou půdu. To částečně postihlo také modelové území a to zejména v oblastech s nižší nadmořskou výškou, která byla přístupnější mechanizaci a zornění (srovnej obrázky č. 10 a č. 13). Naopak podíl pastvin v šumavských soudních okresech nepoklesl na úroveň okresů ve východní části území.

Do roku 1990 úbytek pastvin pokračoval a dokonce i v ryze šumavských okresech, pravděpodobně to bylo na úkor ostatních ploch a zejména vlivem zalesňování oblasti (viz.níže).

V posledním období se již podíl pastvin výrazně neměnil. Patrný je avšak i jejich mírný nárůst v nejnižších okresech – Vyšší Brod a Kaplice. Zpomalování úbytku pastvin, případně pozvolný nárůst je způsoben dotační politikou, ale také návratem půdy původním vlastníkům nebo jejich dědicům, kteří se v některých případech specializují na chov dobytka extenzivní formou (http://www.prachaticko.obce.cz/region/1_3.htm).

Výše popsáný vývoj kategorií půdního fondu se promítá v souhrnnou kategorii zemědělský půdní fond (dále ZPF), který je vyobrazen pro jednotlivé roky na obrázku č. 14 (data viz. příloha č. XI). Patrné je, že v roce 1845 byl podíl zemědělské půdy nad 60 % rozlohy běžnou situací ve většině soudních okresů. Vyhnul se pouze oblastem s nadprůměrným výskytem lesů, případně oblastem, typickým jinou tradiční činností (např. rybníkářství). Do roku 1948 sice neubývalo orné půdy, která obvykle tvoří největší část ZPF, ale v oblasti jihočeského pohraničí, která není tímto způsobem zemědělského hospodaření typická, se do poklesu ZPF výrazněji promítl pokles trvalých travních porostů.

Ani v dalším období se pokles ZPF nezastavil. Nejvíce se projevil v šumavské oblasti a naopak nejvyšší podíl zaznamenal ZPF v oblastech, které byly v tomto období typické vyšším podílem orné půdy.

Jak bylo již popsáno výše, poslední desetiletí se neslo ve znamení změn ve vnitřní struktuře ZPF, v jeho celkovém podílu ani v jeho územním rozložení se již nic výrazného nestalo.

Lesní plochy, jejichž vývoj je náplní obrázku č. 15 (data viz. příloha č. VII) v Čechách zhruba do poloviny 19. století, ustupovaly zemědělské půdě (Jeleček 1985). Také v modelovém území byl jejich podíl v nejstarším období nejnižší a během dalších let se začal postupně zvyšovat. V roce 1845 byl

jejich podíl nejvyšší na tradičně lesnatém Vimpersku a Volarsku a také na Třeboňsku. Během prvního období došlo k zalesňování zejména Šumavy, které souviselo se snahou o racionálnější zemědělský vývoj a tedy přesun výroby do oblastí s příhodnějšími fyzicko-geografickými podmínkami a rovněž s rozvíjející se ochranou krajiny (viz. podkapitola 2.2). Lesů výrazně přibýlo také v druhém období, kdy je patrný jejich nárůst téměř ve všech okresech, sousedících se státní hranicí. Jejich podíl se v posledním desetiletí již výrazně nezvyšoval. Sedm soudních okresů zájmového území je v současné době více než z 50 % zalesněných. Oblast soudního okresu Vimperk je nejlesnatější, podíl lesů zde překračuje dokonce 60 %. Ochrana lesů je právě v této oblasti typická. Například národní přírodní rezervace Boubínský prales zde existuje již od poloviny 19. století.

Kategorie vodních ploch (dále VP) byla po celé dlouhé stopadesátileté období jednou z nejstabilnějších a případné změny v jejím podílu jsou poměrně snadno odůvodnitelné. Předkládá se obrázek č. 16 (data viz. příloha č. VIII). Podíl VP byl vyšší ve východní části modelové oblasti, která je součástí regionu, v němž bylo a je rybníkářství tradiční už po několik generací. Nejvyšší podíl VP v průběhu celého období tak zaznamenaly soudní okresy Lomnice nad Lužnicí a Třeboň. Vyšší podíl je ale patrný také v sousedním Lišově, Trhových Svinech či Jindřichově Hradci. Šumavské a pošumavské soudní okresy se naopak pohybovaly v nejnižší kategorii pod 2,5 % podílu VP na celkové výměře. Výjimku tvoří soudní okresy Horní Planá a Vyšší Brod, na jejichž území vznikla v 50. letech 20. století lipenská vodní nádrž, která díky své rozloze výrazně poznamenala poslední dva kartogramy na obrázku č. 16.

Podíl zastavěných ploch během sledovaného období postupně rostl. Tento ukazatel je představen v obrázku č. 17 (data viz. příloha č. IX). Na úrovni celého modelového území došlo k největšímu růstu podílu v prvním období. Přepočteno k délce období, by však nejvyšší intenzity „zastavování“ dosáhlo druhé období. Mezi roky 1845 a 1948 probíhal konstantní nárůst přibližně ve všech soudních okresech, v období 1948-1990 se však území z tohoto hlediska značně diferencovalo. Soudní okresy, které zaznamenaly vysoký zánik osídlení (dobře dokumentovaný portálem www.zanikleobce.cz), se dostaly pod 0,3 % podílu zastavěných ploch. Obce na tomto území měly nejvyšší podíl německého obyvatelstva v modelové oblasti. Svou roli však sehrál jistě i vznik přehradní nádrže Lipno a vojenského prostoru Boletice, jejichž vznikem přešla část zastavěných ploch pod jiné kategorie půdního fondu.

V posledních dvou časových horizontech je také dobře patrný nárůst podílu zastavěných ploch u Českého Krumlova, kde postupně rostl počet obyvatel (viz. příloha č. I). Trhové Sviny lze chápat také jako širší suburbium Českých Budějovic, ve kterém v posledních letech dochází k zvýšené stavební činnosti. Ta je charakteristická také pro Jindřichohradecko.

Ostatní plochy jsou kategorií půdního fondu, u které se nelze vždy snadno dopátrat příčin jejich změn. Obrázek č. 18 vyjadřuje jejich podíl v soudních okresech jihočeského pohraničí (data viz. příloha č. X). Podíl ostatních ploch se zvyšoval během celého období. Kabrda (2003) růst ostatních ploch

chápe jako negativní důsledek rozvoje společnosti. Tím lze částečně dokumentovat změny, které v modelovém území během 150ti let nastaly. Všechny ostatní plochy naštěstí nelze vnímat pouze negativně. Zejména díky tomu, že pod touto kategorií jsou zahrnuty rozmanité prvky krajiny. Existenci těchto ploch v šumavské části modelového území lze vysvětlit například rozvíjející se ochranou přírody a faktem, že řada přírodních rezervací je definována jako ostatní plochy. Nejvyšší nárůst, který proběhl v soudních okresech Horní Planá a Chvalšiny, je však způsoben vznikem rozsáhlého vojenského výcvikového prostoru Boletice. Prostor byl vyhlášen již v roce 1947 (viz. podkapitola 3.3), jeho existence se ale podepsala až na posledních dvou kartogramech obrázku č. 18.

Kategorie vodních, zastavěných a ostatních ploch se promítají do souhrnné kategorie jiné plochy. Jejich podíl je náplní obrázku č. 19 (data viz. příloha č. XI). Obrázek přehledně symbolizuje nejprve klíčovou roli vodních ploch v této kategorii a postupný nárůst významu ostatních ploch. Podíl zastavěných ploch i v rámci jiných ploch je nízký a do kartogramu podstatným způsobem nepromluvil.

Tabulka č. 5: Index změny využití ploch mezi lety 1845, 1948, 1990 a 2000 podle soudních okresů jihočeského pohraničí

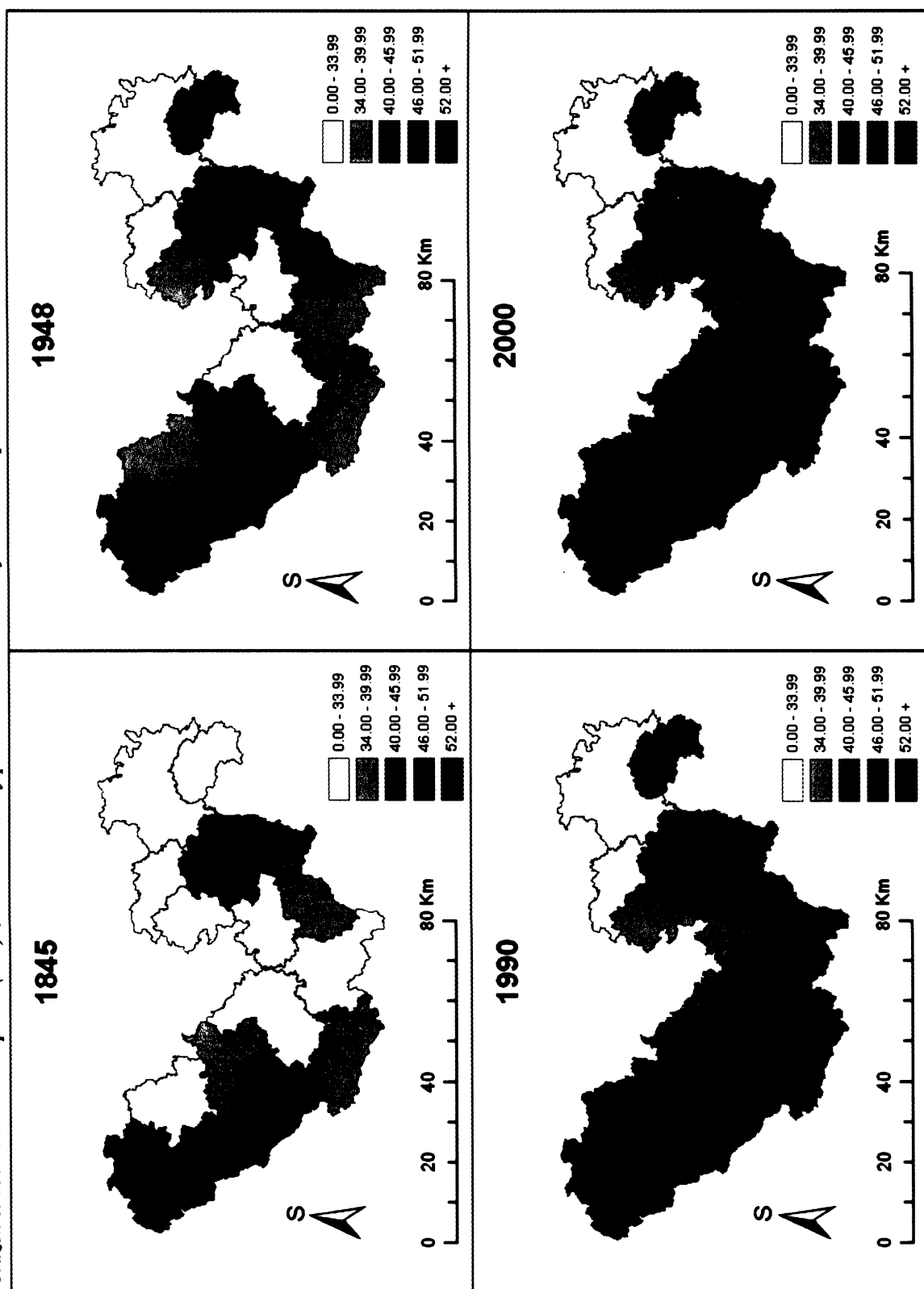
soudní okres	1845-1948	1948-1990	1990-2000
Volary	0,101	0,175	0,068
Vimperk	0,084	0,173	0,043
Vyšší Brod	0,061	0,255	0,123
Trhové Sviny	0,051	0,096	0,018
Třeboň	0,019	0,099	0,011
Prachatice	0,080	0,210	0,048
Nové Hrady	0,038	0,160	0,030
Nová Bystřice	0,132	0,174	0,071
Lomnice n. L.	0,053	0,075	0,004
Lišov	0,059	0,059	0,018
Kaplice	0,043	0,200	0,060
Jindřichův Hradec	0,049	0,114	0,022
Chvalšiny	0,073	0,352	0,065
Horní Planá	0,080	0,252	0,085
Český Krumlov	0,070	0,159	0,063
Modelové území	0,052	0,084	0,046

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Ukazatelem, který promítá změny ve všech kategoriích půdního fondu, je index změny. Jeho číselná interpretace, v jednotlivých obdobích, je zaznamenána v tabulce č. 5. Tento ukazatel zdůrazňuje význam přibližně čtyřicetiletého období mezi roky 1948 a 1990, ve kterém došlo k nejvýraznějším změnám ve využití půdy. Vyčnívají soudní okresy, kde došlo k radikálním zásahům do krajiny (vymezení vojenského újezdu, vznik přehradní nádrže) např. Chvalšiny, Horní Planá, Vyšší Brod. Vysoký index změny ve druhém období je patrný také u Prachatic či Kaplice. V posledním období na

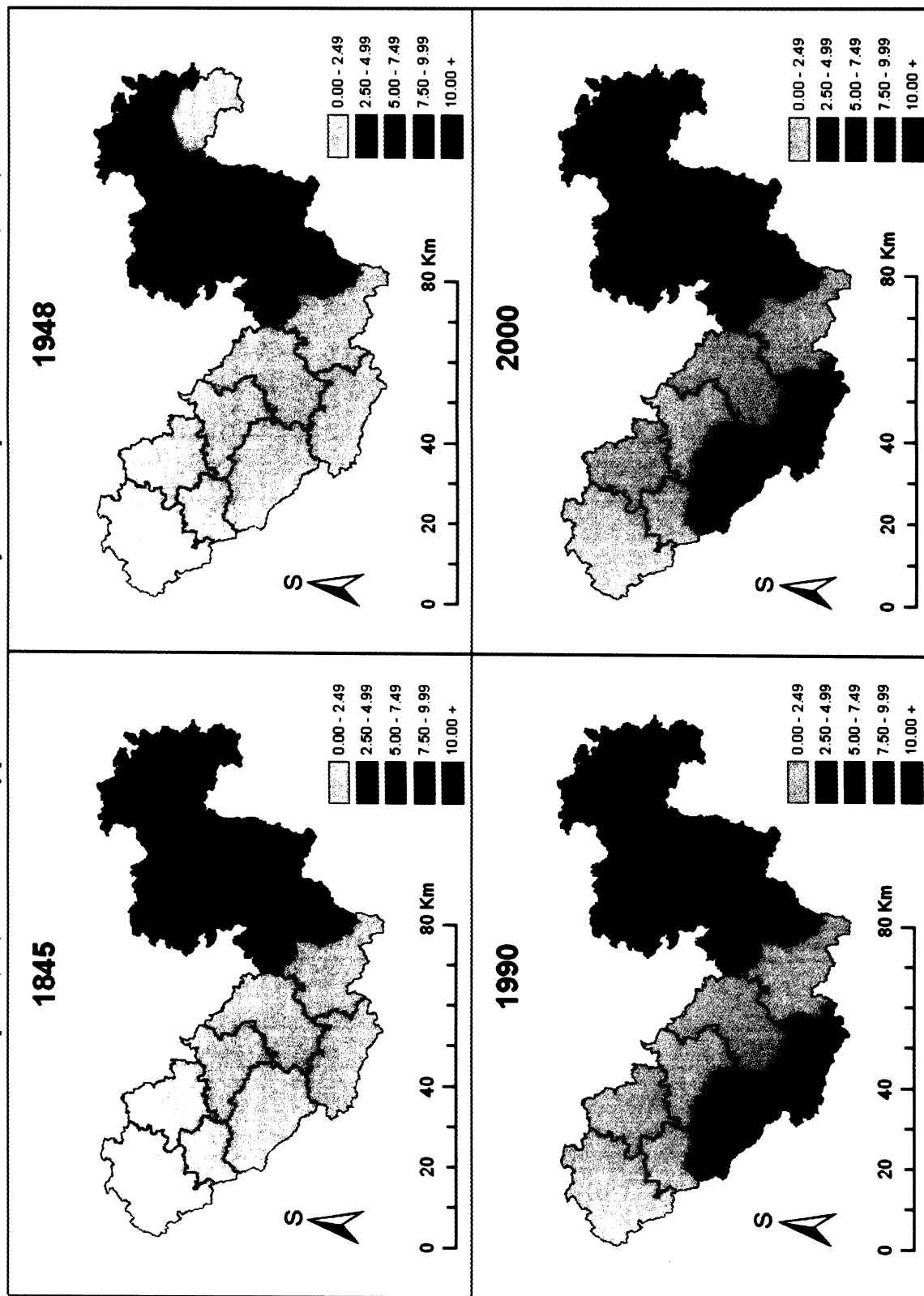
první pohled dynamika změn poklesla a dostala se téměř na úroveň období prvního. Vezmeme-li však v úvahu délku období, kdy první je více, než desetinásobkem třetího, přesvědčíme se, že intenzita krajnotvorných procesů je stále velmi vysoká.

Obrázek č. 15: Podíl lesních ploch (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000

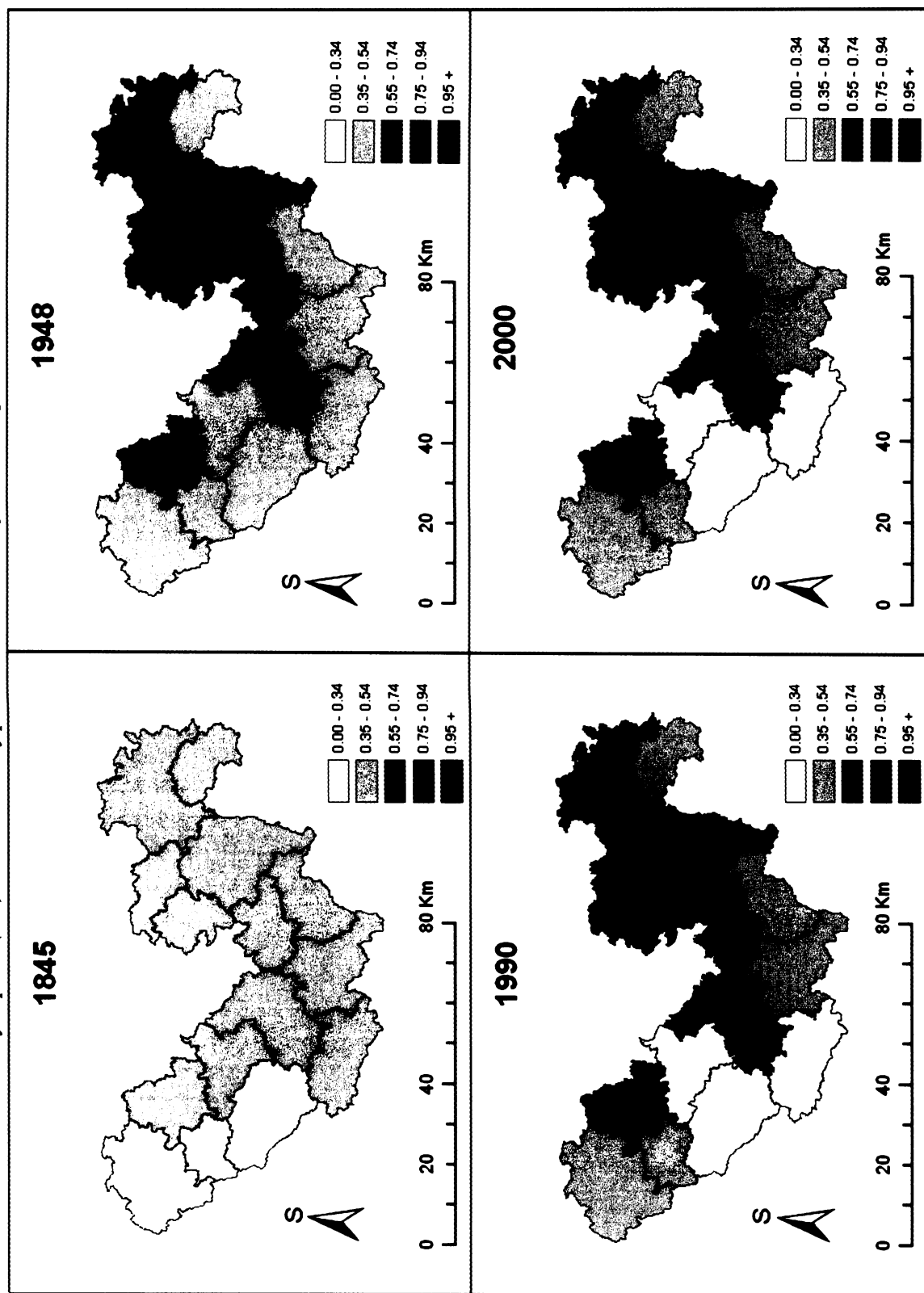
Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Obrázek č. 16: Podíl vodních ploch (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

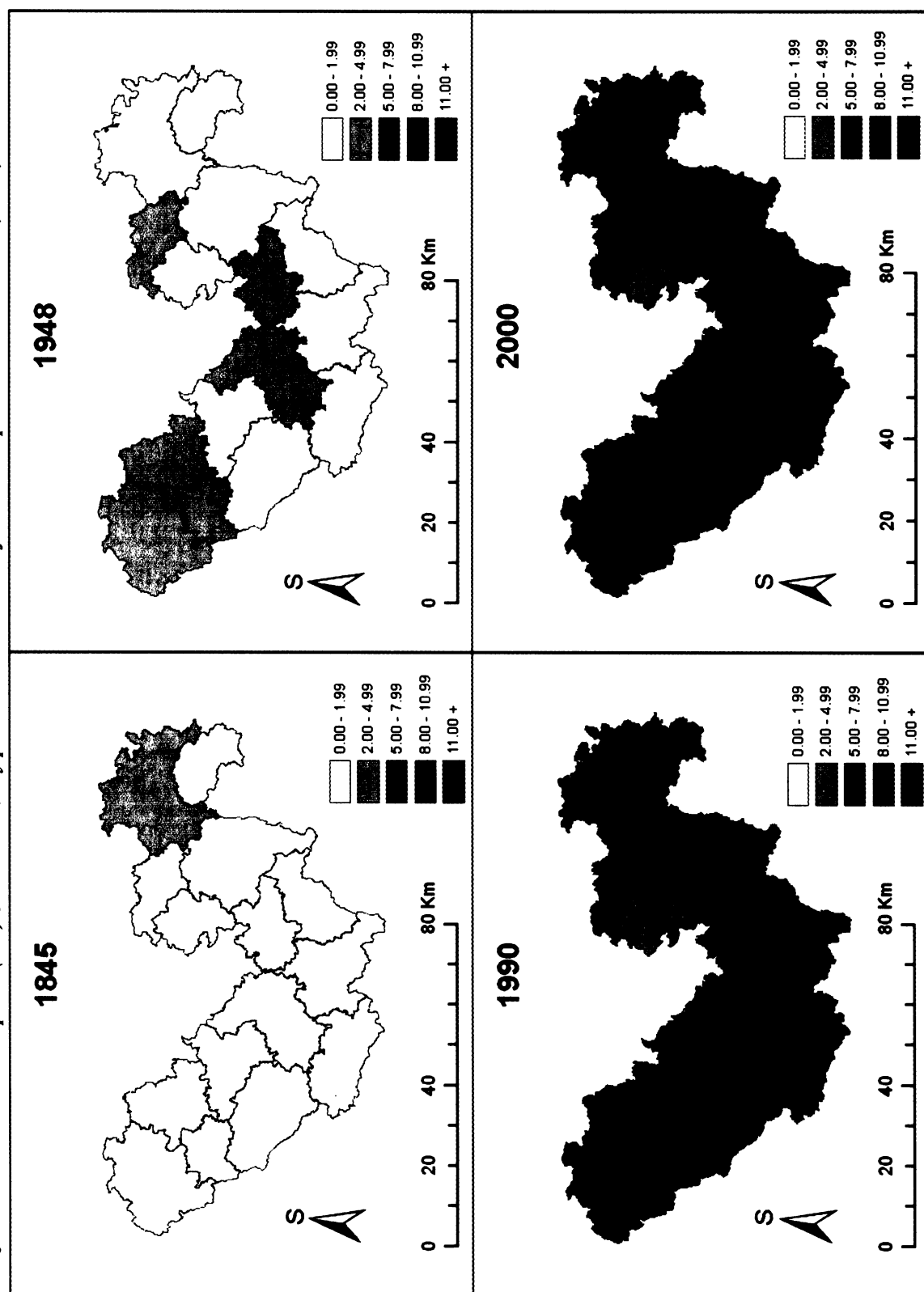
Obrázek č. 17: Podíl zastavěných ploch (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

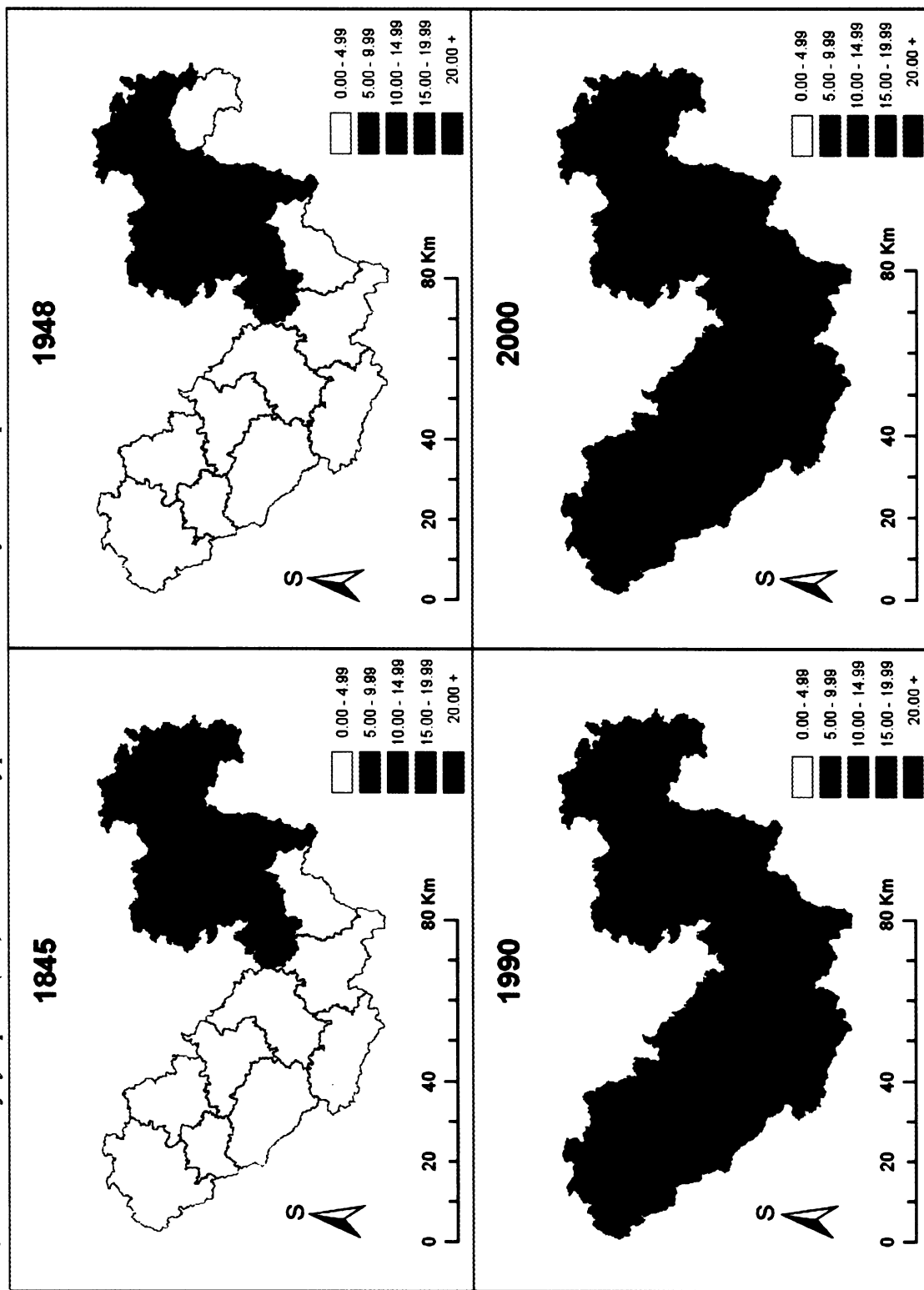

Obrázek č. 18: Podíl ostatních ploch (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Obrázek č. 19: Podíl jiných ploch (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000

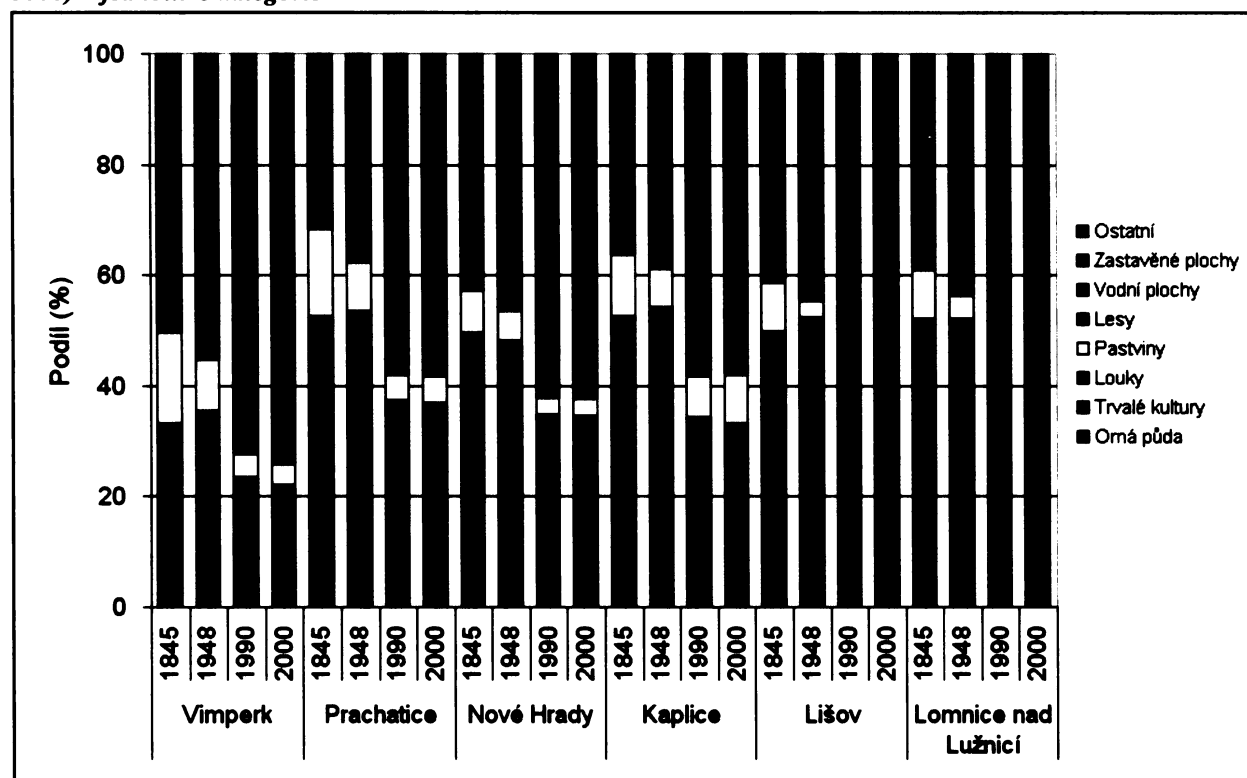
Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

4.3. Vývoj využití půdy ve vybraných soudních okresech

Následující podkapitola je věnována vývoji využití půdy v soudních okresech, které byly k tomuto účelu zvoleny v podkapitole 3.3. Jsou to soudní okresy Nové Hrady a Kaplice jako zástupci územních jednotek s výraznou převahou německého obyvatelstva, soudní okresy Lišov a Lomnice nad Lužnicí jako zástupci okresů s výraznou převahou českého obyvatelstva a soudní okresy Prachatice a Vimperk jako jednotky s přibližně vyrovnanými podíly českého i německého obyvatelstva.

Vývoj využití půdy ve zvolených okresech z určité části odpovídá tendencím, popsaným již v předchozích podkapitolách. Samostatný vývoj využití ploch vybraných okresů bez ohledu na vývoj počtu obyvatel je náplní obrázku č. 20. Obrázek č. 21 následně shrnuje jednotlivé kategorie půdního fondu do agregátních kategorií.

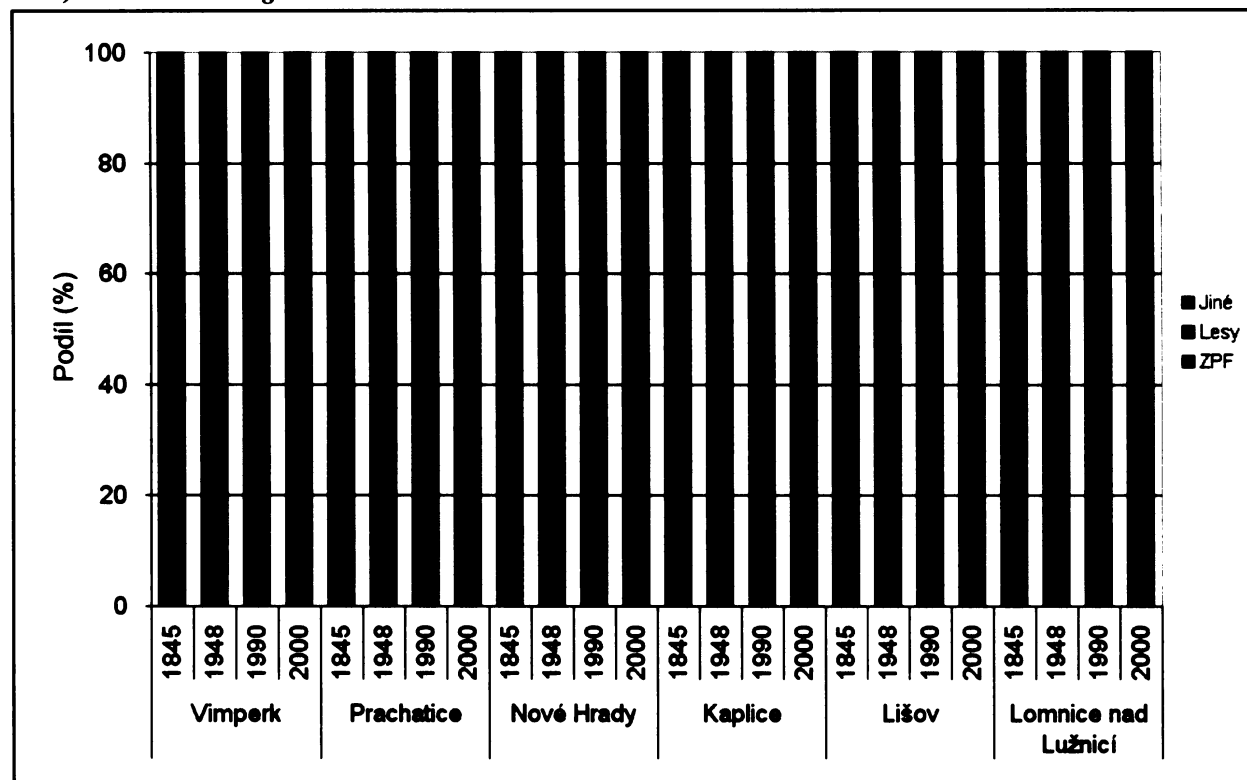
Obrázek č. 20 :Graf vývoje struktury půdního fondu za vybrané soudní okresy jihočeského pohraničí (1845-2000) – jednotlivé kategorie

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Z obrázků je patrný zejména nárůst podílu lesů během celého období, který byl charakteristický již pro modelové území jako celek. Nižší nárůst zaznamenaly soudní okresy Lišov a Lomnice nad Lužnicí. Podobný jako v modelové oblasti je také vývoj orné půdy a posléze zemědělského půdního fondu. Do roku 1948 orná půdy neubývalo či dokonce přibývalo. V druhém období již však došlo k jejímu výraznějšímu poklesu, který se ovšem nedotkl Lišova a Lomnice nad Lužnicí a tento stav se neměnil ani v posledním desetiletí. Také vývoj trvalých travních porostů se podobal již popsaným trendům.

Obrázek č. 21 :Graf vývoje struktury půdního fondu za vybrané soudní okresy jihočeského pohraničí (1845-2000) – souhrnné kategorie

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

V posledním období došlo k nárůstu luk a pozastavení úbytku pastvin (v případě Kaplice dokonce k jejich nárůstu viz. též podkapitola 4.2). Výjimku opět tvoří Lišov a Lomnice nad Lužnicí se zanedbatelným podílem pastvin a stabilním podílem luk i během posledního období. V rámci zemědělské půdy je lze dát do souvislosti právě s téměř neklesajícím podílem orné půdy, který je výsledkem příhodnějších fyzicko-geografických podmínek obou okresů, a tudíž vytváří možnost intenzivnějšího zemědělského hospodaření.

Vývoj dalších kategorií půdního fondu se příliš nelišil od situace v modelovém území obecně.

Jiný pohled na vývoj využití ploch nabízejí tabulky č. 6, 7 a 8.

Soudní okresy jsou rozděleny do tabulek podle toho, která národnost v roce 1930 převažovala. Tabulky představují index vývoje počtu obyvatel a indexy vývoje využití ploch. Tabulky zároveň obsahují kvantifikovaný přírůstek / úbytek počtu obyvatel a hektarů rozlohy. Nesourodost těchto ukazatelů, sloučených do jedné tabulky, je kompenzována snahou o maximální přehlednost při jejich analýze.

Protože časové horizonty, stanovené v databázi LUCC Czechia neodpovídají žádnému z roků, ve kterých proběhlo sčítání lidu, domů a bytů, období, pro která byl vypočítán index vývoje, se liší. V případě využití půdy se pracuje s mezníky, volenými v LUCC databázi, tedy 1845, 1948, 1990 a 2000. V případě počtu obyvatel byl zvolen jako první mezník okamžik prvního moderního sčítání

Tabulka č. 6: Index vývoje počtu obyvatel a index vývoje využití ploch v „německých“ soudních okresech jihočeského pohraničí a kvantifikovaný přírůstek/úbytek (Δ) počtu obyvatel (hektarů rozlohy)

	1. období *		2. období *		3. období *	
	Δ (os./Ha)	IV (%)	Δ (os./Ha)	IV (%)	Δ (os./Ha)	IV (%)
Kaplice						
Počet obyvatel	-2863	85,57	-6032	64,48	363	103,31
Orná půda	86,6	100,73	-3942,1	67,02	-1863,2	76,74
Trvalé kultury	74,7	241,21	33,1	125,94	1,9	101,18
Louky	336,7	106,37	-2579,4	54,13	1521,7	149,98
Pastviny	-1341,2	63,81	121,1	105,12	408,7	116,44
Lesy	896,8	108,22	4008,2	133,96	12	100,08
Vodní plochy	-44,5	84,24	261,6	209,96	-2	99,60
Zastavěné plochy	18,2	112,47	-39,5	75,94	18,7	115,00
Ostatní plochy	-26,8	95,38	2136,6	485,95	-79,9	97,03
Nové Hradky						
Počet obyvatel	-2427	85,05	-7944	42,47	121	102,06
Orná půda	-297,5	96,63	-1755,3	79,41	-745,7	88,98
Trvalé kultury	34,1	163,98	73,5	184,10	2,3	101,43
Louky	-121,7	97,35	-1993,4	55,40	722,3	129,17
Pastviny	-604,3	71,07	-593,6	60,01	-43	95,17
Lesy	868,9	108,32	2790,9	124,66	1,1	100,01
Vodní plochy	48,6	106,85	362,5	147,84	-14,8	98,68
Zastavěné plochy	31,2	128,03	-24,1	83,09	4,3	103,63
Ostatní plochy	50,2	113,40	1138,3	124,66	75,6	100,01

Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (Praha, 1978), Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 (Praha, 2006), Databáze LUCC Czechia a vlastní výpočty

Tabulka č. 7: Index vývoje počtu obyvatel a index vývoje využití ploch v „českých“ soudních okresech jihočeského pohraničí a kvantifikovaný přírůstek/úbytek (Δ) počtu obyvatel (hektarů rozlohy)

	1. období *		2. období *		3. období *	
	Δ (os./Ha)	IV (%)	Δ (os./Ha)	IV (%)	Δ (os./Ha)	IV (%)
Lišov						
Počet obyvatel	-112	98,98	-2038	81,28	415	104,69
Orná půda	246,5	103,53	-194,7	97,31	-301,9	95,71
Trvalé kultury	84,8	274,13	124,1	192,96	8	103,11
Louky	85,5	104,65	-383,8	80,05	308,4	120,03
Pastviny	-988,9	37,00	-485,3	16,44	-5,7	94,03
Lesy	577,4	109,60	266,9	104,05	-7,1	99,90
Vodní plochy	-65,5	93,37	121,8	113,21	-0,1	99,99
Zastavěné plochy	28,2	132,27	43,8	137,89	7,5	104,71
Ostatní plochy	36,5	112,16	498,7	248,11	0,6	100,07
Lomnice nad Lužnicí						
Počet obyvatel	-277	97,19	-2880	69,98	-89	98,67
Orná půda	138,4	101,75	-367,4	95,43	-55	99,28
Trvalé kultury	15,4	126,06	126,4	269,66	8,2	104,08
Louky	-168,1	93,12	-410,2	81,97	57,3	103,07
Pastviny	-894,6	49,81	-723,2	18,55	-7,5	95,45
Lesy	505,4	109,94	428,7	107,67	0	100,00
Vodní plochy	261,8	111,16	167,1	106,41	-14,8	99,47
Zastavěné plochy	51,2	161,17	54,1	140,10	3,6	101,90
Ostatní plochy	95,6	131,04	725,4	279,73	-0,8	99,93

Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (Praha, 1978), Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 (Praha, 2006), Databáze LUCC Czechia a vlastní výpočty

* Časové mezníky pro index vývoje ploch a index vývoje počtu obyvatel, nejsou totožné. Bližší vysvětlení v textu.

Tabulka č. 8: Index vývoje počtu obyvatel a index vývoje využití ploch ve „smíšených“ soudních okresech jihočeského pohraničí a kvantifikovaný přírůstek/úbytek (Δ) počtu obyvatel (hektarů rozlohy)

	1. období *		2. období *		3. období *	
	Δ (os./Ha)	IV (%)	Δ (os./Ha)	IV (%)	Δ (os./Ha)	IV (%)
P r a c h a t i c e						
Počet obyvatel	-1700	92,07	-1840	90,68	55	100,31
Orná půda	340,2	104,14	-2736,9	68,00	-1315,6	77,37
Trvalé kultury	166,7	284,00	212,2	182,47	14,1	103,00
Louky	-210,9	96,49	-1926,2	66,82	1204,1	131,04
Pastviny	-1947,7	55,66	-1097,6	55,10	17,4	101,29
Lesy	1502,7	118,97	3446,7	136,57	18,1	100,14
Vodní plochy	-21,9	82,65	148,4	242,28	5,6	102,22
Zastavěné plochy	38,2	130,01	29,5	117,82	17,8	109,13
Ostatní plochy	143,6	130,15	1924,5	410,45	35,3	101,39
V i m p e r k						
Počet obyvatel	1088	104,12	-12364	55,03	212	101,40
Orná půda	1035,7	115,74	-3133,3	58,85	-1565,6	65,06
Trvalé kultury	61	252,50	110	208,91	6,1	102,89
Louky	-50,4	99,34	-2209,6	70,67	981,7	118,44
Pastviny	-3111,9	56,57	-2121,7	47,65	-244,1	87,36
Lesy	1811,4	108,86	4951,4	122,24	79,4	100,29
Vodní plochy	-472,6	22,54	80,5	158,55	11,3	105,18
Zastavěné plochy	57,6	152,51	42,6	125,46	-26,9	87,18
Ostatní plochy	659,4	215,48	2284,6	285,68	775,3	122,06

Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (Praha, 1978), Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 (Praha, 2006), Databáze LUCC Czechia a vlastní výpočty

* Časové mezníky pro index vývoje ploch a index vývoje počtu obyvatel, nejsou totožné. Bližší vysvětlení v textu.

lidu, tedy rok 1869. Jako druhý mezník byl zvolen okamžik sčítání lidu v roce 1930, tedy poslední předválečné sčítání, do kterého se dosud nepromítl odsun Německého obyvatelstva. Poslední dva mezníky jsou nejbližší horizontům, zvoleným v databázi LUCC, totiž okamžiky sčítání obyvatelstva 1991 a 2001. Roky, se kterými pracuje index vývoje počtu obyvatel, jsou tedy 1869, 1930, 1991 a 2001.

Při pohledu na tabulky se nabízí otázka, zda mohl hrát vývoj vybraných demografických charakteristik signifikantní roli ve vývoji využití půdy. Ve druhém období, které je nejkritičtější díky odsunu českých Němců, proběhl úbytek orné půdy ve všech soudních okresech, stejně jako úbytek počtu obyvatel. Je ovšem otázkou, zda k úbytku došlo vlivem úbytku zemědělských pracovních sil či spíše např. vlivem komplikovaných fyzicko-geografických podmínek a nemožnosti v nich využít těžkou mechanizaci. V „českých“ okresech (Lišov, Lomnice nad Lužnicí), jak bylo již řečeno, došlo jen k velmi nízkému úbytku orné půdy, po válce v nich neproběhl tak výrazný úbytek počtu obyvatel, tyto okresy se ovšem nachází v nížinných oblastech Jihočeského kraje, proto není na místě rozhodné tvrzení o vlivu odsunu (resp. neodsunu) na zemědělské hospodaření na orné půdě.

Podobně lze hovořit také například o předpokladu, že v nedostatečně dosídlených oblastech došlo k zalesňování území. To je bezesporu pravdivé tvrzení (a dokládají jej také tabulky), v „německých“ i „smíšených“ soudních okresech proběhl poměrně výrazný nárůst lesů (na rozdíl od okresů „českých“). Zároveň je však opět nutnost připomenout přírodní parametry soudních okresů, v nichž

k zalesnění došlo. Tato připomínka je opodstatněna i příkladem soudního okresu Prachatice, v němž došlo z vybraných soudních okresů k nejúspěšnějšímu dosídlení. Po válce poklesl počet obyvatel zhruba o jednu třetinu (viz. tabulka č. 8), v roce 1991 bylo v oblasti přibližně 90% stavu z roku 1930. Přesto proběhl poměrně výrazný pokles orné půdy a celkem signifikantní nárůst lesů. Toto téma vyvolává úvahy a bude ještě hlouběji rozebráno v následující kapitole.

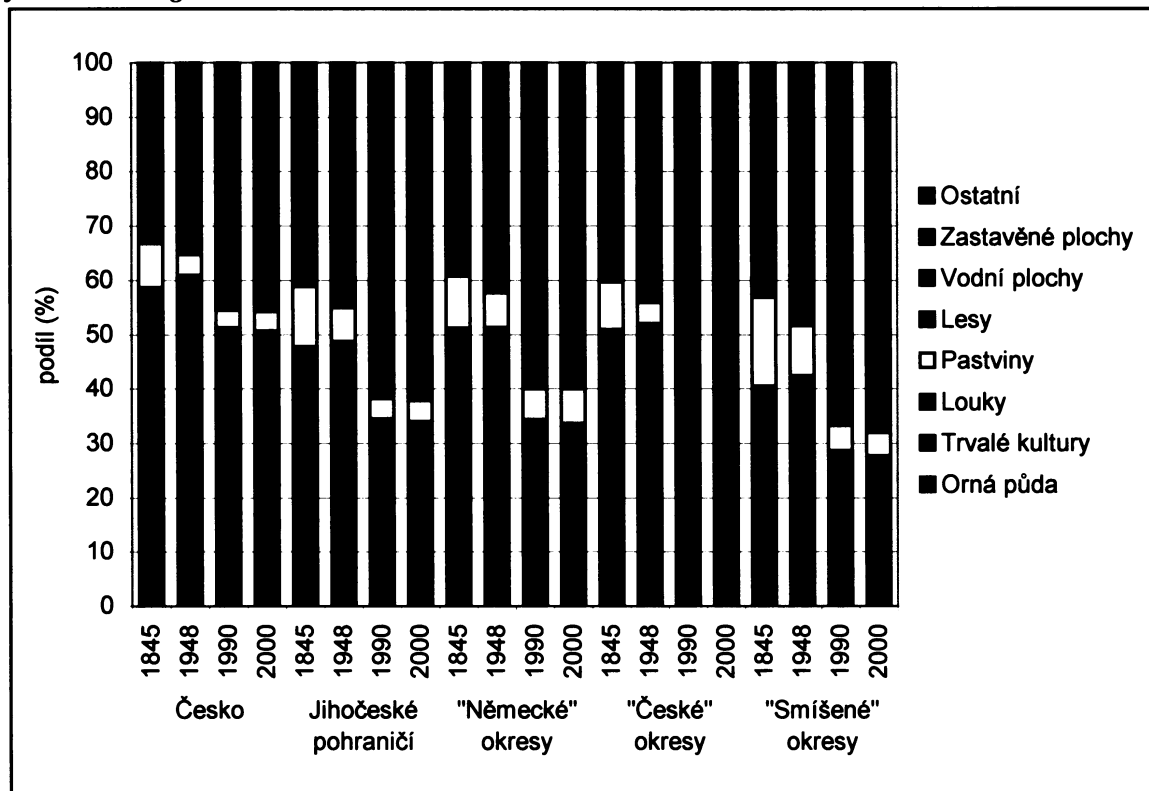
Bylo by však vhodné zmínit alespoň kategorii zastavěných ploch. V tabulce č. 6, která sleduje vývojovou situaci v „německých“ soudních okresech, je patrný pokles zastavěných ploch jak v okresu Kaplice, tak v okresu Nové Hrady. V případě „českých“ i „smíšených“ okresů se k takovému výsledku nedostáváme. V obou soudních okresech (zejména však Kaplice) existují případy zaniklých obcí a lze usuzovat, že v tomto případě odchod německého obyvatelstva a nedostatečné dosídlení území, hrají nezanedbatelnou roli.

Závěr této kapitoly bude patřit stručnému srovnání vývoje „německých“, „českých“ a „smíšených“ okresů s vývojem modelové oblasti a s vývojem Česka. Bude tedy zkoumána podobnost vývojových trendů a tendencí na několika řádovostních úrovních. Obrázky č. 22 a 23 představují obraz struktury půdního fondu v jednotlivých letech a poskytují spíše shrnutí trendů, které byly během této práce představeny. Obecně lze říci, že modelová oblast se z hlediska zemědělského hospodaření nachází a nacházela pod průměrem Česka, byť tendence vývoje jsou na všech řádovostních územích stejné. Podílu orné půdy Česka se nejvíce blíží „české“ soudní okresy, položené v nížinách Českobudějovické pánve. Přitom oblast jihočeského pohraničí celkově, se dostala v podílu orné půdy téměř na polovinu podílu Česka a „smíšené“ pošumavské okresy mají tento podíl ještě nižší.

Z hlediska dalších kategorií zemědělského půdního fondu proběhl v jihočeském pohraničí „ozdravný vývoj“ ještě intenzivněji, než na úrovni Česka. Nárůst podílu luk v posledním období byl mnohem výraznější. Ekologicky pozitivním byl také vývoj lesních ploch modelového území. Podíl lesů v modelové oblasti byl vyšší u všech sledovaných časových mezníků a rozdíl oproti Česku se postupně zvyšoval.

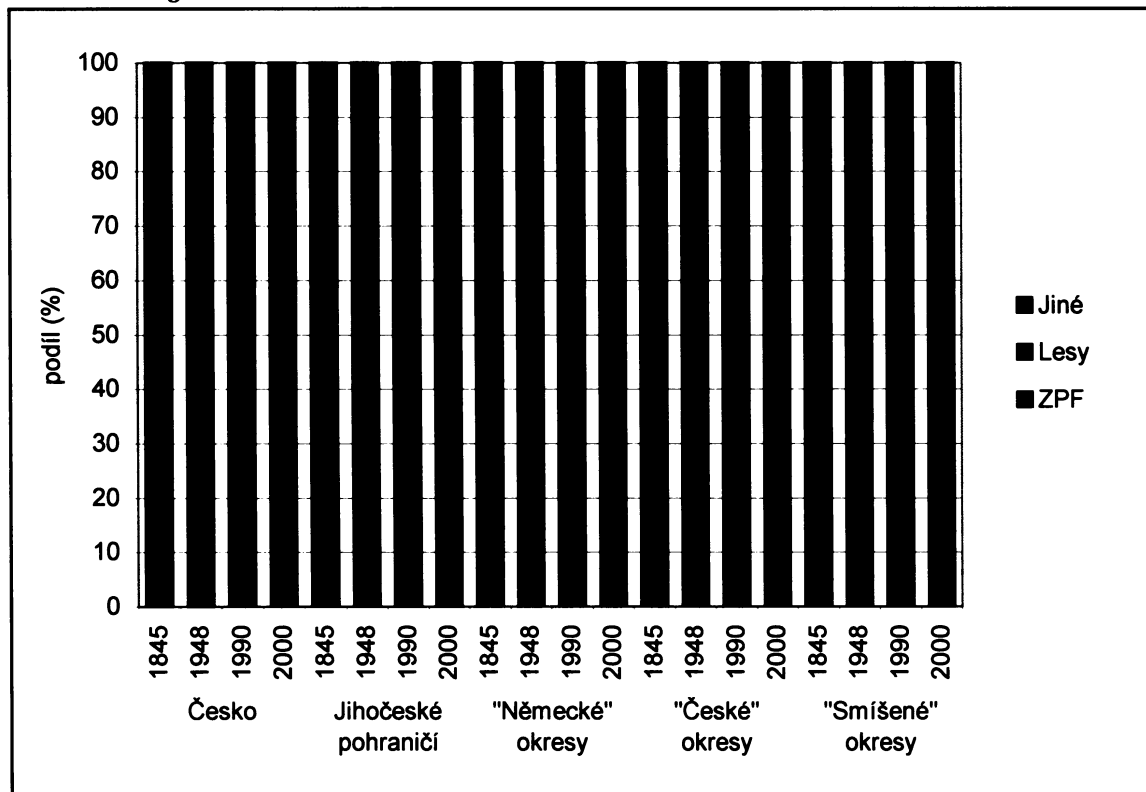
Stejně jako v případě orné půdy, i z tohoto hlediska se republikové úrovni postupně přibližují pouze „české“ soudní okresy, zatímco v ostatních oblastech modelového území probíhá odlišný vývoj využívání půdního fondu.

Obrázek č. 22: Graf vývoje struktury půdního fondu na vybraných řádovostních úrovních (1845-2000) – jednotlivé kategorie

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Obrázek č. 23: Graf vývoje struktury půdního fondu na vybraných řádovostních úrovních (1845-2000) – souhrnné kategorie

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

5. Diskuse výsledků

5.1. Interpretace výsledků v širších souvislostech

Předchozí kapitola odhalila trendy a tendence, k nimž v modelovém území i v jeho vybraných soudních okresech docházelo. Tato kapitola upozorňuje na některá úskalí, která mohou interpretaci výsledků ovlivnit, a představuje také určité metodické dodatky k této práci.

Výsledky, které tato bakalářská práce předkládá, jsou „produktem“ práce s databází LUCC Czechia. Jiný zdroj při zpracovávání použit nebyl. V praxi se pro výzkum využití půdy užívají například letecké snímky, historické mapy, místní terénní šetření apod. V takovýchto studiích je však často zkoumáno území na výrazně nižší řádovostní úrovni, než jaké bylo zkoumáno zde. Jak uvádí Rašín (2005), data z LUCC mají spíše kvantitativní povahu a jejich analýzou lze dojít skutečně především k obecným trendům a tendencím, nikoliv například k přesnému obrazu vývoje nižších řádovostních jednotek. Jako příklad autor uvádí rozdíly mezi LUCC databází a vlastním šetřením ve zvoleném zájmovém území.

Cílem této práce tak podrobný výzkum nebyl. Je přesto vhodné upozornit na fakt, že výsledky této bakalářské práce nejsou univerzálně aplikovatelné a nemusí korespondovat s výzkumy vývoje využití půdy v konkrétních oblastech jihočeského pohraničí a jednotkách nižšího řádu.

Výsledková část potvrdila stejný typ trendů ve vybraných soudních okresech jihočeského pohraničí, modelovém území jako celku a Česka. Směry ve vývoji jsou tedy stejné, v případě podílu jednotlivých kategorií na celkové rozloze půdního fondu, však nalézáme odlišnosti. Nejpatrnější jsou ve vnitřní struktuře zemědělského půdního fondu, jehož podíl na výměře území se v případě jihočeského pohraničí snižoval intenzivněji. V závěrečném období 1990-2000 byla intenzita zatravnění v modelovém území vyšší než na republikové úrovni. Typickou pro modelové území je vysoká lesnatost, jejíž růst probíhal souběžně s růstem podílu lesů v rámci republiky, jeho intenzita byla však znovu vyšší. Zopakované nejdůležitější vývojové tendence se slučují s úvodní hypotézou o rozdílech v rozloze extenzivně a intenzivně obdělávaných ploch. Ve vzájemné komparaci lze tuto část hypotézy bez výhrad potvrdit. Druhé části hypotézy, která hovoří o předpokladu, že k těmto rozdílům vedl vrchovinný charakter území a nedostatečné dosídlení po poválečném odsunu, se věnuje úvaha v podkapitole 5.3.

Tyto výsledky je třeba ještě částečně usměrnit a ještě více podpořit tvrzení o extenzifikaci zemědělství. Svou roli hraje fakt, že v katastrech nemovitostí vykazuje orná půda často vyšší podíly, než tomu ve skutečnosti je. Velká část orné půdy leží v současné době ladem, je zatravněna, případně dokonce již zalesněna, úřadem je však stále vedena jako intenzivně využívaná. Tento problém v evidenci byl již popsán v literatuře (např. Bičík, Jančák 2005; Rašín 2005 aj.).

5.2. Metodická poznámka k sestavování soudních okresů

Protože výzkum této bakalářské práce zasahuje relativně daleko do minulosti podobně jako jiné práce historického zaměření, muselo i zde dojít k určitým kompromisům. Problém byl zejména při zpracovávání dat. Vinu většinou nesou změny administrativně-správního a katastrálního členění, které se podepsaly již dříve na tvorbě databáze LUCC Czechia (viz. podkapitola 1.3.1) a vedly ke vzniku základních/srovnatelných územních jednotek.

Ze základních územních jednotek byly v této práci sestaveny soudní okresy pro účely výzkumu využití půdy. Nově vzniklá území se v některých případech neslučovala se soudními okresy, vymezenými autorem¹⁹. Pokud taková situace nastala, došlo ke kompromisu. Základní územní jednotky, které se nacházely z více, než 50ti % na území předem vymezeného soudního okresu, se započítaly do tohoto okresu. Pokud se základní územní jednotka z větší části rozkládala mimo území vymezeného soudního okresu a nepřesahovala přitom hranice modelového území, byla připočtena k okresu sousednímu. V případě, že základní územní jednotka z větší části přesahovala hranice modelového území, její charakteristiky se do žádného soudního okresu jihočeského pohraničí nezapočítaly.

Počet základních územních jednotek a jejich rozloha, kumulovaná do soudních okresů jihočeského pohraničí, se nachází již v tabulce č. 1 v kapitole 2.1. Příloha č. XVIII zobrazuje hranice vymezených soudních okresů a hranice základních územních jednotek a jiným způsobem tak upozorňuje na problémy, o nichž hovořil předcházející text.

Určitým způsobem se může lišit také počet obyvatel, který byl pro soudní okresy vypočten. Jak bylo popsáno v podkapitole 1.3.1, bylo využito retrospektivních lexikonů obcí. Počet obyvatel v těchto statistických publikacích se vztahuje k administrativnímu členění, platnému v době vydání lexikonu. Během stopadesátiletého období však docházelo k přejmenování obcí a v úzkém pohraničním pásu také často k jejich zanikání. Během zpracovávání číselných dat bylo problematické určit (díky výše uvedenému), pod kterou existující obec či osadu byla zaniklá obec započítána. Bylo sice využito abecedního přehledu retrospektivního lexikonu všech existujících obcí během sledovaného období, ale ani tato publikace vždy nedokázala odhalit, jakým způsobem se s daty pracovalo. Pro zjištění, jakým způsobem se sečtená data lišila od skutečné situace, byla vypočtena tzv. relativní chyba, která udává rozdíl mezi počtem obyvatel soudního okresu podle statistického lexikonu obcí v zemi České z roku 1934 (ke sčítání v roce 1930) a počtem obyvatel, vypočteným dle retrospektivního lexikonu pro rok 1930. Rozdíl byl následně vztažen k celkovému vypočtenému počtu obyvatel. Pro většinu soudních okresů relativní chyba nepřekročila hodnotu (+/-) 4%, pouze v případě soudních okresů Horní Planá a Chvalšiny byla relativní chyba vyšší²⁰. Vývoj počtu obyvatel spolu s relativní chybou pro rok 1930 je obsahem přílohy č. I. Tato „pozdně metodická“ otázka byla nadnesena až nyní, neboť

---

¹⁹ Ty vznikly sloučením katastrálních území obcí a osad podle správního členění při sčítání v roce 1930.

²⁰ Problém je způsoben vznikem vojenského újezdu Boletice na pomezí těchto soudních okresů. Všechny obce, které v této oblasti dříve existovaly, byly v retrospektivním lexikonu obcí započteny pod obec Boletice.

mohla podobu výsledků, prezentovaných v předchozí kapitole určitým (pravděpodobně však nepřiliš významným) způsobem ovlivnit a je vhodné o ní informovat.

5.3. Poválečné vysídlení a využití půdy

V závěru předchozí kapitoly byla nastíněna úvaha o vlivu odchodu německého obyvatelstva z jihočeského pohraničí na využití ploch v tomto území. První pohled na tabulky č. 6, 7 a 8 mohl navodit tento dojem. V oblastech, ve kterých došlo k významnému úbytku obyvatelstva v období 1930–1991, skutečně významně poklesla rozloha orné půdy a přibyla rozloha lesů. Je třeba si však uvědomit, že německé obyvatelstvo bylo z velké části soustředěno v horských oblastech tohoto modelového území a do horských a vrchovinných regionů patří také „německé“ a „smíšené“ soudní okresy, na které se vztahoval hlubší výzkum využití ploch. Proto je vhodné znovu zopakovat myšlenku z předchozí kapitoly. Na úrovni, na které výzkum probíhal, nelze s rozhodností určit, zda na vývoj využití půdy měl signifikantní vliv odsun německého obyvatelstva či spíše fyzicko-geografické predispozice oblasti²¹. Ovšem přesvědčivě „určit“ pouze jediný vliv by bylo podstatným nedostatkem této práce. Na tomto místě by bylo vhodné zmínit článek Štycha (2003), který sleduje vliv nadmořské výšky na využití půd v Česku. Autor tedy hodnotí využití půdy z hlediska přírodních podmínek, ovšem zdůrazňuje, že každá změna je vyvolána souhrnem faktorů různé povahy a jako jeden z příkladů jmenuje také poválečné vysídlování.

Hypotéza, která byla stanovena na počátku práce a předpokládala zvýšení podílu extenzivně obdělávaných ploch v oblastech, ve kterých došlo k poklesu obyvatelstva, je tedy částečně pravdivá. K nárůstu podílu lesů skutečně došlo (nárůst podílu trvalých travních porostů proběhl stejně jako na republikové úrovni až v posledním desetiletí). Zda k tomuto jevu došlo zejména vlivem úbytku obyvatel potvrdit nelze.

Kriticky lze přiznat, že ani úroveň soudních okresů není při hledání skutečného významu pohraničního vysídlení, v otázce změn struktury půdního fondu, dostatečná. Vhodnější by mohla být například rozsáhlejší statistická analýza většího počtu menších územních jednotek (např. základních územních jednotek či ještě lépe katastrálních území), pokud by za tyto jednotky ovšem existovala potřebná srovnatelná data (problém byl nastíněn již v kapitole 2.1.). Případně by mohly tomuto komparačnímu účelu posloužit i větší územní jednotky se skutečně velmi podobnými fyzicko-geografickými podmínkami (pokud pomineme vliv i dalších faktorů²²), což je v případě modelového území téměř nemožné a i v případě Česka velice složité (díky jinak strategické „přírodní přirozenosti“ našich hranic).

Žádná z těchto metod však není obsahem této práce a je jen možným směrem dalšího výzkumu.

---

²¹ Nadmořská výška je v této práci zmiňovaná nejčastěji, ale nelze opomenout ani polohu v klimatických oblastech Česka aj. (viz. fyzicko-geografická charakteristika)

²² Polarizace geografického rozložení socioekonomických aktivit, nárůst dominance jádrových oblastí nad periferními apod. (Štych 2003)

6. Závěr

Tato bakalářská práce se pokusila přispět do sbírky řady podobných studií na téma „vývoj využití půdy“. Výzkum odhalil tendence, které se ztotožňovaly s vývojovými tendencemi Česka a které byly popsány řadou autorů, věnujících se vývoji využití ploch v naší zemi. Studie odhalila podstatný pohyb v kategorii lesních ploch, jejichž podíl je v jihočeském pohraničí výrazně vyšší, než v případě republikového průměru. Podstatný rozdíl byl i v intenzitě vývoje trvalých travních porostů (zejména však luk) v posledním desetiletí. Jejich podíl narůstal na všech řádovostních úrovních, s vyšší intenzitou ovšem v jihočeském pohraničí. Vyšší podíly těchto kategorií se odrazily v rozloze orné půdy, jejíž výměra se od poloviny 20. století snižovala podstatně rychleji, než na úrovni Česka. Jak výsledková část, tak i výše uvedený souhrn potvrzuje druhou z hypotéz o diferenciaci vývoje ve struktuře využití půdy na úrovni modelového území a Česka.

Jihočeské pohraničí však nebylo hodnoceno pouze z hlediska samotného vývoje využití půdy. Podstatnou historickou událostí, nejen pro modelovou oblast, byl krátký časový úsek po druhé světové válce, ve kterém proběhl odsun Němců z českého pohraničí. Tato událost měla na využití půdy značný vliv. Bakalářská práce identifikovala soudní okresy jihočeského pohraničí, které postihl nucený odchod Němců výrazněji, a ty, které naopak zůstaly extrémního úbytku obyvatelstva ušetřeny. Jak velký vliv měla tato událost na změny ve struktuře půdního fondu, se však určit nepodařilo. Komplikujícím se stal fakt, že Německé obyvatelstvo obývalo v jihočeském pohraničí zejména horské a vrchovinné oblasti, ve kterých se postupně výrazněji snižoval podíl orné půdy a rostl podíl lesů, což byl předpoklad také pro oblasti, postižené úbytkem počtu obyvatel. Je tedy zřejmé, že vývoj struktury ploch modelového území nelze vysvětlit pouze jedním faktorem, nýbrž jejich komplexem. Určit význam jednotlivých faktorů je záležitost nesmírně složitá (zda vůbec možná) a je mimo rámec této bakalářské práce. Nelze proto zcela jednoznačně předem stanovenou hypotézu (o souvislosti poklesu počtu obyvatel a nárůstu lesních a zemědělsky extenzivně využívaných ploch) ani potvrdit ani vyvrátit.

Celkově je však možné tvrdit, že vytyčené cíle předkládaná práce splnila, i když některé z nich nebylo možné zpracovat na tak detailní úrovni, jak bylo na počátku předpokládáno.

Téma, kterým jsme se v této práci zabývali, ale rozhodně nebylo touto studií vyčerpáno. Bakalářská práce hodnotí pohraničí jako celek a poté hlouběji proniká na úroveň soudních okresů. To je však stále poměrně vysoká řádovostní úroveň, která umožňuje poznat obecné trendy a tendence, nikoliv však specifčnosti některých mikroregionálních jednotek. Přitom specifických oblastí se nachází v jihočeském pohraničí celá řada. Podrobná studie například vybraných základních územních jednotek či přímo katastrů může pomoci vytvořit detailnější obraz území, ve kterém jednotky leží, a případně také upozornit na chyby v databázi LUCC, které se na úrovni základních územních jednotek či katastrů mohou vyskytovat.

Možností, které otevírá výzkum land use i samotné jihočeské pohraničí, je nepřehledné množství. Jejich odhalení a využití může být inspirací pro další výzkum.

7. Prameny a literatura

Literatura:

ALBRECHT, J. et. al. (2003): Chráněná území ČR: Českobudějovicko, svazek VIII. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR : EkoCentrum Brno, Praha, 807 s.

BIČÍK, I. (1992): Long-term tendencies of land use in the Czech Republic. Acta Universitatis Carolinae - Geographica, XXVII, č. 2, s. 59-63.

BIČÍK, I. (1995): Possibilities of Long-Term Human-Nature Interaction Analysis: The Case of Land-Use Changes in the Czech Republic. In: The Changing Nature of the People-Environment Relationship: Evidence from a Variety of Archives, Ed. by I. G. Simmons and A. M. Mannion, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, s. 79-92.

BIČÍK, I. et al. (1996): Land Use/Land Cover Changes in the Czech Republic 1845-1995. Sborník ČGS, sv. 101, č. 2, s. 92-109.

BIČÍK, I., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., JELEČEK, L., KUPKOVÁ, L., ŠTĚPÁNEK, V., WINKLEROVÁ, J. (2001): Land Use/Land Cover Changes in Czechia over the past 150 Years – An Overview. In: Land Use/Cover Change in Selected Regions in the World. Ed. by Y. Himiyama, A. Mather, I. Bičík, E. V. Milanova. Vol. I, Part IV, Issued by IGU SG LUCC. IGU-LUCC Research Reports IL-2001-01, Institute of Geography, Hokkaido Univ. of Education, Asahikawa 2001, s. 29-39.

BIČÍK, I., KUPKOVÁ, L. (2002): Long-term changes in land use in Czechia based on the quality of agricultural land. In: Bičík, I. et. al (eds), Land Use/Land Cover Changes in the Period of Globalization. Proceedings of the IGU-LUCC IC Prague 2001, s. 31-43.

BIČÍK, I., JANČÁK, V. (2005): Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 104 s.

DEMEK, J. a kol. (1987): Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČSR, Academia, Praha, 584 s.

HEDBÁBNÁ, J. (2005): Historickogeografická interpretace vývoje využití půdy v okrese Karlovy Vary v 19. a 20. století. Magisterská práce, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 86 s. + příl.

CHLUPÁČ, I. et al. (2002): Geologická minulost České republiky. Academia, Praha, 436 s. + příl.

CHROMÝ, P. (2003): Vývoj krajiny a formování identity území: Příspěvek k environmentálním dějinám na příkladu České Kanady. Historická geografie 32, Historický ústav AV ČR, Praha, s. 115-134.

CHROMÝ, P. (2004): Historickogeografický pohled na české pohraničí. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T.: České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?. Academia, Praha, s. 34-44.

JANČÁK, V., GOTZ, A. (1997): Územní diferenciacie českého zemědělství a její vývoj. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 81 s.

JELEČEK, L. (1985): Zemědělství a půdní fond v Čechách ve 2. polovině 19. století. Academia, Praha, 283 s. + příl.

JELEČEK, L. (1995): Využití půdního fondu České republiky 1845-1995: Hlavní trendy a širší souvislosti. Sborník ČGS, sv. 100, č. 4, s. 276-291.

JELEČEK, L. (1999): Environmentalizace historické geografie, historiografie a historický Land Use. Historická geografie, 30, Historický ústav AV ČR, Praha, s. 53-84.

JELEČEK, L. (2000): Územněsprávní reformy v Česku v letech 1848-2000. Geografické rozhledy, roč. 9, č. 5, s. 136-137.

JELEČEK, L. (2002): Historical development of society and LUCC in Czechia 1800-2000: Major societal driving forces of Land Use changes. In: Bičík, I. et. al (eds), Land Use/Land Cover Changes in the Period of Globalization. Proceedings of the IGU-LUCC IC Prague 2001, s. 44-57.

JELEČEK, L. (2007): Environmentalizace vědy, geografie a historické geografie: environmentální dějiny a výzkum změn land use Česka v 19. a 20. století. Klaudyán, roč. 4, č. 1/2007, 11 s. Publikované na: (http://www.klaudyan.cz/dwnl/200701/03_jelecek.pdf)

JELEČEK, L., BURDA, T., CHROMÝ, P. (1999): Historická geografie a výzkum vývoje struktury půdního fondu Česka od poloviny 19. století. Historická geografie, 30, Historický Ústav AV ČR, Praha, s. 261-270.

JEŘÁBEK, M. (2004): Představení projektu. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T.: České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?. Academia, Praha, s. 17-25.

KABRDA, J. (2003): Faktory ovlivňující vývoj využití ploch v kraji Vysočina od poloviny 19. století. Magisterská práce, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 111 s. + příl.

KÁRNÍKOVÁ, L. (1965): Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754-1914. Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, 401 s.

KUPKOVÁ, L. (2001): Analýza vývoje české kulturní krajiny v období 1845-2000. disertační práce, PŘF UK, Praha, 212 s. + příl.

LIPSKÝ, Z. (1994): Změna struktury české venkovské krajiny. Sborník ČGS, sv. 99, č. 4, s. 248-260

LIPSKÝ, Z. (2000): Sledování změn v české kulturní krajině. Česká zemědělská univerzita Praha, Praha, 71 s. + příl.

NĚMEČEK, J., TOMÁŠEK, M. (1983): Geografie půd ČSR, Studie ČSAV, č. 23, Academia, Praha, 100 s.

NIKLOVÁ, L. (2001): Historickogeografická interpretace vývoje využití půdy na Jáchymovsku v letech 1845-2001. Magisterská práce, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 97 s. + příl.

NOVOTNÁ, M. (2000): Hodnocení zemědělského využívání krajiny v pohraničním regionu „Pošumaví“, Geografie Sborník ČGS, sv. 105, č. 1, s. 34-39.

PAVLÍK, Z., RYCHTAŘÍKOVÁ, J., ŠUBRTOVÁ, A. (1986): Základy demografie. Academia, Praha, 732 s.

QUITT, E. (1971): Klimatické oblasti Československa. Studia Geographica 16, GÚ ČSAV, Brno, 82 s. + příl.

- RAŠÍN, R. (2005): Změny ve využití krajiny na Šluknovsku od poloviny 19. století: historickogeografická analýza katastrálního území zaniklé obce Fukov. Magisterská práce, Ústav pro životní prostředí PřF UK, Praha, 117 s. + příl.
- STANĚK, T. (1991): Odsun Němců z Československa 1945-1947. Academia, Praha, 536 s.
- ŠAMANOVÁ, G. (2005): Národnost ve sčítání lidu v českých zemích. Naše společnost, Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR, roč. 4, č. 1/2005, 13 s.
Publikované na: (http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100023s_Samanova-narodnost.pdf)
- ŠTEPÁNEK, V. (1992): Land Use Patterns and their Post-War Changes in the Jablonec nad Nisou District. Acta Universitatis Carolinae - Geographica, XXVII, č. 2, s. 47-55.
- ŠTEPÁNEK, V. (2002): Czech frontier in the 20th century: major political shifts reflected in changing land use structure. In: Bičík, I. et. al (eds), Land Use/Land Cover Changes in the Period of Globalization. Proceedings of the IGU-LUCC IC Prague 2001, s. 110-115.
- ŠTYCH, P. (2001): Hodnocení dlouhodobých změn využití půdy ve vybraných územích Sedlčanska. Magisterská práce, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 150 s. + příl.
- ŠTYCH, P. (2003): Hodnocení vlivu nadmořské výšky reliéfu na vývoj změn využití půdy Česka 1845, 1948 a 1990. In: Jančák, V., Chromý, P., Marada, M. (2003): Geografie na cestách poznání. Sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, s. 59–70.
- TÉTAUER, M. (2004): Demografické důsledky odsunu německého obyvatelstva z českých zemí po II. světové válce. Magisterská práce, Katedra demografie a geodemografie PřF UK, Praha, 73 s.
- TOMÁŠEK, M. (2000): Půdy České republiky. ČGÚ, Praha, 67 s. + příl.
- WÁGNEROVÁ, A. (2000): Neodsunuté vzpomínky: česká zkušenost pohraničí. Prostor, Praha, 241 s.
- WINKLEROVÁ, J. (2003): Potvrdí vývoj využití ploch ve vybraných modelových územích v letech 1845-2000 obecné trendy? In: Jančák, V., Chromý, P., Marada, M. (2003): Geografie na cestách poznání. Sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, s. 71–82.
- ZWETTLER, O. (1984): Historicko-geografický obraz Jižních Čech v letech 1900-1914. Universita J.E. Purkyně v Brně, Brno, 294 s.

Zdroje dat a mapový podklad:

Databáze LUCC Czechia PřF UK v Praze. UK v Praze, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha

GIS vrstva jazykové hranice Z. Kučery, nepublikováno.

Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970: svazek 1, díl 2 - Abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970. Federální statistický úřad, Praha, 1978

Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970: svazek 2, díl 1 - Počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí v letech 1850-1970 podle správního členění k 1. lednu 1972. Federální statistický úřad, Praha, 1978

RŮŽKOVÁ, J., ŠKRABAL, J. et al. (2006): Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, díl I. Český statistický úřad ve spolupráci s nakl. Daranus, Praha, 759 s.

Statistický lexikon obcí v Republice československé, díl 1 - Země Česká. Ministerstvo vnitra a státní úřad statistický, Praha, 1934, 613 s.

Internetové zdroje dat a informací (autor v textu neuveden):

Historie a současnost Lipna – sekce stránek „Lipno – šumavské moře“, portálu šumavského informačního serveru (www.lipno.sumavanet.cz/lipno/historie.asp) k 11.3. 2007

Historie území vojenského újezdu Boletice – sekce webových stránek újezdního úřadu VÚ Boletice (http://www.vojujezd-boletice.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=715&id=1025&p1=54) k 11.3. 2007

Místa s důvodem zániku: Vojenský výcvikový prostor Boletice - sekce stránek serveru zanikleobce.cz (http://www.zanikleobce.cz/index.php?menu=11&duv=vvp_boletice) k 11.3. 2007

Program UNESCO "Člověk a biosféra" (<http://mab.kav.cas.cz/mab.html>) k 22.4.2007

Sídelní struktura – publikace informačního systému na podporu hospodářského rozvoje a sociální politiky v regionu Prachaticko (http://www.prachaticko.obce.cz/region/1_3.htm) k 25.7.2007

Strukturální výsledky za zemědělství ČR podle územního členění v roce 2003 - internetová publikace Českého statistického úřadu (http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/2128-04-v_roce_2003) k 25.7.2007

Věková struktura obyvatelstva ČR v letech 1993-2000 s výhledem do roku 2030 - článek na webové stránce organizace Hnutí pro život (<http://prolife.cz/rodina/?id=1086>) k 8.7.2007

Vývoj základních demografických ukazatelů za územně správní celky ČR (1919 až 2005) - internetová publikace Českého statistického úřadu (<http://czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/4023-06>) k 11.3.2007

Zaniklé obce - Města, obce, osady a samoty zaniklé nebo částečně zaniklé po roce 1945 - webová stránka projektu (<http://www.zanikleobce.cz>)

8. Seznam zkratk

GA	Grantová agentura
GIS	Geografické informační systémy (Geographic Information Systems)
CHKO	Chráněná krajinná oblast
IV	Index vývoje
IZ	Index změny
JP	Jiné plochy
KÚ	Katastrální území
Lo	Louky
LUCC	Databáze LUCC Czechia Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy (Land-Use and Land-Cover Change)
NP	Národní park
OP	Orná půda
OsP	Ostatní plochy
Pa	Pastviny
Pk	Podíl jednotlivých kategorií ploch na celkové rozloze
PřF UK	Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy
TK	Trvalé kultury
TTP	Trvalé travní porosty
UNESCO	Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization)
VP	Vodní plochy
VÚ	Vojenský újezd
ZP	Zastavěné plochy
ZPF	Zemědělský půdní fond
ZÚJ	Základní územní jednotka

9. Seznam tabulek a obrázků v textu

Seznam tabulek v textu:

- Tabulka č. 1: Soudní okresy jihočeského pohraničí podle rozlohy a počtu základních územních jednotek
- Tabulka č. 2: Počet obyvatel modelové oblasti v roce 1930 a 1950
- Tabulka č. 3: Index vývoje využití ploch a kvantifikovaný přírůstek/úbytek v modelové oblasti jihočeského pohraničí mezi lety 1845, 1948, 1990 a 2000 (jednotlivé kategorie)
- Tabulka č. 4: Index vývoje využití ploch a kvantifikovaný přírůstek/úbytek v modelové oblasti jihočeského pohraničí mezi lety 1845, 1948, 1990 a 2000 (souhrnné kategorie)
- Tabulka č. 5: Index změny využití ploch mezi lety 1845, 1948, 1990 a 2000 podle soudních okresů jihočeského pohraničí
- Tabulka č. 6: Index vývoje počtu obyvatel a index vývoje využití ploch v „německých“ soudních okresech jihočeského pohraničí a kvantifikovaný přírůstek/úbytek (Δ) počtu obyvatel (hektarů rozlohy)
- Tabulka č. 7: Index vývoje počtu obyvatel a index vývoje využití ploch v „českých“ soudních okresech jihočeského pohraničí a kvantifikovaný přírůstek/úbytek (Δ) počtu obyvatel (hektarů rozlohy)
- Tabulka č. 8: Index vývoje počtu obyvatel a index vývoje využití ploch ve „smíšených“ soudních okresech jihočeského pohraničí a kvantifikovaný přírůstek/úbytek (Δ) počtu obyvatel (hektarů rozlohy)

Seznam obrázků v textu:

- Obrázek č. 1: Poloha modelového území v rámci Česka
- Obrázek č. 2: Graf vývoje počtu obyvatel modelové oblasti jihočeského pohraničí v letech 1869-2001 (absolutní hodnoty)
- Obrázek č. 3: Graf národnostní struktury modelové oblasti jihočeského pohraničí k 1.12.1930 (relativní hodnoty)
- Obrázek č. 4: Česko-německá jazyková hranice k 1.12.1930
- Obrázek č. 5: Podíl obyvatel české a německé národnosti k 1.12.1930
- Obrázek č. 6: Graf vývoje počtu obyvatel ve vybraných soudních okresech jihočeského pohraničí (Počet obyvatel 1930 = 100%)
- Obrázek č. 7: Graf národnostní struktury jihočeského pohraničí v roce 1930 (relativní hodnoty)
- Obrázek č. 8: Graf vývoje struktury půdního fondu modelové oblasti (1845-2000) – jednotlivé kategorie
- Obrázek č. 9: Graf vývoje struktury půdního fondu modelové oblasti (1845-2000) – souhrnné kategorie
- Obrázek č. 10: Podíl orné půdy (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000
- Obrázek č. 11: Podíl trvalých kultur (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000

- Obrázek č. 12: Podíl lučních ploch (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000
- Obrázek č. 13: Podíl pastvin (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000
- Obrázek č. 14: Podíl zemědělského půdního fondu (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000
- Obrázek č. 15: Podíl lesních ploch (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000
- Obrázek č. 16: Podíl vodních ploch (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000
- Obrázek č. 17: Podíl zastavěných ploch (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000
- Obrázek č. 18: Podíl ostatních ploch (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000
- Obrázek č. 19: Podíl jiných ploch (v %) z celkové rozlohy podle soudních okresů jihočeského pohraničí v letech 1845, 1948, 1990 a 2000
- Obrázek č. 20 :Graf vývoje struktury půdního fondu za vybrané soudní okresy jihočeského pohraničí (1845-2000) – jednotlivé kategorie
- Obrázek č. 21 :Graf vývoje struktury půdního fondu za vybrané soudní okresy jihočeského pohraničí (1845-2000) – souhrnné kategorie
- Obrázek č. 22: Graf vývoje struktury půdního fondu na vybraných řádovostních úrovních (1845-2000) – jednotlivé kategorie
- Obrázek č. 23: Graf vývoje struktury půdního fondu na vybraných řádovostních úrovních (1845-2000) – souhrnné kategorie

10. Seznam příloh

Tabulky (7 s.):

Příloha I: Vývoj počtu obyvatel 1869 – 2001 podle soudních okresů jihočeského pohraničí a relativní chyba* v roce 1930

Příloha II: Vývoj struktury půdního fondu za jednotlivé a souhrnné kategorie v jihočeském pohraničí

Příloha III: Vývoj podílu orné půdy na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

Příloha IV: Vývoj podílu trvalých kultur na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

Příloha V: Vývoj podílu lučních porostů na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

Příloha VI: Vývoj podílu pastvin na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

Příloha VII: Vývoj podílu lesů na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

Příloha VIII: Vývoj podílu vodních ploch na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

Příloha IX: Vývoj podílu zastavěných ploch na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

Příloha X: Vývoj podílu ostatních ploch na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

Příloha XI: Vývoj podílu zemědělského půdního fondu na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

Příloha XII: Vývoj podílu jiných ploch na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

Obrázky (6 s.):

Příloha XIII: Vývoj počtu obyvatel v soudních okresech Vimperk, Prachatice a Volary (1869-2001)

Příloha XIV: Vývoj počtu obyvatel v soudních okresech Horní Planá, Chvalšiny a Vyšší Brod (1869-2001)

Příloha XV: Vývoj počtu obyvatel v soudních okresech Český Krumlov, Kaplice, Nové Hrady (1869-2001)

Příloha XVI: Vývoj počtu obyvatel v soudních okresech Trhové Sviny, Lišov a Lomnice nad Lužnicí (1869-2001)

Příloha XVII: Vývoj počtu obyvatel v soudních okresech Třeboň, Jindřichův Hradec a Nová Bystřice (1869-2001)

Příloha XVIII: Vymezení soudních okresů a základních územních jednotek v jihočeském pohraničí

Přílohy:

Příloha I: Vývoj počtu obyvatel 1869 – 2001 podle soudních okresů jihočeského pohraničí a relativní chyba* v roce 1930

soudní okresy	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1960	1970	1980	1991	2001	chyba rel.*
Vimperk	26404	28114	28494	29476	29756	27846	27492	13542	14214	14219	14523	15128	15340	-0,458%
Prachatice	21444	22527	21150	20749	20832	20201	19744	13410	12932	13887	16828	17904	17959	3,429%
Volary	6630	7644	7711	7401	7637	7661	8063	3030	3548	3555	3756	4042	4201	-0,806%
Horní Planá	12334	14018	14297	14840	15043	14573	14216	4290	3749	4069	4000	4051	4053	9,665%
Chvalšiny	13928	14920	14066	13631	13929	13696	14336	4212	3952	3849	3614	3455	3571	-9,549%
Vyšší Brod	16767	17342	16796	16678	17173	16870	18189	7438	7300	7384	7632	7556	7505	1,352%
Český Krumlov	27505	28769	30098	33635	32131	31445	33320	23125	24656	25843	30326	30913	32438	0,687%
Kaplice	19847	19595	19112	19142	19520	18374	16984	7416	8333	8966	9520	10952	11315	3,138%
Nové Hrady	16236	17362	17059	17354	16419	15402	13809	6603	6823	6123	5793	5865	5986	3,773%
Trhové Sviny	16505	17697	17764	18036	18389	17650	16201	12171	12828	11890	12187	12078	12384	-0,080%
Lišov	11000	11629	11074	11083	11801	11569	10888	9367	9401	8574	8576	8850	9265	1,681%
Třeboň	20427	29430	29959	32830	34440	31483	30222	22135	22181	22612	23061	23084	22704	0,963%
Lomnice nad Lužnicí	9870	9585	9889	9622	9948	9862	9593	7831	8010	7209	7182	6713	6624	0,000%
Jindřichův Hradec	39271	36857	37986	38199	38211	35927	35054	27868	27848	28074	32485	33615	34514	1,441%
Nová Bystřice	15715	15587	14677	14135	13456	11987	11110	6840	5460	4988	4679	4543	4617	-3,942%
modelové území	275752	292956	292022	298711	300595	286467	281151	171228	173195	173212	186142	190740	194477	0,906%

Zdroj: Statistický lexikon obcí v republice Československé. I. Země Česká. Statistický lexikon obcí v zemi České. (Praha, 1934), Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (Praha, 1978), Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 (Praha, 2006), vlastní výpočty

* Relativní chyba udává rozdíl mezi počtem obyvatel soudního okresu v roce 1930 podle Statického lexikonu obcí v zemi České a počtem obyvatel v roce 1930, vypočteným podle Retrospektivního lexikonu obcí. Rozdíl je vztážen k celkovému počtu obyvatel a vynásoben stem. Blíží vysvětlení v textu práce.

Příloha II: Vývoj struktury půdního fondu za jednotlivé a souhrnné kategorie v jihočeském pohraničí

	1845	1948	1990	2000
Jednotlivé kategorie (podíl v %)				
Orná půda	29,79	30,48	23,51	18,92
Trvalé kultury	0,19	0,45	0,83	0,84
Louky	17,81	17,79	10,20	14,24
Pastviny	11,17	6,28	3,70	3,89
Lesy	35,89	39,39	47,08	47,16
Vodní plochy	3,29	3,00	4,88	4,90
Zastavěné plochy	0,39	0,54	0,63	0,65
Ostatní	1,47	2,06	9,17	9,40
Souhrnné kategorie (podíl v %)				
ZPF	58,95	55,00	38,24	37,88
Lesy	35,89	39,39	47,08	47,16
Jiné	5,16	5,61	14,68	14,96

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Příloha III: Vývoj podílu orné půdy na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

soudní okres	Podíl orné půdy (v %) v roce:			
	1845	1948	1990	2000
Český Krumlov	39,98	40,83	34,14	27,88
Horní Planá	13,95	17,28	10,88	2,72
Chvalšiny	23,00	25,02	11,41	5,19
Jindřichův Hradec	40,43	40,08	34,94	32,93
Kaplice	36,15	36,41	24,40	18,72
Lišov	39,19	40,56	39,49	37,78
Lomnice n. L.	39,46	40,15	38,31	38,05
Nová Bystřice	40,78	32,70	22,61	16,00
Nové Hrady	32,43	31,33	24,88	22,14
Prachatice	30,01	31,24	21,24	16,44
Trhové Sviny	42,37	42,55	40,35	38,63
Třeboň	23,37	23,43	21,29	20,59
Vimperk	15,26	17,67	10,40	6,76
Volary	9,82	16,02	7,02	0,87
Vyšší Brod	26,97	27,82	17,16	5,41
Modelové území	29,79	30,48	23,51	18,92

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Příloha IV: Vývoj podílu trvalých kultur na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

soudní okres	Podíl trvalých kultur (v %) v roce:			
	1845	1948	1990	2000
Český Krumlov	0,36	0,88	1,76	1,73
Horní Planá	0,05	0,11	0,11	0,11
Chvalšiny	0,19	0,44	0,44	0,39
Jindřichův Hradec	0,16	0,51	1,14	1,15
Kaplice	0,16	0,39	0,49	0,50
Lišov	0,27	0,75	1,44	1,49
Lomnice n. L.	0,30	0,37	1,00	1,05
Nová Bystřice	0,11	0,33	0,49	0,49
Nové Hrady	0,20	0,32	0,59	0,60
Prachatice	0,33	0,94	1,72	1,77
Trhové Sviny	0,31	0,71	1,59	1,65
Třeboň	0,18	0,48	0,84	0,85
Vimperk	0,09	0,23	0,49	0,50
Volary	0,01	0,00	0,07	0,08
Vyšší Brod	0,12	0,25	0,21	0,23
Modelové území	0,19	0,45	0,83	0,84

Zdroj: Lucc Czechia a vlastní výpočty

Příloha V: Vývoj podílu lučních porostů na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

soudní okres	Podíl lučních porostů (v %) v roce:			
	1845	1948	1990	2000
Český Krumlov	14,55	14,74	8,55	14,75
Horní Planá	24,35	25,93	7,62	15,48
Chvalšiny	26,66	24,39	7,35	13,27
Jindřichův Hradec	15,47	16,21	13,85	15,69
Kaplice	16,11	17,13	9,27	13,90
Lišov	10,30	10,78	8,63	10,35
Lomnice n. L.	12,21	11,37	9,32	9,61
Nová Bystřice	12,65	12,76	9,09	14,97
Nové Hrady	16,88	16,43	9,10	11,75
Prachatice	21,99	21,21	14,17	18,57
Trhové Sviny	15,54	15,98	10,87	12,14
Třeboň	13,35	13,70	9,21	9,97
Vimperk	17,59	17,48	12,35	14,62
Volary	23,91	24,48	15,99	19,50
Vyšší Brod	24,35	22,28	7,71	18,04
Modelové území	17,81	17,79	10,20	14,24

Zdroj: Lucc Czechia a vlastní výpočty

Příloha VI: Vývoj podílu pastvin na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

soudní okres	Podíl pastvin (v %) v roce:			
	1845	1948	1990	2000
Český Krumlov	15,79	8,90	5,87	5,90
Horní Planá	13,46	5,70	5,19	4,92
Chvalšiny	12,38	7,55	3,22	3,06
Jindřichův Hradec	8,56	5,14	1,19	1,28
Kaplice	11,29	7,20	7,57	8,81
Lišov	8,80	3,25	0,54	0,50
Lomnice n. L.	8,91	4,44	0,82	0,79
Nová Bystřice	9,79	5,47	1,92	2,92
Nové Hrady	7,68	5,46	3,27	3,12
Prachatice	16,05	8,93	4,92	4,98
Trhové Sviny	7,78	3,05	0,81	0,85
Třeboň	5,52	3,81	0,57	0,60
Vimperk	16,62	9,40	4,48	3,91
Volary	11,25	5,20	6,74	6,13
Vyšší Brod	11,40	7,55	7,47	9,42
Modelové území	11,17	6,28	3,70	3,89

Zdroj: Lucc Czechia a vlastní výpočty

Příloha VII: Vývoj podílu lesů na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

soudní okres	Podíl lesů (v %) v roce:			
	1845	1948	1990	2000
Český Krumlov	25,99	30,55	38,91	38,93
Horní Planá	45,87	47,73	53,52	53,56
Chvalšiny	35,93	40,33	50,90	50,86
Jindřichův Hradec	26,27	29,85	33,56	33,75
Kaplice	33,22	35,95	48,16	48,17
Lišov	33,73	36,95	38,47	38,41
Lomnice n. L.	25,43	27,95	30,09	30,10
Nová Bystřice	31,39	44,10	55,30	55,52
Nové Hrady	38,42	41,60	51,86	51,86
Prachatice	28,96	34,43	47,02	47,10
Trhové Sviny	28,58	31,97	34,58	34,89
Třeboň	46,79	47,20	49,44	49,52
Vimperk	47,44	51,65	63,13	63,29
Volary	53,35	49,39	56,22	56,26
Vyšší Brod	34,69	39,30	52,08	52,08
Modelové území	35,89	39,39	47,08	47,16

Zdroj: Lucc Czechia a vlastní výpočty

Příloha VIII: Vývoj podílu vodních ploch na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

soudní okres	Podíl vodních ploch (v %) v roce:			
	1845	1948	1990	2000
Český Krumlov	1,12	1,03	1,59	1,57
Horní Planá	1,29	1,01	9,16	9,17
Chvalšiny	0,41	0,23	0,98	1,06
Jindřichův Hradec	6,58	5,62	6,49	6,49
Kaplice	0,86	0,72	1,52	1,51
Lišov	5,54	5,17	5,85	5,85
Lomnice n. L.	11,73	13,04	13,87	13,80
Nová Bystřice	2,96	2,27	2,96	2,89
Nové Hrady	2,61	2,79	4,12	4,06
Prachatice	0,46	0,38	0,92	0,94
Trhové Sviny	3,19	2,80	5,09	5,10
Třeboň	9,10	8,91	10,30	10,49
Vimperk	1,42	0,32	0,51	0,53
Volary	0,56	0,52	1,49	1,49
Vyšší Brod	1,03	0,86	7,22	7,22
Modelové území	3,29	3,00	4,88	4,90

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Příloha IX: Vývoj podílu zastavěných ploch na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

soudní okres	Podíl zastavěných ploch (v %) v roce:			
	1845	1948	1990	2000
Český Krumlov	0,54	0,67	0,96	1,04
Horní Planá	0,24	0,36	0,29	0,25
Chvalšiny	0,37	0,43	0,28	0,28
Jindřichův Hradec	0,46	0,66	0,98	1,03
Kaplice	0,44	0,50	0,38	0,44
Lišov	0,49	0,65	0,89	0,94
Lomnice n. L.	0,42	0,67	0,94	0,96
Nová Bystřice	0,38	0,54	0,47	0,49
Nové Hrady	0,41	0,52	0,44	0,45
Prachatice	0,47	0,60	0,71	0,78
Trhové Sviny	0,43	0,68	0,93	0,99
Třeboň	0,38	0,63	0,88	0,91
Vimperk	0,25	0,39	0,49	0,42
Volary	0,24	0,44	0,42	0,43
Vyšší Brod	0,38	0,43	0,26	0,29
Modelové území	0,39	0,54	0,63	0,65

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Příloha X: Vývoj podílu ostatních ploch na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

soudní okres	Podíl ostatních ploch (v %) v roce:			
	1845	1948	1990	2000
Český Krumlov	1,66	2,41	8,21	8,20
Horní Planá	0,79	1,89	13,22	13,79
Chvalšiny	1,05	1,61	25,42	25,89
Jindřichův Hradec	2,08	1,94	7,85	7,67
Kaplice	1,77	1,69	8,20	7,95
Lišov	1,68	1,89	4,68	4,68
Lomnice n. L.	1,54	2,02	5,64	5,64
Nová Bystřice	1,94	1,83	7,17	6,72
Nové Hrady	1,38	1,56	5,74	6,02
Prachatice	1,74	2,26	9,29	9,42
Trhové Sviny	1,81	2,26	5,78	5,74
Třeboň	1,30	1,84	7,48	7,07
Vimperk	1,32	2,85	8,15	9,95
Volary	0,86	3,95	12,06	15,25
Vyšší Brod	1,06	1,51	7,87	7,32
Modelové území	1,47	2,06	9,17	9,40

Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Příloha XI: Vývoj podílu zemědělského půdního fondu na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

soudní okres	Podíl ZPF (v %) v roce:			
	1845	1948	1990	2000
Český Krumlov	70,68	65,35	50,32	50,26
Horní Planá	51,80	49,02	23,80	23,23
Chvalšiny	62,24	57,40	22,42	21,92
Jindřichův Hradec	64,62	61,93	51,12	51,06
Kaplice	63,71	61,14	41,74	41,93
Lišov	58,56	55,34	50,10	50,12
Lomnice n. L.	60,89	56,33	49,46	49,49
Nová Bystřice	63,33	51,26	34,10	34,38
Nové Hrady	57,19	53,53	37,84	37,61
Prachatice	68,38	62,32	42,05	41,76
Trhové Sviny	66,00	62,29	53,62	53,29
Třeboň	42,42	41,41	31,91	32,01
Vimperk	49,57	44,79	27,72	25,80
Volary	45,00	45,70	29,82	26,57
Vyšší Brod	62,84	57,89	32,56	33,09
Modelové území	58,95	55,00	38,24	37,88

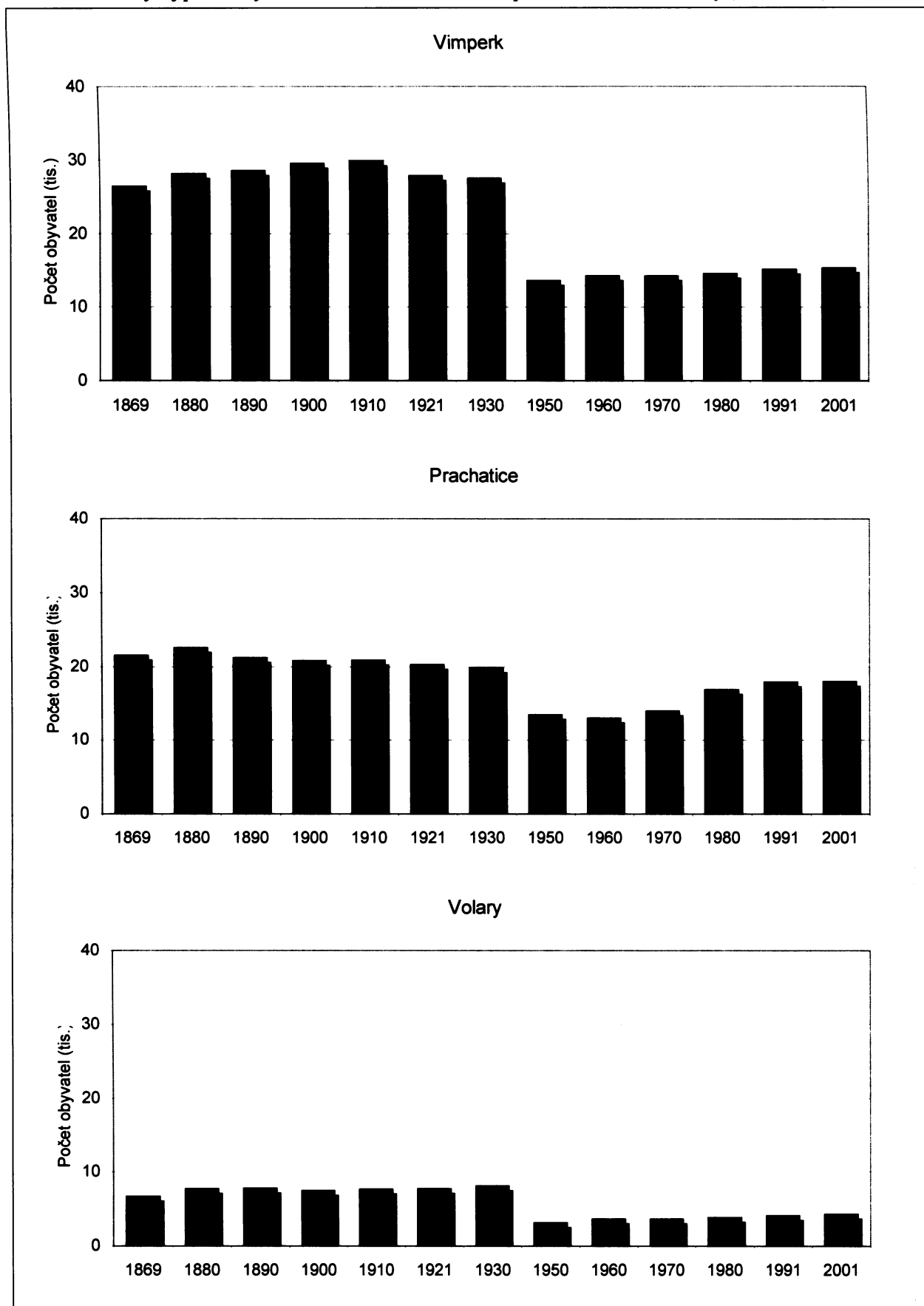
Zdroj: LUCC Czechia a vlastní výpočty

Příloha XII: Vývoj podílu jiných ploch na celkové rozloze podle soudních okresů jihočeského pohraničí

soudní okres	Podíl jiných ploch (v %) v roce:			
	1845	1948	1990	2000
Český Krumlov	3,33	4,10	10,76	10,81
Horní Planá	2,32	3,25	22,68	23,21
Chvalšiny	1,82	2,27	26,68	27,23
Jindřichův Hradec	9,12	8,22	15,32	15,19
Kaplice	3,07	2,91	10,10	9,90
Lišov	7,71	7,70	11,43	11,47
Lomnice n. L.	13,69	15,73	20,46	20,41
Nová Bystřice	5,29	4,64	10,60	10,09
Nové Hrady	4,39	4,87	10,30	10,54
Prachatice	2,67	3,25	10,93	11,15
Trhové Sviny	5,42	5,74	11,81	11,83
Třeboň	10,79	11,39	18,65	18,47
Vimperk	2,99	3,56	9,15	10,91
Volary	1,65	4,91	13,96	17,18
Vyšší Brod	2,47	2,81	15,36	14,83
Modelové území	5,16	5,61	14,68	14,96

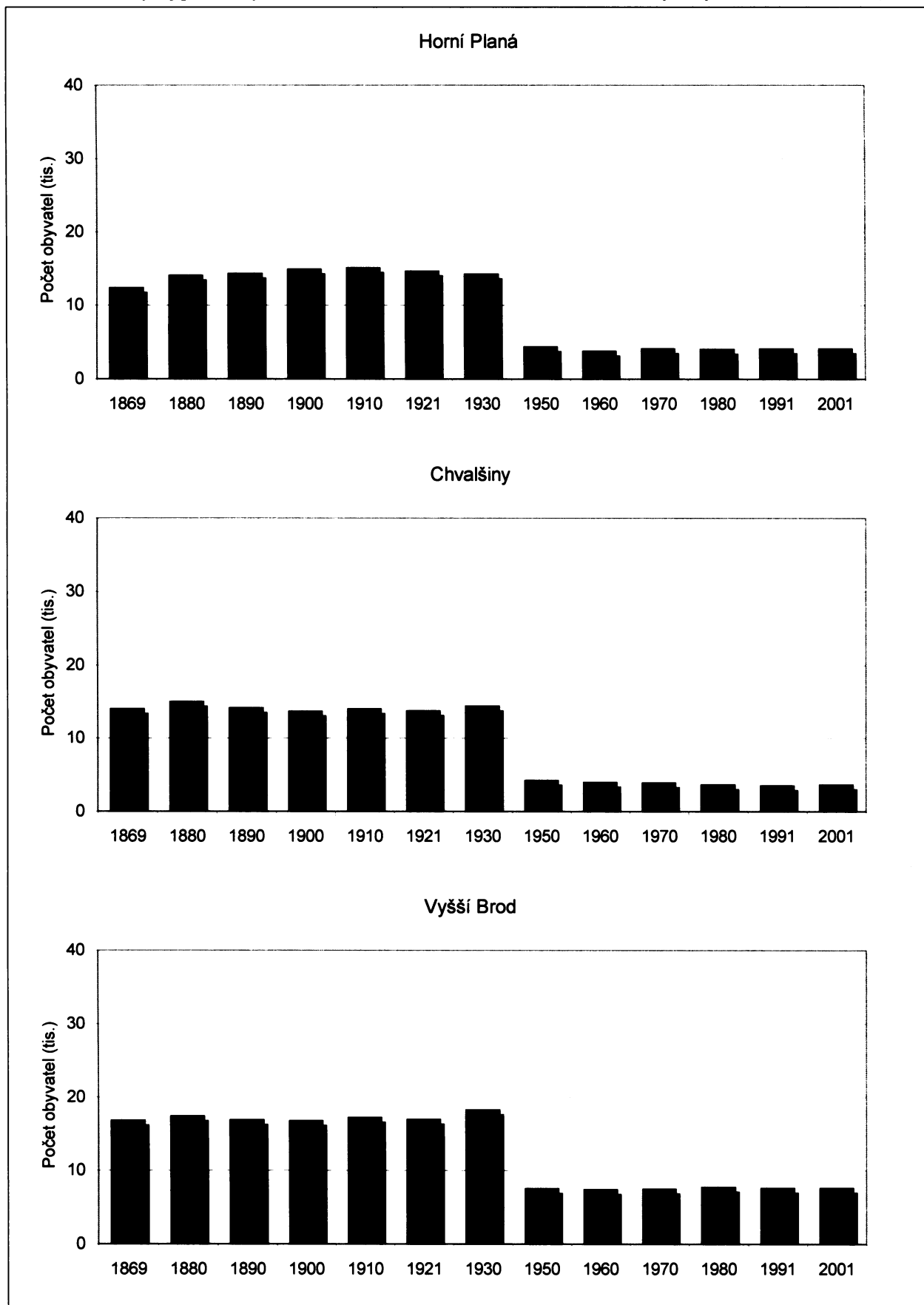
Zdroj: LUCS Czechia a vlastní výpočty

Příloha XIII: Vývoj počtu obyvatel v soudních okresech Vimperk, Prachatice a Volary (1869-2001)

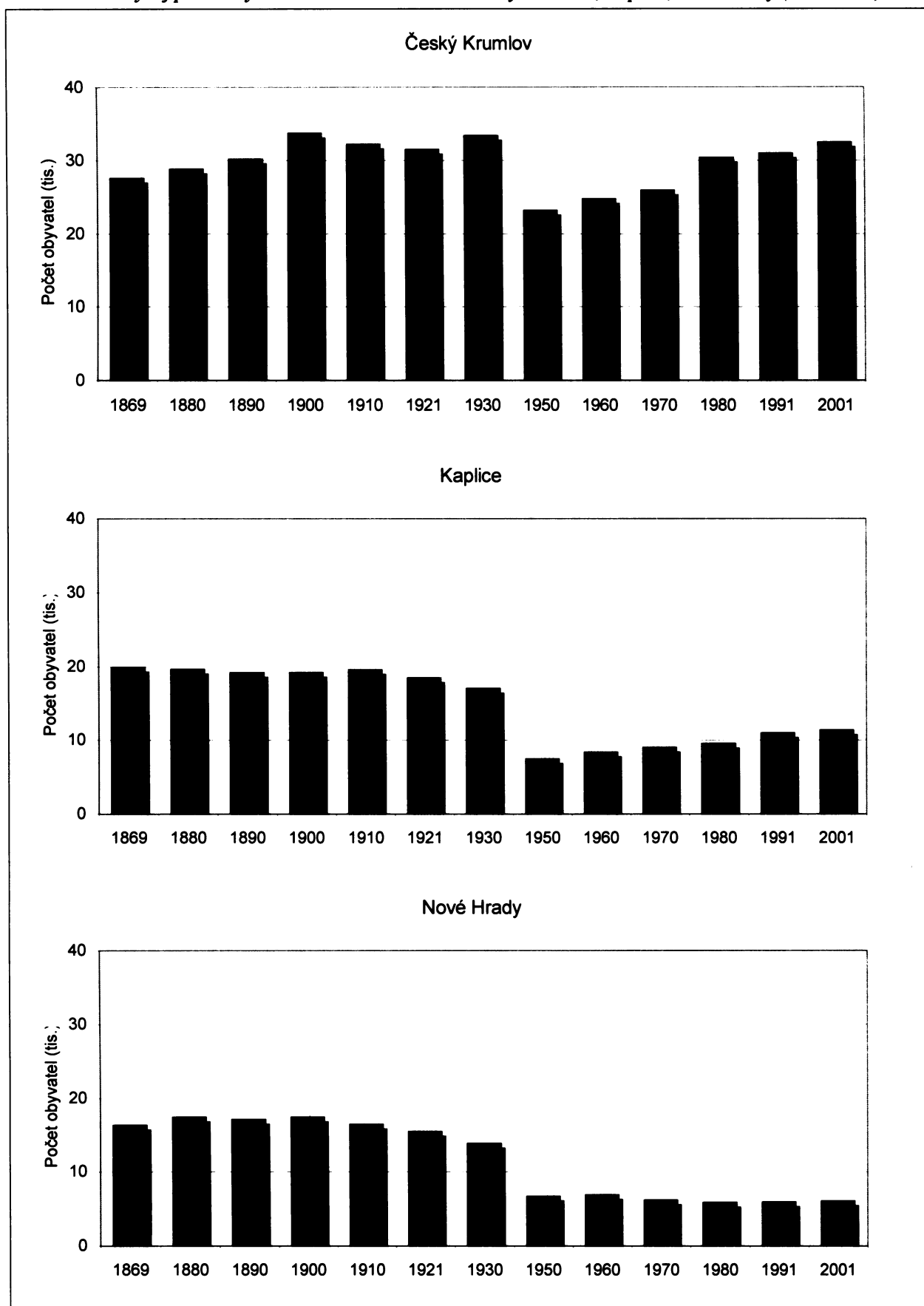
Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (Praha, 1978), Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 (Praha, 2006)

Příloha XIV: Vývoj počtu obyvatel v soudních okresech Horní Planá, Chvalšiny a Vyšší Brod (1869-2001)

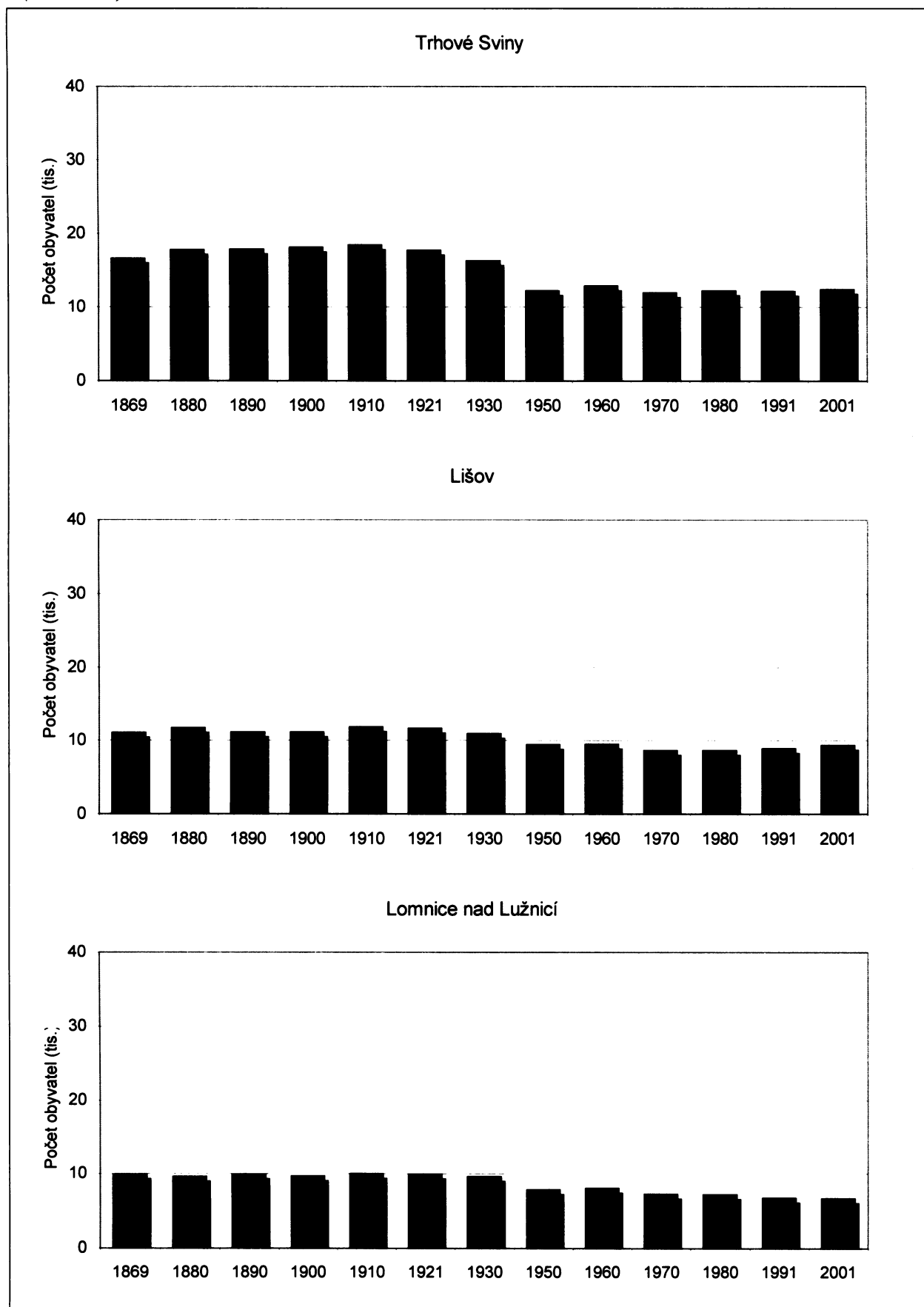
Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (Praha, 1978), Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 (Praha, 2006)

Příloha XV: Vývoj počtu obyvatel v soudních okresech Český Krumlov, Kaplice, Nové Hrady (1869-2001)

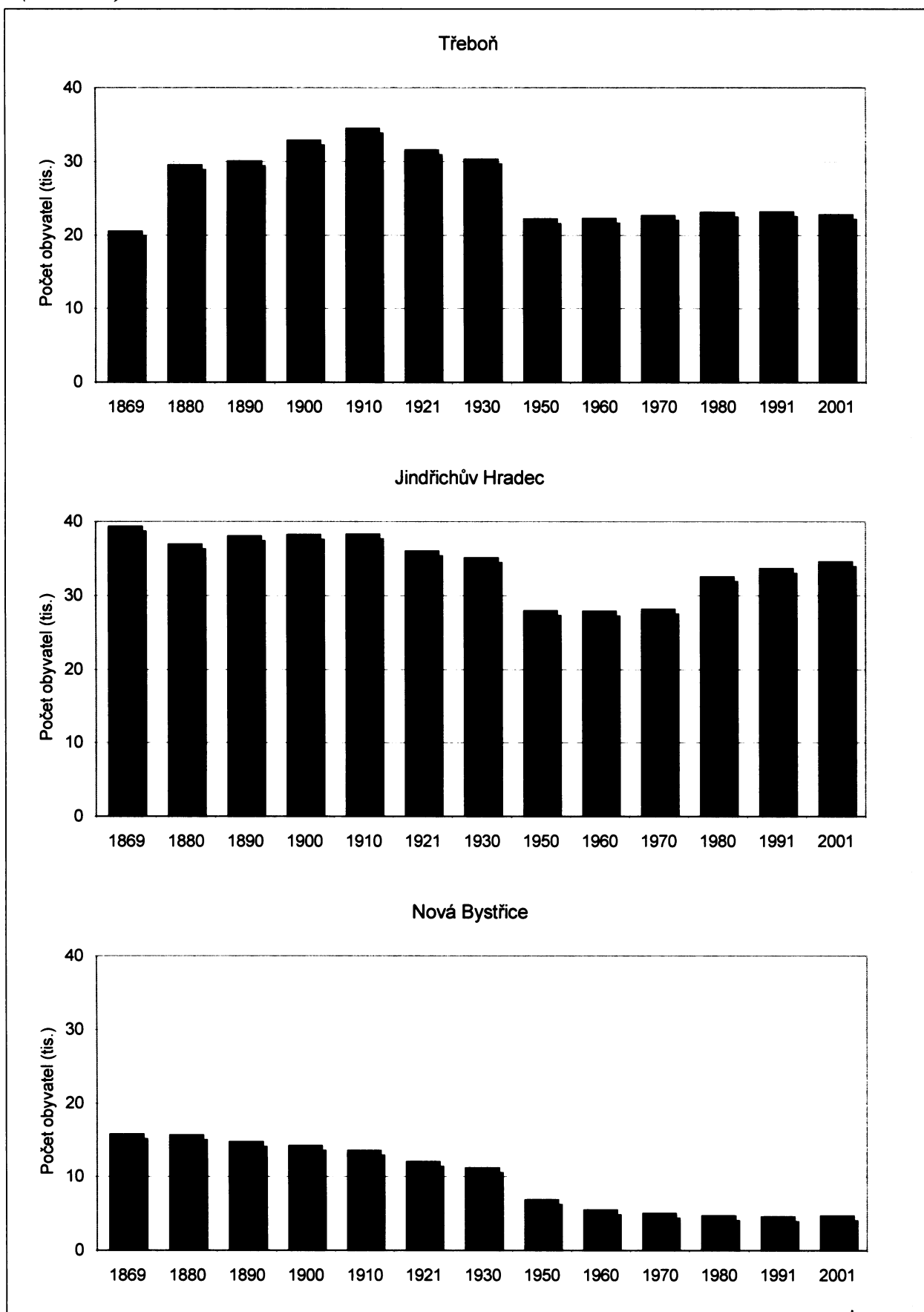
Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (Praha, 1978), Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 (Praha, 2006)

Příloha XVI: Vývoj počtu obyvatel v soudních okresech Trhové Sviny, Lišov a Lomnice nad Lužnicí (1869-2001)

Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (Praha, 1978), Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 (Praha, 2006)

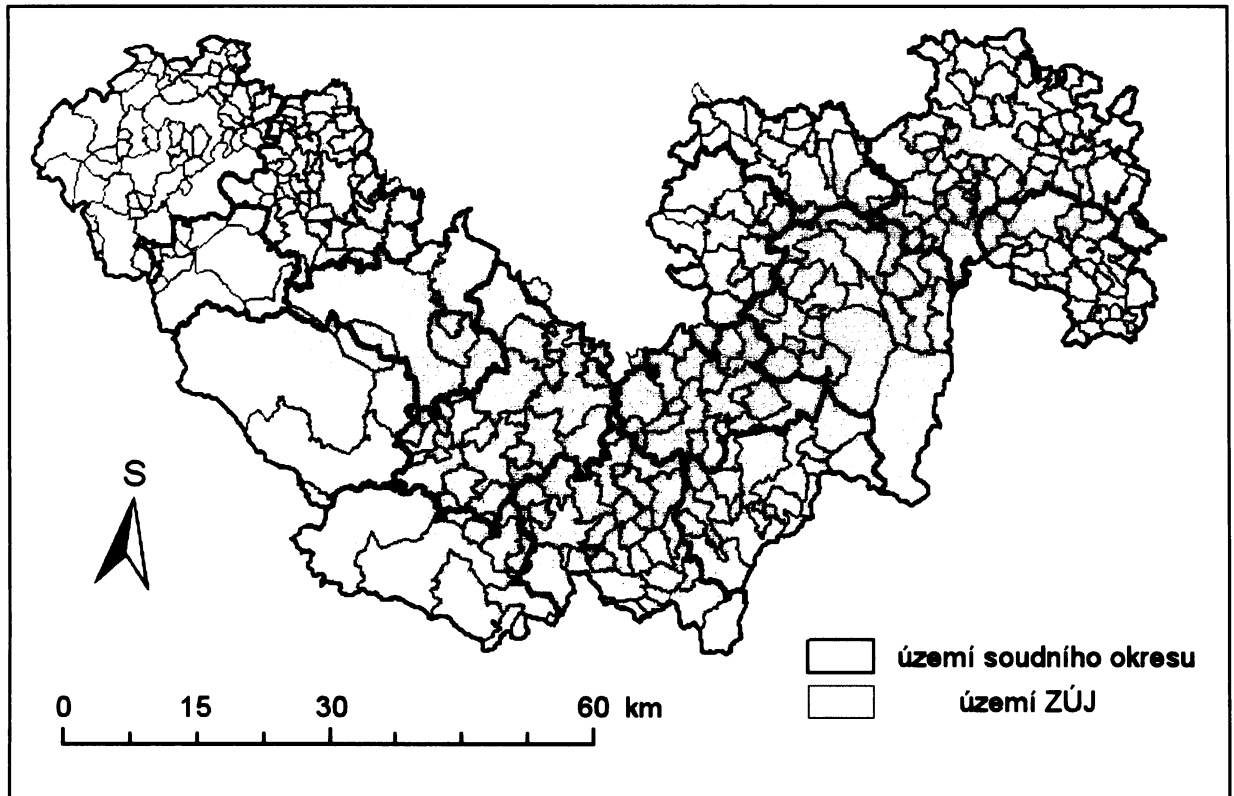
Příloha XVII: Vývoj počtu obyvatel v soudních okresech Třeboň, Jindřichův Hradec a Nová Bystřice (1869-2001)

Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 (Praha, 1978), Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 (Praha, 2006)

Příloha XVIII: Vymezení soudních okresů a základních územních jednotek v jihočeském pohraničí

Zdroj: Autor